

**T.C.  
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**HONAZ İLÇESİ'NDE SANAYİ FAALİYETLERİ VE MEKÂNSAL  
DAĞILIŞI**

**Elif ÖZDEL  
1430223023**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN  
Prof. Dr. Kadir TEMURÇİN**

**ISPARTA- 2019**



SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI  
Düzeltilme Sonrası Girecek Öğrenci

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                  |                                                                           |      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|------|
| Öğrencinin Adı Soyadı                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Elif ÖZDEL                                                       |                                                                           |      |
| Anabilim Dalı                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Coğrafya                                                         |                                                                           |      |
| Tez Başlığı                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Honaz Merkez İlçesi'nde Sanayi Faaliyetleri ve Mekânsal Dağılışı |                                                                           |      |
| Yeni Tez Başlığı <sup>1</sup><br>(Eğer değişmesi önerildi ise)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Honaz İlçesi'nde Sanayi Faaliyetleri ve Mekânsal Dağılışı        |                                                                           |      |
| <p>Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 25/09/2019 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> OY BİRLİĞİ <input type="checkbox"/> OY ÇOKLUĞU<sup>2</sup></p> <p>ile aşağıdaki kararı almıştır.</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez <b>KABUL</b> edilmiştir.<br/><input type="checkbox"/> Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin <b>REDDEDİLMESİ</b> kararlaştırılmıştır.</p> |                                                                  |                                                                           |      |
| TEZ SINAV JÜRİSİ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Adı Soyadı/Üniversitesi                                          | Kabul/Ret                                                                 | İmza |
| Danışman                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Prof. Dr. Kadir TEMURÇİN/<br>Süleyman Demirel Üniversitesi       | <input checked="" type="checkbox"/> Kabul<br><input type="checkbox"/> Ret |      |
| Jüri Üyesi                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Doç. Dr. İsmail KERVANKIRAN/<br>Süleyman Demirel Üniversitesi    | <input checked="" type="checkbox"/> Kabul<br><input type="checkbox"/> Ret |      |
| Jüri Üyesi                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Dr. Öğretim Üyesi İlker YİĞİT/<br>Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi | <input checked="" type="checkbox"/> Kabul<br><input type="checkbox"/> Ret |      |
| Jüri Üyesi                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                  | <input type="checkbox"/> Kabul<br><input type="checkbox"/> Ret            |      |
| Jüri Üyesi                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                  | <input type="checkbox"/> Kabul<br><input type="checkbox"/> Ret            |      |

<sup>1</sup> Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

<sup>2</sup> OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

YÖK LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 9- (7) Tezi başarısız bulunarak reddedilen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir. (8) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde düzeltmeleri yapılan tezi aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da başarısız bulunarak tezi kabul edilmeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir.



T.C.  
**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ**  
**Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü**



**YEMİN METNİ**

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Honaz İlçesi’nde Sanayi Faaliyetleri ve Mekânsal Dağılışı” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

**Elif ÖZDEL**

**25.09.2019**

(ÖZDEL, Elif, *Honaz İlçesi'nde Sanayi Faaliyetleri ve Mekânsal Dağılışı*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2019)

## ÖZET

Çalışma da bir sanayi bölgesi haline gelen Honaz İlçesi'nde sanayi faaliyetlerinin hangi koşullarda başladığı, geliştiği, sanayinin kurulmasına etki eden faktörleri, sanayi kollarının sektörel dağılımı ve sanayi tesislerinin mekânsal dağılışı incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılan çalışmada görüşme, gözlem ve doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Araştırma sahasının Denizli sanayisinin devamı niteliğinde olması, coğrafi konumundan dolayı ana ulaşım hattında yer alması ve çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren OSB'lerin yer almasıyla bölgede yığılma avantajları oluşmuştur. Araştırma alanında 2018 yılı Denizli Sanayi Odası verilerine göre 257 sanayi tesisi yer almaktadır. Çalışma sahasında yer alan tesisler tekstil, deri, taş ve toprağa dayalı, gıda, ana metal, metal işleme, orman ve kimya gibi sanayi kollarında üretim yapmaktadır.

Sanayi faaliyetlerinin araştırma alanındaki mekânsal dağılışına bakıldığında ise tekstil sektörünün organize sanayi bölgesinde toplandığı, taş ve toprağa dayalı sanayinin Kocabaş-Kaklık mahallelerinde yer alan mermer ocaklarının çevresinde kurulduğu, deri sektöründe üretim yapan firmaların ise deri ihtisas organize sanayi bölgesinde yer aldığı gözlemlenmiştir. Bazı sanayi tesisleri ise ana ulaşım yolu üzerinde yer almaktadır. Araştırma sahasında bulunan organize sanayi bölgeleri; firmaların ve mekânın birlikte gelişimlerini sağlayan kümelenme ve yenilik sürecini geliştirmede önemli bir yer tutmaktadır. Organize sanayi bölgeleri ile planlı sanayileşmenin yaşandığı Honaz ilçesinin sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda gelecekte bir çekim merkezi haline gelmesi beklenmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Sanayi Coğrafyası, Sanayileşme, Mekânsal Dağılışı, Denizli, Honaz.

(ÖZDEL, Elif, *Industrial Activities And Spatial Distribution In Honaz District*, Master's Thesis, Isparta, 2019)

## ABSTRACT

The In Honaz District, which became an industrial zone, the conditions under which industrial activities started, developed, the factors affecting the establishment of industry, the sectoral distribution of industrial branches and the spatial distribution of industrial facilities were examined. Interview, observation and document analysis techniques were used in the study which utilized qualitative research methods.

As a continuation of the Denizli industry, as a result of its geographical position, it is located on the main transportation line and as the OSBs operating in various sectors, there have been the advantages of stacking in the region. In the field of research, according to Denizli Chamber of Industry data of 2018, 257 industrial facilities are located. Facilities located in the field of work textile, leather, stone and soil based, food, main metal, metal processing, forestry and chemical industry such as the branches are manufacturing.

Examining the spatial distribution of industrial activities in the field of research, it was observed that the textile sector was gathered in the Organized Industrial Zone, The Stone and soil industry was founded near marble quarries located in Kocabaş-Kaklık area, and the leather sector was located in the leather industry sector. Some industrial facilities are located on the main transportation road. Organized industrial zones located in the research area; it plays an important role in developing the clustering and innovation process that ensures the co-development of the companies and the place. Organized industrial zones and planned industrialization, honaz district is expected to become a center of attraction in the future in terms of socio-economic and cultural sense.

**Keywords:** Industrial Geography, Industrialization, Spatial Distribution, Denizli, Honaz.

## İÇİNDEKİLER

|                                          |      |
|------------------------------------------|------|
| YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA TUTANAĞI ..... | i    |
| YEMİN METNİ .....                        | ii   |
| ÖZET.....                                | iii  |
| ABSTRACT .....                           | iv   |
| İÇİNDEKİLER .....                        | v    |
| KISALTMALAR .....                        | vii  |
| HARİTALAR LİSTESİ.....                   | viii |
| TABLolar LİSTESİ.....                    | ix   |
| GRAFİKLER LİSTESİ.....                   | x    |
| FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....                 | xi   |
| ÖNSÖZ.....                               | xii  |
| GİRİŞ .....                              | 1    |

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI, YÖNTEMİ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

|                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1.1. ARAŞTIRMA ALANININ YERİ, SINIRLARI VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ .....            | 4  |
| 1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ .....                               | 12 |
| 1.2.1. Materyal ve Yöntem .....                                                 | 14 |
| 1.3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE .....                                                    | 16 |
| 1.3.1. Sanayi ve Sanayileşme Kavramı.....                                       | 16 |
| 1.3.2. Sanayi Bölgeleri, Organize Sanayi Bölgesi ve İhtisas OSB Kavramları..... | 18 |
| 1.3.3. Sanayi Kümelenmesi .....                                                 | 20 |
| 1.4. LİTERATÜR TARAMASI.....                                                    | 21 |

### İKİNCİ BÖLÜM

#### TÜRKİYE, DENİZLİ VE HONAZ İLÇESİ'NDE SANAYİNİN GELİŞİMİ

|                                                              |    |
|--------------------------------------------------------------|----|
| 2.1. TÜRKİYE'DE SANAYİNİN GELİŞİMİ.....                      | 23 |
| 2.2. DENİZLİ İLİNDE SANAYİNİN GELİŞİMİ .....                 | 24 |
| 2.2.1. Denizli Sanayinde Honaz İlçesi'nin Yeri Ve Önemi..... | 26 |
| 2.3. HONAZ İLÇESİ'NDE SANAYİNİN GELİŞİMİ .....               | 29 |
| 2.3.1. Cumhuriyet Öncesi Sanayi .....                        | 29 |
| 2.3.2. Cumhuriyet Sonrası Sanayi .....                       | 31 |
| 2.3.3. Honaz İlçesi'nde Sanayinin Günümüzdeki Yapısı .....   | 40 |

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**  
**HONAZ İLÇESİ'NDE SANAYİNİN KURULMASINA VE GELİŞMESİNE**  
**ETKİ EDEN FAKTÖRLER**

|                                   |           |
|-----------------------------------|-----------|
| <b>3.1. HAMMADDE .....</b>        | <b>47</b> |
| <b>3.2. İŞGÜCÜ.....</b>           | <b>49</b> |
| <b>3.3. ENERJİ .....</b>          | <b>52</b> |
| <b>3.4. SERMAYE .....</b>         | <b>53</b> |
| <b>3.5. ULAŞIM .....</b>          | <b>56</b> |
| 3.5.1. Kaklık Lojistik Köyü ..... | 59        |
| <b>3.6. PAZAR .....</b>           | <b>59</b> |

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**  
**SANAYİNİN SEKTÖREL BÖLÜNÜŞÜ,**  
**ÖZELLİKLERİ VE DAĞILIŞI**

|                                                   |            |
|---------------------------------------------------|------------|
| <b>4.1. ÖNEMLİ SANAYİ KOLLARI .....</b>           | <b>68</b>  |
| 4.1.1. Dokuma Sanayi.....                         | 68         |
| 4.1.2. Deri Sanayi .....                          | 75         |
| 4.1.3. Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi.....          | 76         |
| 4.1.4. Gıda Sanayi.....                           | 78         |
| 4.1.5. Ana Metal Sanayi .....                     | 79         |
| 4.1.6. Metal İşleme Sanayi .....                  | 80         |
| 4.1.7. Orman Ürünleri ve Kâğıt Sanayi .....       | 82         |
| 4.1.8. Kimya Sanayi.....                          | 82         |
| 4.1.9. Diğer Sanayi Kolları .....                 | 83         |
| <b>4.2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ .....</b>       | <b>83</b>  |
| 4.2.1. Denizli Organize Sanayi Bölgesi.....       | 85         |
| 4.2.2. Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ..... | 89         |
| 4.2.3. Mermer Organize Sanayi Bölgesi .....       | 92         |
| 4.2.4. Makine Organize Sanayi Bölgesi .....       | 92         |
| <b>SONUÇ.....</b>                                 | <b>94</b>  |
| <b>KAYNAKÇA .....</b>                             | <b>100</b> |
| <b>ÖZ GEÇMİŞ.....</b>                             | <b>114</b> |

## KISALTMALAR

|             |                                           |
|-------------|-------------------------------------------|
| <b>BM</b>   | : Birleşmiş Milletler                     |
| <b>CBS</b>  | : Coğrafi Bilgi Sistemleri                |
| <b>DİE</b>  | : Devlet İstatistik Kurumu                |
| <b>DPT</b>  | : Devlet Planlama Teşkilatı               |
| <b>BYKP</b> | : Beş Yıllık Kalkınma Planı               |
| <b>DSO</b>  | : Denizli Sanayi Odası                    |
| <b>DOSB</b> | : Denizli Organize Sanayi Bölgesi         |
| <b>GEKA</b> | : Güney Ege Kalkınma Ajansı               |
| <b>GSMH</b> | : Gayri Safi Milli Hasıla                 |
| <b>ISO</b>  | : İstanbul Sanayi Odası                   |
| <b>OSB</b>  | : Organize Sanayi Bölgesi                 |
| <b>TCDD</b> | : Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları |
| <b>TÜİK</b> | : Türkiye İstatistik Kurumu               |

## HARİTALAR LİSTESİ

|                                                                             |    |
|-----------------------------------------------------------------------------|----|
| Harita 1: Çalışma Alanının Lokasyon Haritası .....                          | 4  |
| Harita 2: Araştırma Alanının Jeoloji Haritası .....                         | 5  |
| Harita 3: Araştırma Alanının Fiziki Haritası.....                           | 7  |
| Harita 4: Honaz İlçesi Arazi Kullanımı Haritası.....                        | 10 |
| Harita 5: Denizli İli Sanayinin Mekânsal Dağılışı .....                     | 27 |
| Harita 6: Honaz İlçesi Ulaşım Haritası .....                                | 58 |
| Harita 7: Honaz İlçesi Sanayinin Mekânsal Dağılışı .....                    | 64 |
| Harita 8: Honaz İlçesinde Sanayinin Sektörlere Göre Dağılışı.....           | 65 |
| Harita 9: Denizli Organize Sanayi Bölgesi Sektörlere Göre Dağılışı .....    | 67 |
| Harita 10: OSB Yerleşim Planı .....                                         | 87 |
| Harita 11: Denizli Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi Yerleşim Planı..... | 91 |



## TABLÖLAR LİSTESİ

|                                                                                                                  |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Tablo 1: Honaz 1831 Yılı Nüfusu .....                                                                            | 8  |
| Tablo 2: Denizli 1927 Sanayi Sayımı .....                                                                        | 32 |
| Tablo 3: Honaz İlçesinde Yer Alan 50 ve Üzeri İşçi Çalıştıran Firmaların Kadın-Erkek Çalışan Sayısı (2019) ..... | 49 |
| Tablo 4: DSO Tarafından Verilen Teşvik Belgeleri (2001-2018) .....                                               | 54 |
| Tablo 5: Dokuma Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmalar Listesi 2018 .....                                          | 70 |
| Tablo 6: Dokuma-Konfeksiyon Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmaların Listesi 2018 .....                            | 71 |
| Tablo 7: Boya ve Apre Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmaların Listesi 2018 .....                                  | 72 |
| Tablo 8: Konfeksiyon Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                        | 73 |
| Tablo 9: İplik Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmaların Listesi 2018 .....                                         | 75 |
| Tablo 10: Deri Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                              | 75 |
| Tablo 11: Taş ve Toprak Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                     | 76 |
| Tablo 12: Gıda Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                              | 79 |
| Tablo 13: Ana Metal Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                         | 80 |
| Tablo 14: Metal Eşya Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                        | 81 |
| Tablo 15: Makine Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                            | 81 |
| Tablo 16: Orman Ürünleri ve Kâğıt Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                           | 82 |
| Tablo 17: Kimya Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                             | 82 |
| Tablo 18: Diğer Sanayi Kollarında Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018 .....                                     | 83 |
| Tablo 19: Denizli’de Bulunan Organize Sanayi Bölgeleri .....                                                     | 84 |
| Tablo 20: OSB Üretim Yapan Sanayi Sektörleri 2005 .....                                                          | 88 |
| Tablo 21: OSB Üretim Yapan Sanayi Sektörleri 2018 .....                                                          | 88 |

## GRAFİKLER LİSTESİ

|                                                                                                        |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Grafik 1: Honaz İlçesi Nüfusu (1935-2018) .....                                                        | 9  |
| Grafik 2: Merkezefendi, Pamukkale ve Honaz İlçelerinde Yer Alan Sanayi Kuruluşları Sayısı.....         | 28 |
| Grafik 3: Denizli (Merkez İlçeleri ve Honaz Hariç) İlçelerinde Yer Alan Sanayi Kuruluşları Sayısı..... | 28 |
| Grafik 4: Kuruluş Yıllarına Göre Honaz İlçesinde Bulunan Tesis Sayısı .....                            | 41 |
| Grafik 5: Kuruluş Yıllarına Göre Honaz İlçesinde Bulunan Sanayi Tesisleri .....                        | 43 |
| Grafik 6: Sektör ve Yıllara Göre Honaz’da Kurulan Tesis Sayısı .....                                   | 44 |
| Grafik 7: Honaz Sanayi Sektörleri Dağılımı (2002-2010).....                                            | 44 |
| Grafik 8: Kuruluş Yıllarına Göre Honaz'da Bulunan Tesisler .....                                       | 45 |
| Grafik 9: Sektör ve Yıllara Göre Honaz’da Kurulan Tesis Sayısı .....                                   | 45 |
| Grafik 10: Honaz Sanayi Sektörleri Dağılımı (2011-2018).....                                           | 46 |
| Grafik 11: Organize Sanayi Bölgesi Elektrik Kullanımı .....                                            | 52 |
| Grafik 12: Organize Sanayi Bölgesi Doğalgaz Kullanımı .....                                            | 53 |
| Grafik 13: Honaz İlçesi Sanayi Kuruluşlarının Sayısal Olarak Sektörel Dağılımı .....                   | 63 |
| Grafik 14: Honaz İlçesi Dokuma, Deri Ve Tekstil Sanayinin Alt Kolları Tesis Sayısı..                   | 69 |
| Grafik 15: Denizli Organize Sanayi Bölgesi İşçi Sayısı (1997) .....                                    | 86 |

## FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

|                                                    |    |
|----------------------------------------------------|----|
| Foto 1: Dokuma Tezgâhları .....                    | 68 |
| Foto 2: Dokuma Sanayinde Üretilen Ham Bezler ..... | 69 |
| Foto 3: Konfeksiyon Sanayi Üretimi .....           | 73 |
| Foto 4: İplik Sanayi Üretimi .....                 | 74 |
| Foto 5: Mermer Sanayinden Bir Görünüm .....        | 77 |



## ÖNSÖZ

Dünya üzerindeki ekonomik faaliyetlerin dağılımını, coğrafi mekânların ekonomik gelişim süreçlerini ve farklılıklarını coğrafi prensiplere bağlı olarak açıklamaya çalışan ekonomik coğrafyanın ana kollarından birisi de sanayi coğrafyasıdır. Ekonomi politikalarının oluşturduğu değişim sonucu sanayinin belli bölgelerde yoğunlaştığı kümelenme alanları ortaya çıkmıştır. Bu kümelenme alanlarından biri de Denizli ilinin gelişim ekseninde yer almasıyla önemli bir sanayi bölgesi haline gelen Honaz İlçesi'dir. Çalışmada ilçe sanayisinin gelişimi ve sanayi faaliyetlerinin mekânsal dağılışı incelenmiştir. Çalışma alanında yapılan görüşme, gözlem ve doküman analizi yöntemiyle elde edilen veriler üçüncü ve dördüncü bölümde yer almaktadır.

Lisans dönemimden itibaren yetişmemde emeği geçen, tez konusunun her aşamasında bana rehberlik eden, her anlamda desteğini ve yardımını esirgemeyen, insani ve ahlaki değerleri ile hayatımın sonuna kadar örnek alacağım ve kendisinden çok şey öğrendiğim kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Kadir TEMURÇİN'e şükranlarımı sunarım. Lisans eğitimimden itibaren yetişmemde emekleri geçen Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nün değerli öğretim üyelerine ve yardımlarını esirgemeyen araştırma görevlilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma süresince yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Mehmet Şirin YELSİZ'e, çalışmalar sırasında araştırma alanındaki sanayi tesislerinde görüşme yaptığım yetkililere teşekkürlerimi sunarım. Tez süresince motivasyon kaynağım olan sevgili arkadaşlarım Melike ALDUMAN ve Cem KÜÇÜK'e teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemi sağlayan, en zor anlarımda sabırları ve sonsuz sevgileriyle hep yanımda olan, bu uzun ve önemli dönemde maddi ve manevi her türlü desteği sağlayan, en önemlisi de bana hep inanan ve güvenen annem Filiz ÖZDEL'e, babam Muharrem ÖZDEL'e ve motive kaynağım olan can kardeşim Sena ÖZDEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak tez sürecinin her aşamasını benimle yaşayan, tüm stresli anlarımda azalmayan sabrı ile beni motive eden ve sonsuz sevgisiyle hep yanımda olan yol arkadaşşıma ve ailesine teşekkür ederim.



## GİRİŞ

Beşeri coğrafyanın en önemli alt disiplinlerinden biri olan ekonomik coğrafya; dünya üzerindeki ekonomik faaliyetlerin dağılımını, coğrafi mekânların ekonomik gelişim süreçlerini ve farklılıklarını coğrafi prensiplere bağlı olarak açıklamaya çalışmaktadır. Mackinnon ve Cumbers (2007)'e göre ekonomik coğrafya ekonomik faaliyetlerin dağılımı ve lokasyonu, ekonomik kalkınmanın bölgesel ve yerel süreçleri ile ilgili sorulara cevap aramaktadır. Bu soruların cevapları yerel, bölgesel, ulusal ve küresel çapta olabilmektedir. Arnott ve Wrigley (2001) ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımını, bu dağılımın nasıl açıklanacağını, söz konusu bu faaliyetlerin nasıl bir gelişim sürecinden geçtiğini ve gelecekte nasıl bir süreçten geçeceğini, ekonomik faaliyetlerin gelişim sürecinde devletin rolünün ne olacağı sorularına cevap aramıştır (Şen, 2016).

Kalkınma ve küreselleşmenin motoru, sanayi, insanların başlıca ekonomik faaliyetlerinden birisidir. Sanayi hammaddelerin mamul ya da yarı mamul hammadde haline getirme işidir. Günümüzde sanayinin yapısında hızlı bir dönüşüm yaşanırken diğer taraftan da yayılışını hızla sürdürmektedir. Geçmişten itibaren bu yayılma sanayi faaliyetlerinin yer aldığı ülkelerde yeni sanayi bölgelerine, gelişmekte olan ülkelere ise zirai yapıya doğru olmaktadır. Endüstrileşme bir mekânın iktisadi ve toplumsal yapısındaki birçok temel değişimi içine alan bir süreçtir (Güngördü, 2012).

Ekonomik unsurların birbiriyle karşılıklı fonksiyonel ilişkileri sonucu, ekonomik faaliyetlerin çeşitli mekânlarda yoğunlaşması ve yayılması ortaya çıkmaktadır. Böylece her türlü ekonomik faaliyetleri kendine çeken ve ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı ana mekânlar meydana gelmektedir. İlk başta şehrin iç kısımlarında gelişen ana mekânlardaki sanayi tesisleri büyüyerek çevreye yayılmış ve böylece şehrin mekânsal yayılmasını da teşvik etmişlerdir (Temurçin, 2012).

Son yıllarda sanayinin yayılımı coğrafi anlamda kaymalar gösterirken, diğer yandan da endüstri alanlarının belli bölgelerde yoğunlaştığı bir süreç olan kümelenme eğilimleri ortaya çıkmaktadır. Kümelenme genel anlamıyla birbiriyle ilişkili sanayi kollarının aynı coğrafi alanda yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır (Kaygalak, 2011).

Birçok farklı disipline konu olan endüstriyel kümelenme ve yığılma kavramlarıyla açıklanan bu eğilim ekonomik coğrafya araştırmalarına da konu

olmaktadır. Bunun nedeni ise yığılmaların ve kümelenmelerin ekonomik ve bölgesel kalkınma açısından önemli rol oynadığı savının öne sürülmesidir (Kaygalak, 2018). Bu bağlamda bakıldığında Honaz İlçesi'ndeki sanayi dağılışını ve kümelenmesini ortaya çıkarmak için nitel yöntemler ve alan araştırmalarından görüşme, gözlem ve doküman analizi ışığında ele alınarak incelenmiş ve çalışma yapılmıştır.

Sanayinin içsel dinamikleri ve kurumsal yapılarının zamanla değişim gösterdiği ve bu sürecin mekân bazında farklılaşan yapısı, ülke, bölge ya da sanayi bölgesinin farklı etkileşimleri sonucu ortaya çıkan oluşum sanayi kümeleri olarak adlandırılmıştır (Kaygalak, 2011).

Sanayi coğrafyasında pek çok yaklaşım ve teori sanayi faaliyetlerinin dağılışını ve mekânsal yer seçimini belirlemek için kullanılmaktadır. Davranışsal yaklaşım, yapısalcı yaklaşım ve klasik lokasyon teorileri olarak gruplandırılan teoriler sanayi yer seçimi ve dağılışı üzerine yapılan çalışmalarda kullanılmaktadır. Günümüzde yeni ekonomik coğrafya yaklaşımı dünyadaki endüstriyel ve ekonomik yoğunlaşmaları, yığılmaları, kümelenmeleri, dağılışı, desantralizasyonu ve mekânsal ekonomileri açıklamaya çalışmaktadır (Kaygalak, 2011).

Dünya ekonomik coğrafyasında başlıca mekânsal dönüşümü, eski sanayi bölgelerinin işlevlerini yitirmesiyle yeni sanayi odaklarının ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Bu yeni sanayi alanları üretimdeki yapısal değişimle birlikte başta Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Doğu Asya ülkeleri farklı bir mekân kullanımı sergilemektedirler. Ülkemizde yeni sanayi odaklarından biri olarak kabul edilen ve sanayinin yoğunluk gösterdiği illerden biri de Denizli'dir (Mutluer, 2003).

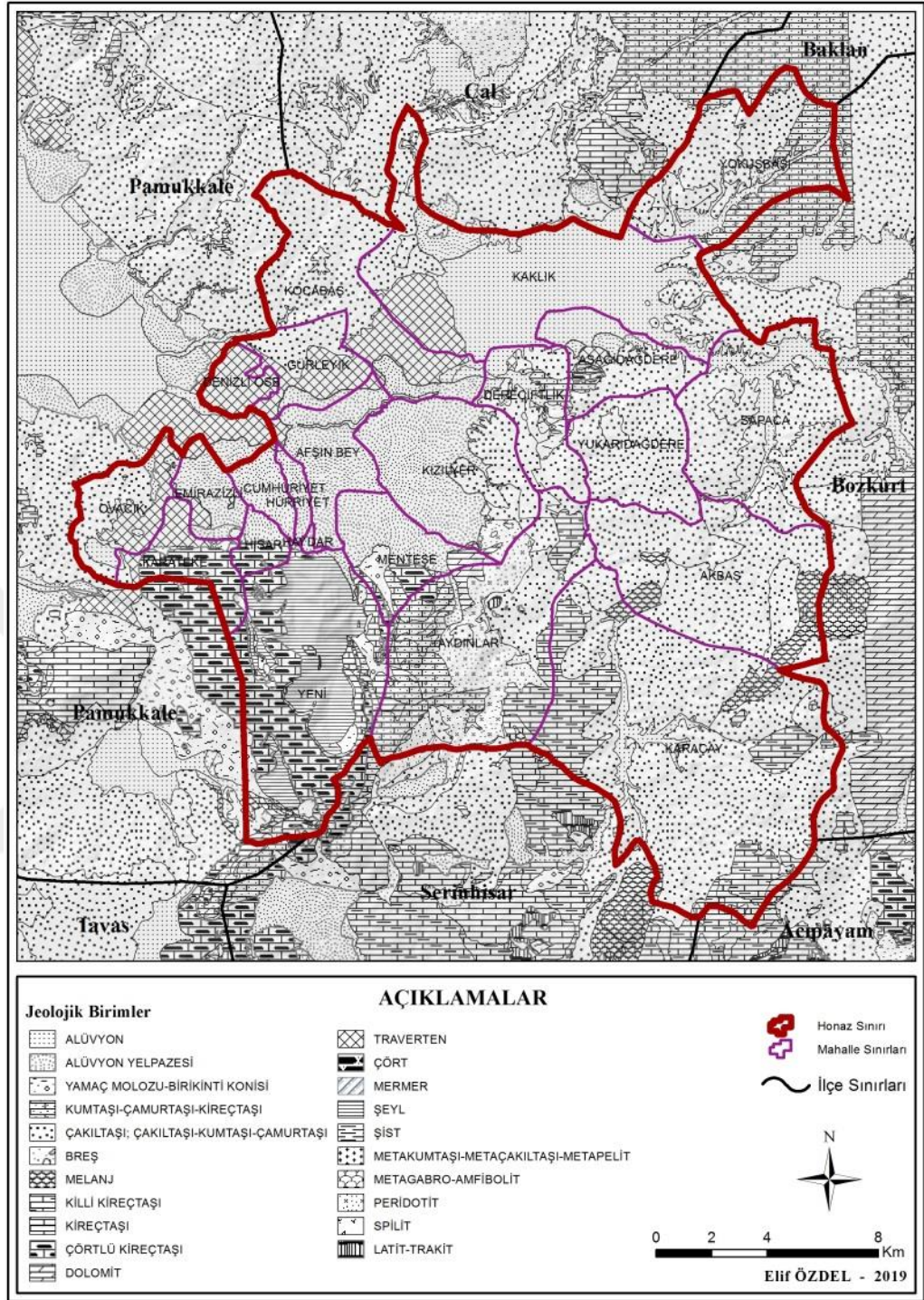
Denizli'de sanayileşme hareketlerinde belli dönemlerde sıçrama şeklinde gelişmeler yaşanmıştır. Denizli sanayisindeki ilk sıçrama hamlesi 1970'li yılların başında yaşanmıştır. Sanayi kuruluşlarının gelişiminde ikinci sıçrama hamlesi ildeki sanayi kuruluşlarının sayısının artması ile 1980'li yılların ortasından itibaren yaşanmaya başlamıştır (Mutluer, 2004). Denizli'de sanayinin gelişme süreci 1982'de kurulan organize sanayi bölgesiyle yeni bir ivme kazanmıştır. Denizli ili sanayi odası 2018 yılı verilerine göre 1458 tane sanayi tesisi bulunmaktadır. Denizli sanayisi geçmişten günümüze gelişimini sürdürerek büyümeye devam etmektedir.

Denizli şehir merkezinde ve yakın çevresinde yer alan, fakat belirli bir plan dahilinde yerleşmemiş olan sanayi kuruluşları, 1980'li yıllardan sonra kent çevresinde

sanayi bölgelerinin kurulmasıyla desantralizasyon süreci başlamıştır (Cangören, 2011). Bu sanayi bölgelerinin önemli akslarından biri olan ve 1982’de kurulan Denizli Organize Sanayi Bölgesi Honaz İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Honaz İlçesi’ne Organize Sanayi Bölgesi’nin kurulmasıyla birlikte Denizli kent merkezinde ve yakın çevresinde bulunan sanayi kuruluşları tesislerini bu bölgeye taşımışlardır. Organize Sanayi Bölgesinin Honaz İlçesi’nde bulunması ve Honaz İlçesi ile kent merkezinin birleşmiş durumda olması, bu ilçede firma sayısının oldukça yüksek görünmesine neden olmaktadır (Karaalp, 2004). Bu özellikleri dışında Honaz İlçesi’nin önemli karayolu, demiryolu ve havayolu ulaşımına yakın noktada bulunması sanayisinin gelişmesinde etkili olmuştur.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sanayi ile ilgili kavramlar ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye’de sanayinin gelişimine değinilmiş, Denizli sanayisinin yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Son olarak ise Honaz sanayinin Denizli sanayisi içindeki rolü değerlendirilmiştir. İkinci bölümde geçmişten günümüze Honaz İlçesi’nde yer alan sanayi faaliyetleri ve sanayi yapısı incelenmiştir. Üçüncü bölümde sanayinin kuruluş yeri üzerinde etkili olan çeşitli etkenler incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise sanayinin sektörel bölünüşü ve dağılışı irdelenerek sanayinin yoğunlaştığı yerler araştırılmıştır.

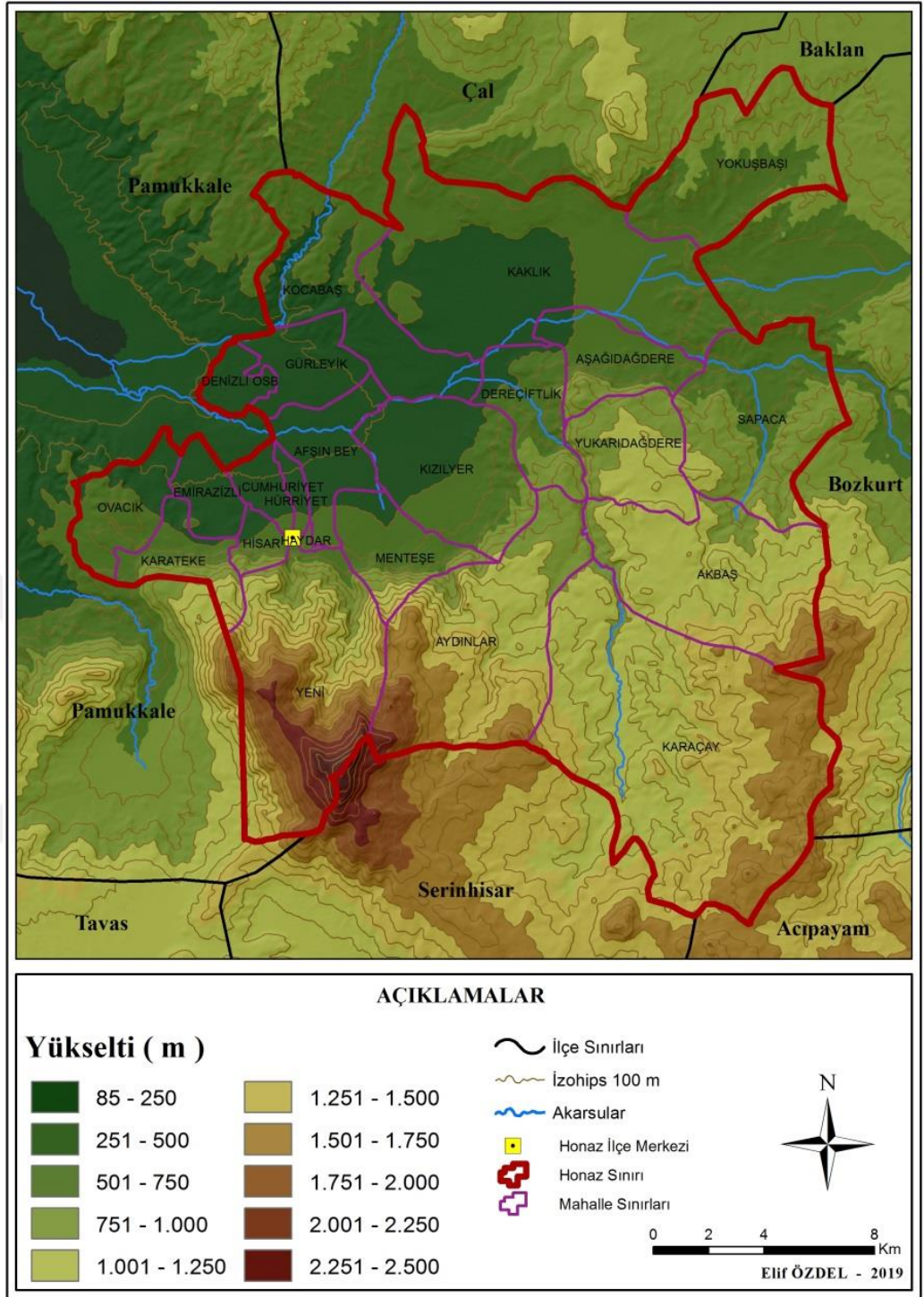




**Harita 2:** Araştırma Alanının Jeoloji Haritası  
**Kaynak:** Honaz Belediyesi

Araştırma sahasında bulunan Kocabaş Mahallesi ise önemli traverten rezervlerine sahiptir. Bölgede en altta kumtaşı, silttaşı ve kireçtaşlarından oluşan Oligosen yaşlı Bayıralan Formasyonu gözlenmektedir. Bayıralan Formasyonu üzerine açısız uyumsuzlukla, çakıltası, kumtaşı, silttaşı, kil taşı ve killi kireçtaşından oluşan Üst Miyosen-Alt Pliyosen yaşlı Kızılburun Formasyonu gelmektedir. Kızılburun Formasyonu üzerine uyumlu ve geçişli olarak kiltası, killi kireçtaşı ve masif travertenlerle temsil edilen Üst Miyosen-Alt Pliyosen yaşlı Sazak Formasyonu gelmektedir. Sazak Formasyonu üzerine uyumlu ve geçişli olarak kiltası, silttaşı kireçtaşı ve killi kireçtaşı ile temsil edilen Pliyosen yaşlı Kolonkaya Formasyonu gelmektedir. Tüm alttaki birimler üzerine alüvyon ve alüvyon yelpazeleri gelmektedir (Özpınar, vd., 2006).

İlçenin güneyinde yer alan Honaz Dağı Ege Bölgesi'nin en yüksek zirvesine sahiptir (Harita 3). Çalışma alanı batıda Denizli-Tavas, doğuda Kırtaş Tepe, kuzeyde Denizli-Ankara, güneyde Tavas-Acıpayam karayolu ile Honaz Dağı sınırlandırılmıştır. Kılıç Tepe (2528 m), Baba Tepe (2514 m), Kozaklı Tepe (2021m), Honaz (2016m), Yüksekkeğrel Tepe (1941 m) ve Kırtıllı Tepe (1758 m) Honaz Dağı'nın önemli yükseltilerinden bazılarıdır. Honaz Dağı'nın Menderes Ovası'na sınırı olan kuzey yamacı, oldukça yoğun bir floraya sahiptir. Honaz Dağı'nın güney yamacı ise az eğimli ve flora bakımından fakirdir. Honaz Dağı'nın zirvesi yaz ayları hariç daima karla kaplıdır (Kırmacı, 2007).



**Harita 3:** Araştırma Alanının Fiziki Haritası

**Kaynak:** Honaz Belediyesi

Honaz Dağı'nın kuzey etekleri fazla geniş olmayan ancak verimli bir ova olarak Çökelez Dağına kadar uzanır. Çalışma alanında bulunan en önemli akarsu Aksu Çayı'dır. Debileri yaz döneminde azalmasına rağmen, Gökpınar, Menekşeli ve Gölarası derelerinin akımı yıl boyu süreklilik gösterir (Honaz Belediyesi Brifing Raporu, 2018).

Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesinin arasında kalan Honaz İlçesi'nin iklimi bu nedenle geçiş iklimi özelliği taşımaktadır. Kış aylarında yağışlı yaz aylarında ise az yağışlıdır.

Honaz Dağı çevresinde, höyük üzerinde bulunan antik kalıntılar Honaz İlçesi'nde yer alan ilk yerleşim yeri olarak bilinen Colossae Antik kentine ait olduğu bilinmektedir. Bazı kaynaklara göre Hellenistik ve Roma çağlarından sonra, M.Ö. V. yüzyılda var olduğu bilinen antik kent, yaşadığı depremler ve savaşlar sonucunda yıkıma uğramıştır. Bu dönemde Honaz olarak anılan kent, önemli bir yerleşim ve dini merkez olmuştur. Honaz, Türklerin Anadolu'ya gelişinden sonra birkaç kez Bizans ve Türkler arasında el değiştirmiş ve 1207 yılından itibaren Türk egemenliğine geçmiştir (Honaz Belediyesi Brifing Raporu, 2018). Osmanlı Devleti idari taksiminde ise Honaz; Homa, Işıklı, Çal, Baklan, Denizli, Sarayköy ve Buldan ile birlikte Kütahya Sancağı'na bağlanmıştır (Kodal, 2017).

Araştırma alanının nüfusu Osmanlı Devleti'nin modern anlamdaki ilk nüfus sayımı olan 1831 yılı nüfus sayımında Denizli Hamit Sanacağına bağlı kazâ olarak görülmekte ve Honaz, Ezine-i Lazkiye, Ezine-i Çarşamba ve Göküyük'de diğer kazâları olarak geçmektedir. 1831 yılı nüfus sayımında Honaz'ın toplam nüfusu 2.567'dir (Kodal, 2017; Tablo 1).

**Tablo 1:** Honaz 1831 Yılı Nüfusu

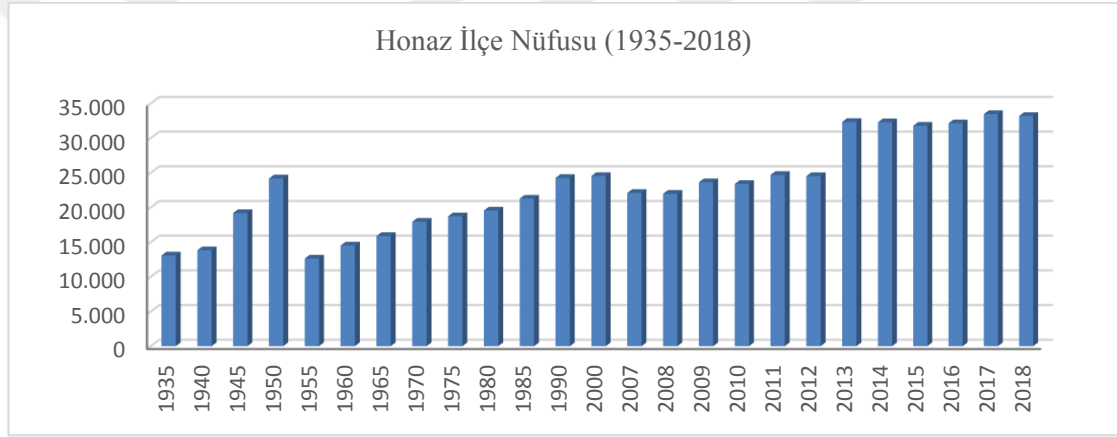
| Kazâlar          | İslam         | Reaya      | Nüfus         |
|------------------|---------------|------------|---------------|
| Denizli          | 7.487         | 358        | 7.845         |
| Honaz            | 2.502         | 65         | 2.567         |
| Ezine-i Lazkiye  | 5.652         | 155        | 5.807         |
| Ezine-i Çarşamba | 4.254         | 7          | 4.261         |
| Göküyük          | 1.843         | -          | 1.843         |
| <b>Toplam</b>    | <b>21.738</b> | <b>585</b> | <b>22.323</b> |

**Kaynak:** Kodal, 2017.

Honaz'a 1923'ten itibaren Türkiye-Yunanistan arasında yaşanan nüfus mübadelesi sonucunda gelen vatandaşlar Hisar Mahallesi'ne yerleştirilmiştir. 1935

Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz nüfusu 13.080'dir (Grafik 1). 1935 yılından 1950 yılına kadar Honaz'ın nüfusu artmaya devam etmiştir. 1955 yılında Bozkurt Köyü'nün nahiye yapılması ile Honaz'a bağlı 18 köy Bozkurt Nahiyesi'ne bağlanmıştır. Bu durum Honaz İlçesi'nin 1955 yılında nüfusunun düşmesine neden olmuştur (Kodal, 2017).

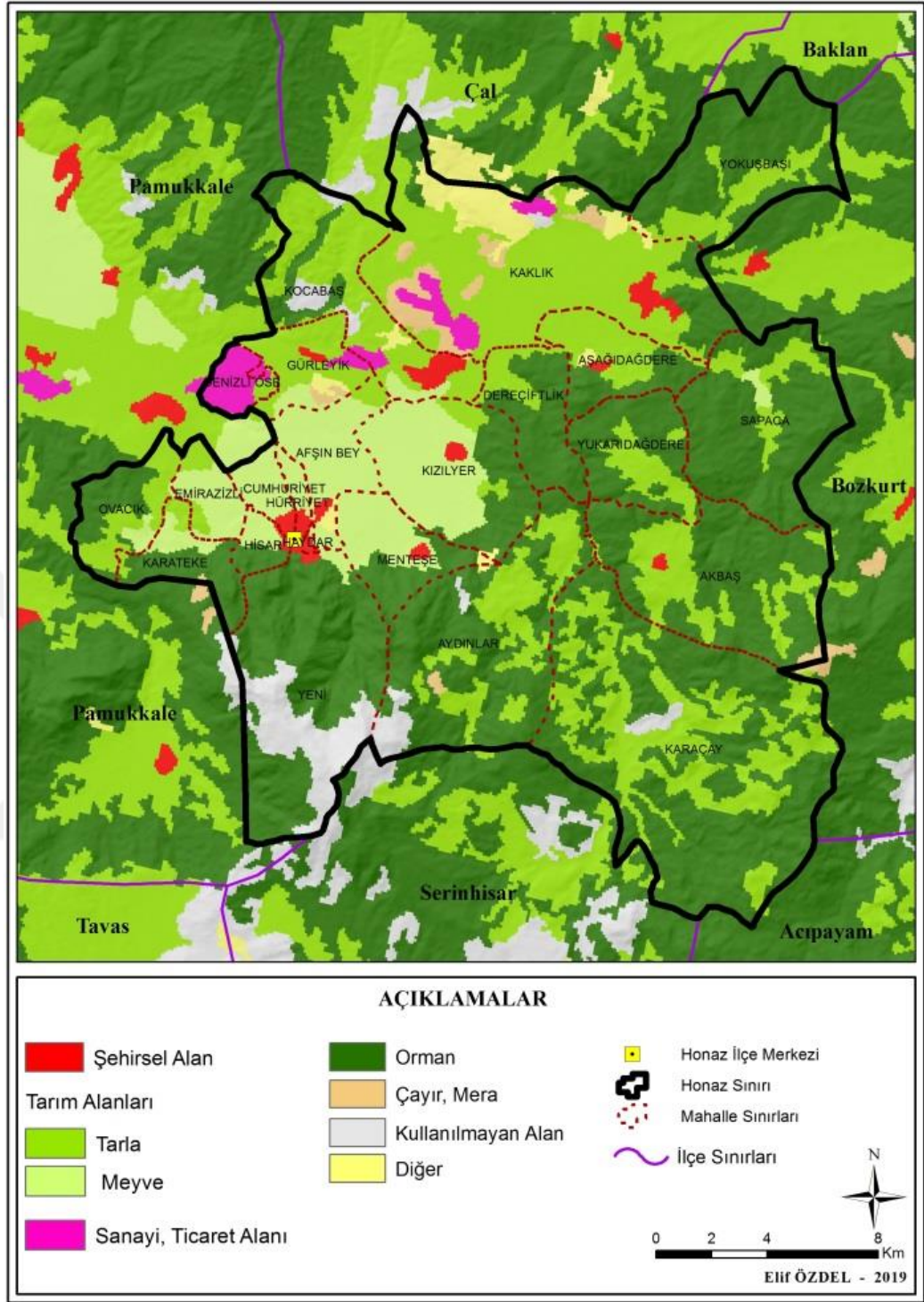
Denizli Merkez İlçesi'nin bucağı olan Honaz'ın ilçe statüsünü aldığı 1987 yılından sonraki 1990 Genel Nüfus Sayımında nüfusu 24.254'e yükselmiştir (Grafik 1) (Kodal, 2017). Denizli Organize Sanayi Bölgesinin araştırma sahası içinde yer alan Gürlek Mahallesi'nde kurulması nüfus artışına sebep olmuştur. Honaz'a bağlı Gürlek'te 1980 yılındaki nüfus 321 iken; 2000 yılında 1.262'ye yükselmiştir (Tüik Nüfus Verileri 2018).



**Grafik 1:** Honaz İlçesi Nüfusu (1935-2018)

**Kaynak:** TÜİK ve Kodal, 2017

Araştırma alanının günümüzde 22 mahallesi olup, 2018 nüfusu ise 33.184'dür. 2018 yılı nüfusu incelendiğinde ise en fazla nüfusa sahip mahallesi 8.543 kişi ile Kocabaş olmuştur.



**Harita 4:** Honaz İlçesi Arazi Kullanımı Haritası  
**Kaynak:** Honaz Belediyesi

1980’li yıllardan sonra sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı Honaz İlçesi’nde günümüzde tarım ve hayvancılık faaliyetleri de etkisini sürdürmektedir. Tarım ve hayvancılığa elverişli olan bölgede yaşayan nüfusun çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla meşgul olmuştur. Araştırma sahası orman alanı 33.549 hektar, çayır-mera alanı 619 hektar, tarım dışı alan 4.407 hektar, tarım alanı ise 16.403 hektardır. 16.403 hektarlık tarım alanının 4.698 hektarında kuru tarım yapılırken 11.705 hektarında sulu tarım yapılmaktadır (Harita 4). İlçe merkezinde kiraz ve bağcılık başta gelen tarım ürünleridir. Kiraz ve bağcılık dışında diğer meyve ve sebzelerin üretimi de yapılmaktadır (Honaz Kaymakamlığı Faaliyet Raporu, 2018).

Honaz ekonomisinin gelişiminde sanayi faaliyetleri etkili olmuştur. Organize Sanayi Bölgesi, Deri İhtisas Organize Sanayi ve kısmen faal olan Mermer İhtisas Organize Sanayi Bölgesi’nin alanda kurulması yatırımcıları bölgeye çekmiştir. Ayrıca Honaz’da yeni kurulacak olan Makine İhtisas Organize Bölgesi de makine sanayinde faaliyet gösteren firmaların çekim merkezi haline gelecektir. Çalışma alanında tekstil, dokuma, deri, taş ve toprağa dayalı sanayi, sanayi faaliyetlerinin başlıca sektörlerini oluşturmaktadır.

Araştırma sahası Ankara, Antalya, İzmir ve Afyonkarahisar karayollarının kesişim noktası olan önemli bir konumdadır. Ayrıca Denizli Çevre Yolu Projesinde yer alan Honaz Tüneli İzmir, Aydın ve Ankara hattından gelip Antalya- Muğla istikametine gidecek trafiğin Denizli şehir merkezine girmeden devamlılığını oluşturacak önemli noktalardan biridir. Araştırma sahasında demiryolu bağlantısı da vardır.

Araştırma sahasında 2000-2001 yılları arasında açılan Honaz Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Denizli Organize Sanayi Bölgesi Teknik Koleji sanayi firmalarının nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştur.

Honaz ilçesinin önemli turizm merkezleri ise Yukarıdağdere Mahallesi’nde bulunan Saklıgöl, Kaklık’ta bulunan Kaklık Mağarası, Colossae Antik Kenti, Hisar Cami, Sultan Murat Cami, Honaz Kalesi ve Honaz Dağı Milli Parkı’dır.

## 1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Coğrafyacılar, sanayi faaliyetlerinin dağılışını belirlemek ve kuruluş yerlerini açıklamak için, diğer bütün ekonomik ve toplumsal faaliyetlerde olduğu gibi, iki sorunun cevabının araştırmasından yola çıkarlar: Birincisi, neden bazı alanlar sanayiye çekici gelmektedir; ikincisi de neden belirli bazı sanayi kolları belirli alanlar tarafından kendilerine çekilmektedir. Bu soruların cevabı genellikle iki yaklaşım biçimi ile bulunmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşımlardan birisi, bir sanayi kolunun incelenmesi (sistemik yaklaşım), ikincisi ise belli bir sanayi bölgesinin (bölgesel yaklaşım) ele alınmasıdır (Tümertekin ve Özgüç, 2011).

Bölgesel yaklaşımda, mekânın sunduğu kazanımlar, sanayi kuruluşlarını kendisine çeken bazı faktörler oluşturabilir. Bu faktörlerden biri olan doğal avantajlardan iklim, enerji kaynakları ve hammaddelere kolay erişim, saldırılara karşı korunaklı olması ve büyük pazarlara yakınlık olarak sıralanabilir. Bu faktörlere ulaşım, ticari faaliyetler, insan kaynaklarına yakınlık, kalifiye eleman, pazar, sermaye, sosyal ve kültürel çevre, devletin sağladığı olanaklar, arazi maliyeti gibi yerel özellikler ve insanlar tarafından meydana getirilen yerel etkenler de eklenebilir (Tümertekin ve Özgüç, 2011; Cansız, 2010; Karakuyu, 2008; Şahin vd. 2016). Bir sanayi tesisinin kurulabilmesi için söz konusu olan bu faktörlerle birlikte, bölgesel ve yerel ölçekte kuruluş yeri seçiminde etkili olan etkenlerin de temin edilmesi gerekmektedir.

Bölgesel kalkınma araçlarından biri de kümelenmedir. Son dönemde ülkemizde hazırlanan kalkınma politikalarında OSB için kümelenmenin teşvik edilmesi vurgulanmaktadır.

Türkiye'nin yeni sanayi odaklarından birisi olan Denizli, 1970'li yılların başında yakaladığı sanayileşme performansını aynı hızla olmasa da günümüzde de sürdürmektedir. Denizli şehrinin sanayi toplanma alanlarıyla taşıyıcı alt merkezlerinden biri olan Honaz; OSB'nin ilçe de kurulmasıyla sanayi kümelenme alanı haline gelmiştir (Orhan, 2019).

TR32 bölgesinde yer alan Denizli ili 2007-2009 yılları arasında Ekonomi Bakanlığı tarafından yürütülen “Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi'ne” dahil edilmiştir. Bu projede iller arası bilgi ağının oluşturulması doğrultusunda Denizli-

Uşak ev tekstil iş kümesi için izlenmesi gereken yol haritalarının oluşturulması yer almaktadır. Ayrıca 2012 yılında Ekonomi Bakanlığı tarafından hazırlanan “Kümeler İçin Ortak Rekabet Alanları Stratejileri” raporunda Denizli için ev tekstili, doğal taş ve deri gibi birçok kümelenme alanının bulunduğu belirtilmiştir (Çamlıca, 2019).

Kümelenme yaklaşımı ile değerlendirildiğinde TR32 Bölge illerinden Denizli’de ekonomi ve sanayinin gelişme sürecinde bazı meslek dallarının coğrafi olarak bazı alanlarda yoğunlaşmasıyla doğal kümelenmeler meydana gelmektedir (Çamlıca, 2019). Bu kümelenme alanlarından biri de araştırma sahasının içinde yer alan Ballık Boğazi Doğal Taş Kümesi ve Organize Sanayi Bölgesi’nde bulunan tekstil kümelenmesidir. Ayrıca Makine İhtisas OSB projesi ise Honaz’da tekstil ve mermer sektöründeki kümelenme başarısının içine makine sektöründe de dahil edilmesi için firmaların aynı OSB’de toplanması sağlanmalıdır (Çamlıca, 2019).

Bu bağlamda çalışma alanının seçilmesinin nedenlerinden biri de desantralizasyon sonucu oluşan sanayinin kümelenme eğilimi göstermesidir. Denizli Sanayi Odası’ndan alınan tescil adreslerine göre firma sayısı Honaz İlçesi’nde diğer ilçelerden daha fazladır. Bu çalışmanın temel araştırma sorusu Honaz İlçesi’nde yoğunlaşan sanayi faaliyetlerinin ilçeye nasıl etki ettiğini araştırmaktır.

Sanayi faaliyetlerinin coğrafyayı ilgilendiren yönü ise dağılışı düzeni, yerleşmiş oldukları alandaki çeşitli öğelerle etkileşimleri ve başka alanlarla ilişkileri gibi coğrafi başlıklardır (Temurçin, 2012). Bu doğrultuda çalışmanın amacı; bir sanayi bölgesi haline gelen Honaz İlçesi’nde sanayi faaliyetlerinin hangi koşullarda başladığı, geliştiği, sanayinin kurulmasına etki eden faktörleri, sanayi kollarının sektörel dağılımı ve sanayi tesislerinin mekânsal dağılışı ortaya koymaktır. Bunun dışında çalışmada Denizli sanayisinde Honaz İlçesi’nin yeri ve önemi de araştırılmıştır.

Ayrıca araştırma sahası ve çevresinde geçmişten günümüze jeoloji, biyoloji, ziraat, eczacılık, tıpta uzmanlık, halk sağlığı, tarih, işletme, maden mühendisliği, tekstil mühendisliği, çevre mühendisliği bilim dallarının konu edindiği çalışmalar mevcuttur. Literatür taraması sonucu Denizli sanayisinde önemli bir yer tutan Honaz da çeşitli disiplinlerde birçok çalışma yapılmasına rağmen beşeri ve ekonomik coğrafya alanında çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

### 1.2.1. Materyal ve Yöntem

“Honaz İlçesi’nde Sanayi Faaliyetleri ve Mekânsal Dağılışı” adlı çalışmada araştırma konusunu ve sahasını doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilgilendiren kaynaklar kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Kamu ve özel kuruluşlardan araştırma sahası ile ilgili toplanan haritalar, tezler, makaleler, araştırmalar, kitaplar ve istatistikî veriler ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Literatür araştırmasından sonra araştırma alanı ile ilgili Türkiye İstatistik Kurumu, Denizli Sanayi Odası ve Ticaret Odası’ndan alınan sahayla ilgili dokümanlar ve raporlar incelenmiştir. Araştırma sahasında yer alan firmaların belirlenmesinde Denizli Sanayi Odasının üye listesinde adresi Honaz İlçesi’nde kayıtlı sanayi kuruluşları ele alınmıştır. Ayrıca Denizli Organize Sanayi Bölgesi müdürlüğünden faaliyet raporları, istatistikler temin edilmiş ve organize sanayi bölgesinin yerleşim planı temin edilmiştir. Yine aynı şekilde Deri Organize Sanayi Bölgesinin yerleşim planı müdürlükten temin edilmiştir. Denizli Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü ve Denizli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’nden harita verileri temin edilmiştir. Honaz Kaymakamlığı’ndan ise bilgilendirme raporu alınmıştır. Resmi ve tüzel kurumlardan araştırma sahasıyla ilgili çeşitli haritalar, uydu görüntüleri ve diğer veriler yardımıyla araştırma sahasının doğal, beşeri ve ekonomik özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın daha iyi anlaşılması ve değerlendirmenin yapılabilmesi için ilgili analiz ve haritalar amaca uygun olarak CBS programında üretilmiştir. Çalışma sahasında tezin amacına uygun bir şekilde nitel araştırma yöntemlerinden gözlem ve görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada yapılan gözlem ve görüşmelerin geçerliliğini arttırmak amacıyla doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

Görüşme, nitel araştırma yöntemlerinden en çok kullanılan veri toplama metotlarından biridir. Görüşmenin temel amaçlarından biri de bir konu hakkında derinlikli bilgiler elde etmektir (Kaya, 2012). Araştırma yapan kişi, konunun amacına uygun sorular hazırlar ve uygun örnekleme ile görüşmelerini gerçekleştirir. Temel çerçeveyi oluşturan bu soruların yanı sıra araştırmacı görüşme esnasında farklı sorularda sorabilir (Glesne, 2012; Kaya, 2012).

Gözlem nitel araştırmalarda kullanılan bir diğerk veri toplama yöntemidir. Gözlem, bir ortamda meydana gelen davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak için kullanılan nitel bir metottur. Araştırmanın uygun gördüğü her türlü sosyal veya kurumsal ortamda bir veri toplama aracı olarak gözlem kullanılabilir. Gözlem yöntemi, sayısal veri üretmek yerine çalışmaya konu olan olguya ilişkin ayrıntılı açıklamalar yapmaya yarar (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Gözlem ve görüşmenin yapılamadığı nitel araştırmalar da araştırmanın geçerliğini arttırmak amacıyla, çalışılan araştırma sorunsalıyla ilgili materyal de çalışmaya eklenebilir. Böylece doküman analizi tek başına kullanılabildiği gibi diğerk yöntemlere ek bilgi kaynağı olarak da kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Doküman analizi, araştırma konusuyla ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Veri kaynağı olarak kullanılabilecek dokümanlar yıllık kurum raporları, basın demeçleri, resmi belgelerin yanı sıra yazılı basın, periyodik yazılı kaynaklar, dergi ve kitaplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Honaz İlçesi'nde faaliyet gösteren organize sanayi bölgesindeki firmalar ve Honaz İlçesi'nin diğerk mahallelerinde faaliyet gösteren; toplam da 34 firmayla görüşmeler yapılmıştır. Çalışma amacına uygun olarak firmalara sorular yöneltilmiş, bazı görüşmeler sırasında bu sorular çeşitlenmiştir. Görüşmeler firma sahipleri, ortaklar, yönetim kurulu üyesi ve insan kaynakları bölümü yöneticileriyle yapılmıştır. Öncelikli olarak işletme sahibi ve ortaklarının öğrenim durumu sorusu yöneltilmiştir. İşletmenin kuruluş süreci, kuruluş sermayesi ve binanın mülkiyet durumu hakkında sorular sorularak bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Bulunduğı yeri seçme nedeni hakkında ve Honaz'da kurulma nedeni, işletmenin bir başka yerde şubesi olup olmadığı ve iş birliği yaptığı firma var mı var ise işbirliği yapılan firmanın yeri sorulmuştur. Bunun yanı sıra personel sayısı, işçilerin nerede ikamet ettikleri yerleri sorulmuştur. Hammadde temini ve hammadde teminin de kullanılan ulaşım yolu, ihracat bilgisi ve yurt dışında nerelere yapıldığı sorulmuştur. Üretimde kullanılan enerji türü, yatırım projeleri ve bunu engelleyen nedenler hakkında sorular sorulmuştur. Ayrıca Ar-ge, markalaşma, eğitim işbirliğinin mevcut durumu sorulmuş ve işletmelerin kendi bünyesindeki sorunları, kuruluş yeri ile ilgili sorunları ve ekonomik krizlerden ne kadar etkilendiğı sorularak

yorumlamaların daha doğru bir şekilde yapılması sağlanmıştır. Görüşmelerde sorulan bu sorular kurum raporları incelenerek doküman analizi yöntemi ile desteklenmiştir.

Bu araştırmanın sınırlılıkları ise kamu kuruluşlarından bazı verilerin gizlilik nedeniyle verilmemesi, Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü'nden alınan yerleşim planında bulunan firmaların yerlerinin güncel olmaması ve yeniden düzenlenerek haritalara işlenmesidir. Ayrıca görüşme yapmak için gidilen sanayi firmalarının görüşme yapmak istememeleri en büyük sınırlılığımızı oluşturmaktadır.

### **1.3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

#### **1.3.1. Sanayi ve Sanayileşme Kavramı**

Sanayi kavramının birçok farklı tanımları olmasına rağmen, Türk Dil Kurumu sözlüğünde; “işlenmemiş maddelerin belirli bir aşamaya getirilmesi ve farklı yöntemlerle işlenmesi için, kullanılan yol ve araçların tamamı” olarak ifade edilmektedir.

Tümertekin ve Özgüç (2011) “Sanayi” ve “Sanayileşme” terimlerini çok fazla tercih edilen ancak kullanan kişiye göre anlamı değişen sözcükler olarak ifade etmişlerdir. Sanayileşme kavramını ise; kesin ve sayısal ölçmelere dayanan, bir ülke ya da bölgenin ekonomik yapısındaki çok sayıda temel değişimleri içeren bir süreç ve bu sürecin çeşitli özellikleri söz konusu mekânın ekonomik coğrafyasıyla açıklamak olarak tanımlamışlardır.

Diğer bir açıklamada ise sanayi, çeşitli hammaddelerin fiziksel ve kimyasal strüktüründe bir dizi farklılık oluşturarak, çok çeşitli ihtiyaç mallarının üretilmesi olarak ifade edilmiştir (Doğanay, vd., 2011).

Sanayileşme ise toplumun eğitim, sağlık, yerleşim gibi artan ihtiyaçlarını karşılamak için, teknolojinin en iyi şekilde kullanılması ve modernleşmenin sağlanmasıdır (Kasalak, 2012; Yalçinkaya, 2018).

Diğer bir tanıma göre sanayileşme kavramı, mal üretiminde makine kullanımı veya sanayi kesiminin milli gelir içinde payının belirli bir orana ulaşması; yeni üretim yöntemlerinin uygulanarak üretimin niteliğinin yükselmesi ve maliyetin azaltılmasıyla

ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal alanlarda yaşadığı dönüşüm olarak ifade edilmektedir (Arısoy, 2005).

Sanayi faaliyetleri birçok beşeri ve iktisadi olgu gibi yeryüzüne eşit dağılmamıştır. Sanayi faaliyetlerinin günümüzdeki mekânsal dağılışında hammadde, enerji, işçi, sermaye, ulaşım, pazar, devletin ve yerel otoritenin rolü, iklimdir (Tümertekin, 2014 ). Bu etkenler sanayi faaliyetlerini kuruluş koşulu ve lokasyon koşulu olarak iki şekilde etkilemektedir. Başka bir anlatımla, modern sanayinin kuruluş koşulları ana veya temel faktörler ile tali veya lokal etkenler veya başlangıç ve faaliyetin devamını sağlayan etkenler olarak da ayrılabilir (Tezkızan, 2009).

Ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkması ve gelişmesinin kaynağı firmaların yer seçimi kararlarıdır. Sanayi faaliyetlerinin belirli çekiciliklerle bir araya toplanması ve bazı sanayi kollarının karakteristik lokasyonlara sahip olması birçok farklı kararın sonucudur. Bu kararlar, sanayi faaliyetlerini bazı yönlerde sınırlarken bazı yönlerden de teşvik eden koşulları oluşturmaktadır. Bu koşullar sanayinin yer seçimini etkileyen faktörler olan fiziksel, ekonomik, toplumsal ve siyasal çevrelerle ilgilidir. Sanayinin yer seçimini etkileyen bu etkenlerin önemi sanayiye, mekâna ve zamana göre değişim göstermektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2011). Sanayi tesisleri yer seçimi faktörleri arasından kendileri için en uygun alanı seçerek üretim faaliyetlerine başlamaktadırlar.

Sanayide yer seçimine ilişkin kuramlar, bazı kriterler göz önüne alarak, bu faaliyetlerin nerelerde kurulabileceği üzerine olurken, aslında sanayi faaliyetleri her zaman şehirde ve yakın çevresinde yer almayı tercih etmişlerdir. Sanayi faaliyetlerinin gelişmesi, başlangıçtan itibaren şehirlerle iç içe olmuş daha sonra şehirlerin içinde faaliyet gösterirken sanayi bölgeleri oluşturarak şehirden yakın çevreye yayılmaya başlamışlardır (Tümertekin ve Özgüç, 2011).

Ülkemiz şehirlerinde genellikle ikili bir sanayi yapısı vardır. Birinci gruba şehir merkezinden uzakta kurulmuş ve genellikle büyük ölçekli sanayiler girer. İkinci grupta ise daha çok şehirsiz pazara bağlı ve şehir merkezinde yer alan küçük sanayiler vardır (Tekeli, 2010).

Şehir içinden çıkışı teşvik eden nedenler arasında arazi bakımından gelişmenin olanaksızlaşması, trafik açısından tıkanmışlık, tesislerin modern üretime

uyarlanamayacak kadar eski olması, depolama ve yükleme-boşaltma faaliyetleri için yer bulunamaması ve bulunan alanın sanayi dışı kullanımlara açılmak üzere planlanmış olmasıdır. Bunun karşısında ise, şehir dışında ise iyileştirilmiş ulaşım kolaylıkları, bol arazi, düşük maliyetler ve kiralar ve bazen de teşvikler vardır ve bunlarda sanayinin yer değiştirmesinde çekicilik oluşturmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde organize sanayi bölgeleri olarak bilinen, belirli bazı imalat faaliyetlerinin kendilerine sağlanan hizmet ve kolaylıklar nedeniyle bir araya toplandığı birimler meydana gelmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 2011).

Bu kavramlardan yola çıkarak sanayinin kurulmasında ve gelişmesinde birçok faktör aynı anda etki etmektedir. Bu faktörler ise hammadde, nüfus-işgücü, enerji, sermaye, ulaşım ve pazar olarak sıralanabilir.

### **1.3.2. Sanayi Bölgeleri, Organize Sanayi Bölgesi ve İhtisas OSB Kavramları**

Sanayi bölgeleri, yatırımlar için çekim alanı oluşturması, sanayileşme hızını attırması, işsizliği azaltması, dengeli bir bölgesel kalkınmayı sağlaması, küçük firmaların gelişmesi, verimliliğin ve kalitenin artışıyla bir ülkenin kentsel planlaması ve ekonomik gelişmesi açısından önemli işlevlere sahiptir. Aynı zamanda sanayi bölgelerindeki firmaların, uluslararası piyasalarda önemli başarılarla yer alarak ülke ortalamasının üzerine çıkabilir (Cansız, 2010; Şahin vd. 2016).

Organize sanayi bölgeleri, sanayi varlığı geliştirilebilen ve önemli ana ulaşım arterleri üzerinde bulunan yerleşme merkezlerinde, ihtisaslaşmış organize sanayi bölgeleri ise daha çok gelişmiş bölgelerde kurulmaktadır. Organize sanayi bölgelerinin planlaması ve kamulaştırılması yapılırken ayrıca bu bölgelerin çevresinde oluşması beklenen yan sanayi ve konut alanlarının da varlığı düşünülerek ele alınmalıdır. Organize sanayi bölgesi bulunan yerlerin çevresinde küçük sanayi sitelerinin kurulması ana sanayi faaliyetlerini tamamlayan yan sanayi kuruluşlarıdır (Kuş, 2016).

BM'ye göre Organize Sanayi Bölgeleri; “standart fabrika binaları içinde aynı altyapı olanaklarından faydalanan küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının planlı bir şekilde toplu olarak bir arada bulunmaları” olarak tanımlanmıştır. Genel anlamda organize sanayi bölgesi aynı altyapı imkânlarıyla donatılmış uygun bir mekânda teknik

ve sosyal hizmetlerin de sağlandığı, ekonomik bir ölçek içinde kümelenmiş fabrika yerleşim birimleridir (Eyüboğlu, 2005; Özden, 2016).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın OSB tanımı ise “sınırları belirli, çıplak arazi parçalarına gerekli altyapı imkanlarını sağlayarak, ağır sanayi dışında orta ve küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının belirli bir plan dahilinde birbirleri ile ilişkili olacak şekilde organize edilmiş sanayi bölgeleridir” şeklindedir (Türko, 2006). Dünyada giderek artan rekabet sebebiyle verimliliğin ve etkinliği artırıcı yöntemler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizde OSB kanununda değişiklik yapılmasıyla kümelenme yaklaşımlarına önem verildiği ve bununla birlikte İhtisas OSB'lerinin sayısının arttığı bilinmektedir (Coşkun, 2016).

Kümelenmenin oluşturduğu ekonomik gücü gittikçe artırmakta olan İhtisas OSB'leri ihtiyaçların ortak olması, tedarikçilerin yakında bulunması atıkların benzer olmasından dolayı ortak arıtma tesislerinin maliyeti düşürmesi ve her türlü girdinin kolayca buluna bildiği alanlar olmasından dolayı giderek ekonomik olarak öne geçmektedir (Can, 2018).

OSB'ler, aynı zamanda metropoliten alanlarda endüstriyel bazlı ortaya çıkan problemlerin azaltılmasına, küçük ve orta büyüklükteki şehirlerin gelişmesine ve kırsal alanlardan büyük şehirlere doğru yaşanan göçün engellenmesine de etkilemektedir (Özdemir, 1990). Ayrıca sanayi firmalarının istihdama yapmış olduğu katkı, fabrikaların kırsala yönlendirilmesi ile bu küçük kentlere de iş olanakları bakımından fayda sağladığı bilinmektedir (Kanbak, 2011).

OSB'lerinin iki temel rolü ise ekonomik gelişimi sağlaması (iktisadi kalkınma ve bölgesel gelişme) ve mekânı düzenleyen bir araç olarak kullanılmasıdır (Kanbak, 2011).

Organize Sanayi Bölgeleri, ekonomik faaliyetlerden biri olan sanayi sektörünün bir parçası olmasının yanı sıra bölge kalkınmasına ve yerleşme merkezlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Yılmaz, 2011).

Sanayinin hızla gelişmesinin etkiler sadece ekonomik boyutlu değildir. Ekonomik anlamda büyümeyi sağlayan sanayileşme aynı zamanda kentleşmeyi de etkilemektedir. Şehirlerin yakınında kurulan sanayi bölgeleri bu şehirleri bir rant alanı

haline getirerek ekonomik ve sosyal alanda büyümelerine de katkı sağlamaktadır. Sanayi şehirleşmenin etkenleri arasında iken, şehrsel alanlar da sanayi için fırsatlar sunmaktadır (Yılmaz, 2011).

### 1.3.3. Sanayi Kümelenmesi

Kümelenme, Alfred Marshall'ın 1920'li yıllarda sanayinin belli bir mekânda yoğunlaşarak kendi etkinliğini oluşturmaya ilişkin teoriler ortaya çıkarmasıyla gündeme gelmiştir. Kümelenme kavramını ise ilk kez Michael Porter 1990 yılında yayınlanan çalışmasında kullanmıştır (Çamlıca, 2019).

Michael Porter (1990) sanayi kümelenmenin tanımını; “Aynı mekanda birbiri ile etkileşim ve rekabet halinde olan; aynı sektörde üretim yapan firmalar ve bu firmalara yardım sağlayan kurumların bir araya geldikleri örgütlenme modelidir” şeklinde yapmıştır (Erenler vd., 2011).

Kümelenme kavramını literatüre kazandıran Porter'ın 1990 yılında yaptığı kümelenme tanımından sonra bu kavram birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Ayrıca kümelenme kavramı yerine “sanayi odağı”, “endüstri kümesi” ve “iş kümesi” gibi kavramlarda kullanılmıştır. Ulusal ve uluslararası literatürde birçok kümelenme tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazılarını bakacak olursak:

OECD (1999), sanayi kümeleri birbirlerine katma değer sağlayan bir üretim zinciri ile birbirlerine bağlı olan firmalar, bilgi üreten kurumlar ve müşteriler tarafından oluşturulan üretim ağı olarak tanımlamıştır (Şen, 2016).

Sanayi Bakanlığı kümelenmenin tanımını şu şekilde yapmıştır: Belirli bir alanda faaliyet gösteren firmaların ve sektörü etkileyen kurumların belli bir coğrafi mekânda oluşturduğu, firmaların rekabetine olumlu katkısı olan gruplara küme denir.

Cooke (2001) ise sanayi kümesini “coğrafi olarak yakın işletmelerin belli bir pazar alanında rekabet ve işbirliği yaptığı ayrıca kalkınma vizyonuna sahip yerleşmiş girişimlerin desteklendiği dikey ve yatay ilişkilerin yer aldığı bir kümedir” olarak tanımlamıştır (Akdeve, 2008).

Rosenfeld (2003); “En yalın haliyle kümelenme üretebilen işletmelerin bir arada toplanmasını göstermek için kullanılan bir kavramdır. Firmaların coğrafi

yakınlığı, karşılıklı etkileşimleri, sahip oldukları istihdam gücünün ötesinde bir önem taşımamaktadır” şeklinde ifade etmiştir (Karayel, 2010).

Morosini (2004) göre: belirli bir coğrafi mekânda oluşan endüstriyel küme sosyo-ekonomik bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Endüstri kümesinde yer alan firmaların bir kısmı, gelişmiş ürünlerini pazarlamak, üretim paylarını arttırmak, teknoloji ve bilgiyi paylaşıp geliştirerek ekonomik açıdan iş birliği yapmaktadır (Çamlıca, 2019).

Cansız (2011), kümeyi, birbirleri ile etkileşim içinde olan firmalar arasında köprü görevi gören kuruluşlar, inovasyon ve bilgi üreten üniversiteler, kurumlar arasında meydana gelen ve devamlı gelişen üretim ağları olarak ifade etmektedir (Şen, 2016).

Kaygalak (2011) endüstri kümesinin tanımını “birbiriyle ilişkili sektörlerde üretim yapan şirketlerin aynı ortak mekânı paylaştıkları, şirketler arası uzmanlaşmanın olduğu, her bir şirketin diğerleriyle değişik ilişkilerle bağlı olduğu; üretim yapan şirketlerin yanı sıra bu şirketleri destekleyen, tamamlayan altyapı ve hizmetleri sunan birçok farklı kuruluşların da bulunduğu, mekân” olarak ifade etmektedir.

Sanayi kümelenmeleri literatürde; aynı ekonominin gücünü paylaşan, birbirine yakın konumlarda bulunan ve birbirini destekleyen çok sayıda firmanın oluşturduğu dışsallıkları paylaşan ortamlarda birleşmektedirler (Yıldırım, 2011).

#### **1.4. LİTERATÜR TARAMASI**

Araştırma konusuyla ilgili literatür incelendiğinde; Coğrafya anabilim dalının sanayi coğrafyası ile ilgili çalışmalar da temel kitap olarak “Sanayi Coğrafyası” Tümertekin (1969)’e aittir. Bu kitapta sanayinin dağılışı, sanayinin kuruluş yerini etkileyen faktörler ve diğer bölgelerle ilişkilerinden bahsedilmiştir. Sanayi faaliyetlerini, mekânsal dağılışını vb. konuları içeren kitap bölümü, tez ve makaleler Tümertekin, 1967; Özgüç, 1986-87; Güvenç, 1993; Mutluer, 1995; Temurçin, 2004; Şahin ve Doğanay 2010; Tekeli, 2010; Doğanay, 2011; Kaygalak, 2011; Temurçin, 2012; Tümertekin ve Özgüç, 2012; Doğan, 2013; Temurçin ve Aldırmaz, 2017; çalışmalardan bazılarıdır.

Organize sanayi bölgeleri ile ilgili Eyüpoğlu, 2005; Öcal, 2008; Cansız, 2010; Bayülken ve Kütükoğlu, 2012; Türko, 2006; Arpa, 2014; Özçelebi, 2015; Çoşkun, 2016; Kasapoğlu, 2016; Kuş, 2016; Aydın Can, 2018 çalışmaları bulunmaktadır.

Denizli sanayisi ile ilgili çalışmalar ise Mutluer, 1995; Batmaz ve Özcan, 1997; Türkün Erendil, 2000; Batmaz, 2001; Ertuğrul, 2003; Yaşar, 2004; Eraydın, 2006; Dinler, 2008; Savaş Yavuzçehre, 2010; Alptekin, 2010; Varol ve Ecerel, 2013; Engincan, 2016; Ersöz, 2016; Akoğlu, 2018; Ulucan, 2018 gibi çalışmalar yer almaktadır.

Honaz İlçesi ile ilgili jeoloji, biyoloji, ziraat, eczacılık, tıpta uzmanlık, halk sağlığı, tarih, işletme, maden mühendisliği, tekstil mühendisliği, çevre mühendisliği bilim dallarının konu edildiği çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Pekuz, 1998; Özçelik, 2005; Haytoğlu, 2006; Kırmacı, 2007; Akbaş Kaya, 2014; Aydın, 2016; Bayhan vd., 2017; Kodal, 2017 gibi çalışmalardır.

## İKİNCİ BÖLÜM

### TÜRKİYE, DENİZLİ VE HONAZ İLÇESİ'NDE SANAYİNİN GELİŞİMİ

#### 2.1. TÜRKİYE'DE SANAYİNİN GELİŞİMİ

Dünya da sanayi devrimiyle birlikte büyük bir değişim yaşanmış, ekonomik olarak hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Sanayi hamlesinin hızla yayılması sonucunda doğada var olan hammaddeler değerlendirilmeye başlamış, sanayi yatırımları artmış bunun sonucunda zamanla mesafe kavramını ortadan kalkmış ve küreselleşme meydana gelmiştir (Doğan, 2013). Batı toplumlarının sanayileşme sonucu göstermiş olduğu büyük gelişme geri kalan ülkelerin dikkatini sanayileşmeye yöneltmesine neden olmuştur. Kendi sanayilerini kurma ve imalat sanayini geliştirerek güçlü bir ekonomiye sahip olma anlayışı azgelişmiş ülkeler arasında yaygınlaşmıştır (Avcıoğlu, 2003).

Türkiye sanayi gelişim süreci yakın tarihle bağlantılı olduğu kadar Osmanlı döneminde izlenen sanayi politikaları ile de ilgilidir. Osmanlı Devleti'nde sanayinin yapısı küçük ölçekli üretimden oluşan kırsal kesimde tarım üretiminin yapıldığı, kentsel kesimde ise dokumacılık, giyim, gıda gibi alanlarda ve yakın pazar için üretimin yapıldığı bir sistemdir. Osmanlı Devleti'nin sömürgeci politikalar izlememesi, verdiği kapitülasyonlar nedeniyle yerli sanayinin gelişmemesine bağlı Avrupa ülkelerinin sanayilerine bağımlı bir ülke haline gelmesi ve yapılan bazı sözleşmeler sonucu Osmanlı ekonomisi Avrupa ülkeleri için açık bir pazar haline gelmiştir (Arpa, 2014).

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında çıkarılan “Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatı” yasası 1913'te endüstri alanında bazı hamleler yapmak üzere oluşturulmuş ama devletin çöküşü ve ülkenin içinde bulunduğu karışıklık, yasanın uygulanamamasına ve dolayısıyla istenen sonuçlara ulaşılamamasına neden olmuştur (Eroğlu, 2007; Arpa, 2014).

Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki yıllarda yani 1930'larda başlayan planlı sanayiye geçiş süreci uluslararası devletlerden edinilen tecrübelerle birlikte devletçilik politikasına hızlı bir geçiş yaşanmış ve sanayi planları uygulanmaya başlanmıştır (Şahin vd., 2016). Adeta bir devlet politikası haline gelen planlı kalkınma

ile sanayileşme süreci 1960'lı yıllarda küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri için ilk üç kalkınma planının hedefleri arasında yer alan hızlı büyüme ve sosyal kalkınmanın da yer aldığı belirlenmiştir (Şahin vd., 2016).

1970'li yıllardan itibaren ülke sanayinde oluşan yapısal değişiklik yeni sanayi merkezlerinin ortaya çıkmış olmasıdır (Mutluer 2003). İzmir odaklı Ege Bölgesi de gelişme gösteren diğer bir alandır. Başlangıçta ihracata yönelik tarımın yapıldığı gıda ve tekstil sanayinde uzmanlaşmış bölge merkezi İzmir'den, ekonomik faaliyetler, zamanla Manisa ve Aydın, sonra da Denizli, Uşak ve Afyonkarahisar illerine yayılmaya başlamıştır. Böylece Ege Bölgesi'nde de giderek homojen gelişen bir mekân meydana gelmiştir. Denizli'nin gelişmesinde öncü sektör imalat sanayidir (DPT, 2003).

Ülkemizde ekonomik ve sosyal gelişmenin mekânda dağılımı son 20 yıllık dönemde farklı eğilimler kazanmıştır. Denizli dokuma sektöründe uzmanlaşarak Anadolu'nun farklı bölgelerinde yerel kaynaklara bağlı belli sektörde kendini geliştiren ve "yeni/yerel sanayi odağı" olarak bilinen illerden biridir (DTP, 2003).

## **2.2. DENİZLİ İLİNDE SANAYİNİN GELİŞİMİ**

Denizli ili dolayısıyla Denizli şehri, hammaddeye yakınlık göstermemesine rağmen uzmanlaşmaya dayalı olarak kendi geliştirdiği imkânlarla dış pazara açılmaya başarabilmiş ve sanayileşme hareketi ile Türkiye'deki önemini kanıtlamıştır. İzmir sanayisinin tamamlayıcısı konumunda olan Manisa ilinin sanayileşmesi gibi ard bölge durumunda olmayıp kendi başına sanayi oluşumunu meydana getiren Denizli, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın en son yayınladığı 2017 yılı 81 il durum raporu işletme sayısına göre %17,8'lik oranla Ege Bölgesi'nin ikinci büyük sanayisi durumundadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018).

Denizli'de sanayi kuruluşlarının büyük çoğunluğu küçük ve orta boy kurumlardan meydana gelmektedir. İşletmeler arasında ve hatta yerel kurumlar arasında yoğun ilişkiler yaşanmaktadır. Bu çerçevede, Denizli'nin Türkiye'de bir sanayi odağı olduğuna kuşku yoktur (Mutluer, 2004).

1950'li yıllardan itibaren dokuma sektörüne bağlı gelişen fabrikalaşma eğilimleri görülmektedir. 1955 yılında Denizli-İzmir karayolunun açılması ve 1958'de

elektriğin yaygın olarak kullanılmaya başlaması sanayi faaliyetlerini canlandırmış ve 1960'ta küçük sanayi siteleri inşa edilmiştir.

1970'li yılların ortalarından itibaren ihracata/dışa yönelik ekonomik gelişme ile Avrupa pazarlarına ihracata başlayan ve bu ihracatını ev tekstili başta olmak üzere, metal eşya, gıda ve mermer gibi alanlarda da genişleten Denizli ilinin ekonomisi hem yerleşim birimleri arasında hem de sektörel ve tarihsel bazda dönüşümler geçirmiştir. Denizli Merkez İlçe 1950'lerden itibaren hızla gelişirken tarihsel olarak tekstilde öncü Buldan, Babadağ ve Kızılcabölük göreceli önemlerini yitirmişlerdir (Özgür, 2008).

Ülkemizin ekonomik durumundan ve bazı ekonomik politikalarından etkilenen Denizli'de 1970'li yıllara kadar modern sanayinin yeterince gelişmediği bilinmektedir. 1970'li yılların başında ise Denizli'nin 1973 yılında kalkınma öncelikli iller kapsamına alınması ve işçi şirketlerinin de peş peşe kurulması sanayi faaliyetlerinin gelişimini hızlandırmıştır. 1980'li yıllarda, özellikle de 1985 yılından sonra ise ihracata yönelik teşvik tedbirlerinin devreye sokulmasıyla konfeksiyon sanayinde önemli gelişmeler sağlanmış ve Denizli'de bulunan sanayi kuruluşu sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir (Mutluer, 1995).

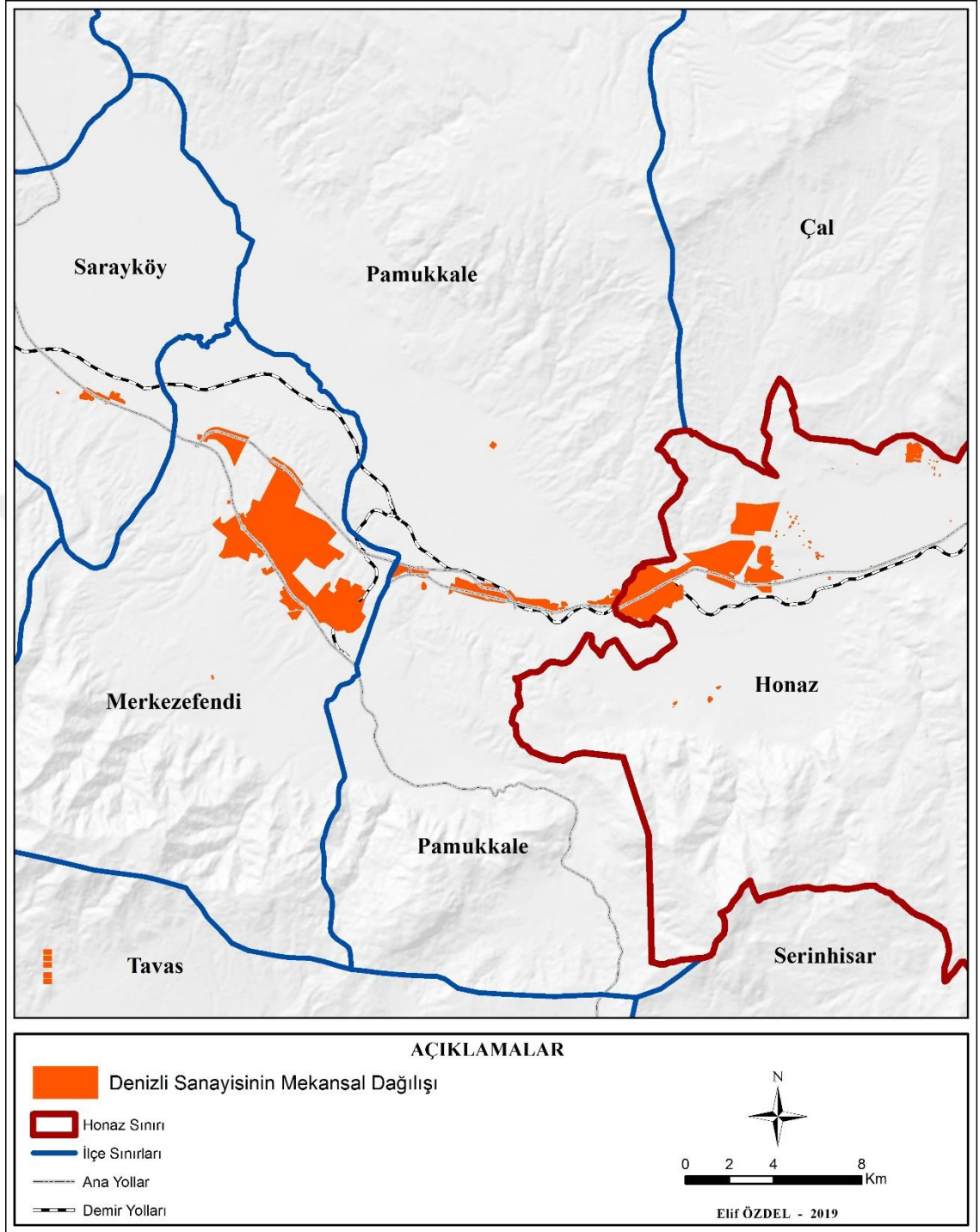
1980 yılı sonrası gelişim gösteren geleneksel sanayi bölgelerinden biri olan Denizli Türkiye ekonomisinde çok önemli bir yere sahip olan bir ildir. Denizli ili sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 10. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin en ihracatçı sekizinci ili olan Denizli, kişi başına düşen ihracat itibarıyla beşinci sırada yer almaktadır (SEGE, 2011). Denizli sanayisinin gelişmesiyle birlikte merkeze yakın ilçeler bu gelişmeden yararlanmıştır. Denizli kentinin gelişme ekseninde bulunan ve sanayi bölgelerinin yer aldığı Honaz, Çardak, Sarayköy ilçelerine desantralizasyon sonucu sanayi tesislerinin yerleşmeye başladığı görülmektedir. Sanayide öne çıkan kentte toplam 5 tane OSB ve 1 tane serbest bölge bulunmaktadır;

- Denizli Organize Sanayi Bölgesi (DOSB),
- Çardak Özdemir Sabancı Organize Sanayi Bölgesi,
- Mermer İhtisas Organize Sanayi-Bölgesi,
- Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi,

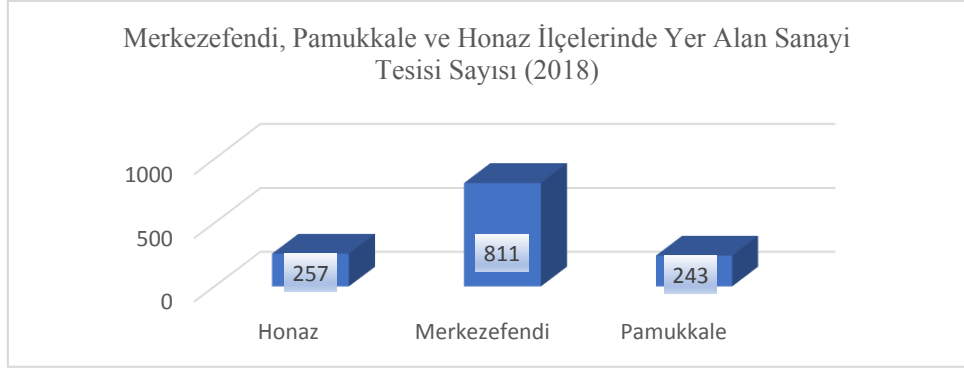
- Sarayköy Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi,
- Denizli Serbest Bölgesi (Denizli Ticaret Odası 2019).

### **2.2.1. Denizli Sanayinde Honaz İlçesi'nin Yeri Ve Önemi**

Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan Honaz'da sanayi DOSB'nin faaliyete geçtiği 1988 yılından sonra Denizli kentinden sanayi tesislerinin alana taşınması sonucu gelişmeye başlamıştır. Denizli de bulunan 5 adet OSB'nin 3'ü Honaz İlçesi'nde yer almaktadır. Denizli'deki firmalar OSB'nin altyapı, ulaşım gibi imkânlarında yararlanmak için kent merkezi ve çevresinden Honaz'a gelerek desantralizasyon sürecini başlatmıştır. Araştırma sahasının Denizli sanayisinin devamı niteliğinde olması, coğrafi konumundan dolayı ana ulaşım hattında yer alması ve çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren OSB'lerin yer almasıyla bölgede yığılma avantajları oluşmuştur. OSB'lerin yer aldığı bölgenin çevresinde diğer firmalar da yer almak için araştırma sahasını tercih etmişlerdir. Örneğin dokuma sektöründe faaliyet gösteren firmaların yakınında konfeksiyon sanayi, boya-baskı sanayi ve dokuma sanayinde kullanılacak makine yapımı, tamiri içinde makine sanayi sektöründe uğraşan firmalar bölgeye yerleşmiştir. Honaz'da yer alan Organize Sanayi Bölgesi'nde tekstil sanayinin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Aynı tekstil sanayinin ihtiyacı olan metal eşya, makine ve teçhizat sanayi de bölgede yer almaktadır.

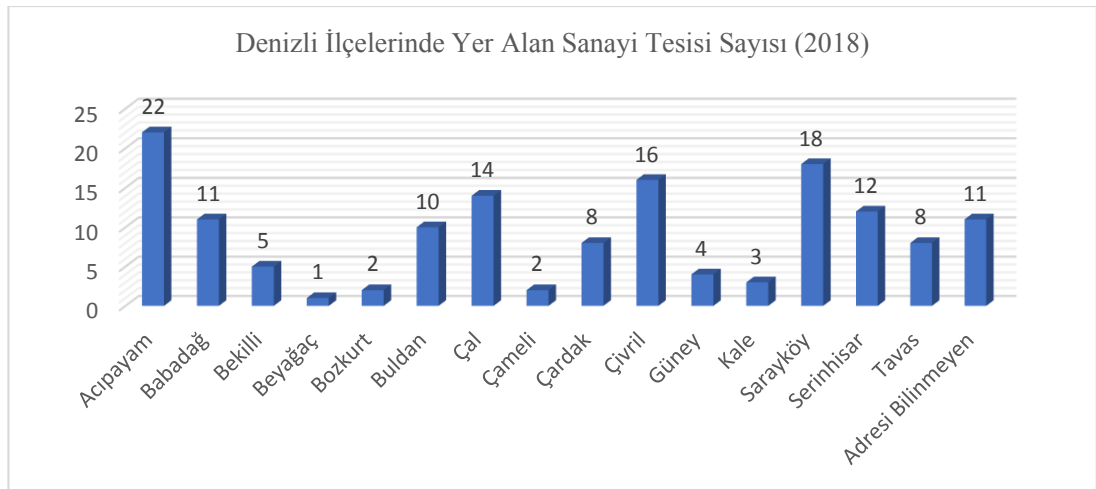


**Harita 5:** Denizli İli Sanayinin Mekânsal Dağılışı  
**Kaynak:** Denizli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2019).



**Grafik 2:** Merkezeefendi, Pamukkale ve Honaz İlçelerinde Yer Alan Sanayi Kuruluşları Sayısı  
**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi’nden derlenerek hazırlanmıştır.

Denizli’de 2018 yılında toplam 1458 sanayi tesisi bulunmaktadır. Bunların 1312’si Merkezeefendi, Pamukkale ve Honaz ilçelerinde yer alırken; 147’si ise 15 ilçeye dağılmıştır. Denizli’nin merkez ilçesi olan Merkezeefendi en çok sanayi tesisinin yer aldığı ilçedir. Bunun en önemli nedeni Denizli’nin sanayi akslarından biri olan İzmir yolu üzerindeki sanayi alanlarının yer aldığı mahallelerin bu ilçeye bağlı olmasıdır. Pamukkale ilçesi sanayi tesislerinin bulunduğu Ankara yolu boyunca yayılım göstermektedir (Grafik 2). Denizli’nin diğer ilçelerinde 22 tesisi ile en fazla sanayi kuruluşu Acıpayam’da yer almaktadır. Daha sonra 18 firma ile Tarıma Dayalı İhtisas OSB bulunan Sarayköy İlçesi gelmektedir. Çardak’ta bulunan Çardak Özdemir Sabancı OSB ve Serbest Bölgesine rağmen sanayilerinin Honaz kadar gelişmediği görülmektedir. Bunun nedeni ise Çardak’ın teşvik verilen Uşak ve Afyonkarahisar illerine yakın olmasıdır (Grafik 3; Harita 5).



**Grafik 3:** Denizli (Merkez İlçeleri ve Honaz Hariç) İlçelerinde Yer Alan Sanayi Kuruluşları Sayısı  
**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi’nden derlenerek hazırlanmıştır.

Honaz'ın diğer ilçelerden ayıran en önemli özelliği coğrafi konumundan dolayı Denizli kentinin gelişim ekseninde bulunması ve organize sanayi bölgelerinin ilçede yer almasıdır. Araştırma sahasında bulunan organize sanayi bölgeleri firmaların ve mekânın birlikte gelişimlerini sağlayan kümelenme ve yenilik sürecini geliştirmede önemli bir yer tutmaktadır.

### **2.3. HONAZ İLÇESİ'NDE SANAYİNİN GELİŞİMİ**

Tarihi gelişim süreci içerisinde, Denizli ekonomisinin ve buna dayanak oluşturan sanayi ve ticaretinin temelleri, antik çağlara kadar dayanır. Denizli tarım ve turizm sektörlerinin ağırlıkta olduğu bir yerleşme iken, konumsal açıdan sahip olduğu fırsatların da getirisi ile sanayi sektöründe farklı bir büyüme ivmesi kazanmıştır. Denizli sanayisinin gelişiminde Honaz İlçesi bünyesinde barındırdığı Denizli Organize Sanayi Bölgesi ve Kaklık Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ile diğer ilçelere göre Denizli sanayisine daha büyük katkı sağlamaktadır. Araştırma sahasında sanayinin gelişimi Cumhuriyet öncesi dönem, Cumhuriyet sonrası dönem ve günümüz sanayi faaliyetleri olmak üzere üç dönem halinde değerlendirilmiştir. Denizli sanayisinin devamı niteliğinde olan Honaz sanayisinin tarihsel gelişimi Denizli sanayisi ile birlikte ele alınmıştır.

#### **2.3.1. Cumhuriyet Öncesi Sanayi**

Tarihsel süreç içerisinde Denizli kentinin bir tekstil devi olmasının ve bugünkü ticari hareketliliğinin kökeninin 2300 yıl öncesine dayanmasıdır. Denizli sanayinin temeli dokumacılık el sanatıyla atılmıştır. Laodikeia (Denizli), antik çağda Anadolu'nun önde gelen tekstil merkezlerinden biri olup ürettiği tekstil ürünleriyle ün kazanmıştır. Laodikeia'da üretilen tekstil ürünleri Ege kıyılarındaki Ephesos ve Miletos gibi liman kentlerine, buradan da Yunanistan ve İtalya'ya gönderiliyordu. Önceleri Miletos'un öncülüğünü yaptığı tekstil üretimi, Roma döneminde Laodikeia, Hierapolis (Pamukkale) ve Kolossai' ye (Honaz) kaymıştır. Bu dönemin temel özelliği, günümüzün aksine, pamuklu dokuma yerine yörede yün dokumacılığının yapılmakta olmasıdır. Bu durum büyük ölçüde bu çevrede yoğun şekilde yapılan hayvancılıkla ilgilidir (Mutluer, 1995).

Laodikeia antik çağda hem dokumacılık merkezi hem de ticari zenginlikten dolayı dönemin para piyasasında da ağırlıklı kazandığı bir yerdir. Fakat Ortaçağ başlarında ticaret hacminin daralması, Laodikeia kumaşlarına olan talebin azalması, dokuma üretiminin sona ermesi, kentsel hayatın çöküşüne neden olmuş ve eski Laodikeia'nın üzerinde bulunduğu alan terk edilerek Denizli'nin yer aldığı alana yerleşilmiştir. Halkın bu dönemde tarımsal üretime dayalı yeni yaşam biçimi kurdukları varsayılmaktadır. Bu taşınmanın sebepleri olarak tarımın ön plana çıkması ve yollarının tahrip olması tahmin edilmektedir. Bu gelişmeler sonucunda yakında yer alan ve sulak alana sahip olan dağ eteğine dağınık halde yerleşim gerçekleştirilmiştir (Yavuzçehre, 2010).

Antik çağlardan günümüze doğru gelindiğinde, Denizli çevresindeki el dokumacılığının, yünlü dokumalardan pamuklu dokumaya geçtiği anlaşılmaktadır. Bu dönüşümün ne zaman ve nasıl başladığı bilinmemektedir. Muhtemel olarak pamuk tarımının yörede yaygınlaşmasıyla birlikte, yünlü dokuma bırakılarak pamuklu dokumaya geçilmiştir (Ertuğrul, 2003).

Anadolu'da Selçuklu döneminde üretilen zirai ve hayvani ürünlerle işlenen madenler geniş bir ticaret ağı oluşturulmuştur. Ayrıca deri eşya ve dokuma sanayinin gelişmesi ile Anadolu'nun en önemli ticari malları oluşmuştur. Selçuklular, kendi dönemlerinden öncede Anadolu'da var olan dokumacılık faaliyetini sürdürmüşler ve geliştirmişlerdir (Akoğlu, 2018).

Değirmencilik ve tabakçılık da yörede dokumacılık faaliyeti gibi gelişme göstermiştir. Dericilik faaliyeti Türklerin Denizli'de ilk yerleşim bölgelerinden olan Honaz'da başlamıştır. Honaz'da dericilik faaliyetleri Selçuklular, Beylikler Dönemi'nden sonra ve Osmanlılar zamanında da sürmüştür (Haytoğlu, 2006; Karaçam 2006).

Denizli ve çevresinde dokumacılık kültürü ile alakalı olarak; Denizli, Sarayköy (Ezine-i Lazkiye), Babadağ, Buldan (Ezine-i Çarşamba), ile Kızılcabölük isimleri çok geçmektedir. Honaz'da dokumacılık kültürünün varlığına dair herhangi bir bilgide yoktur (Özçelik, 2005).

Denizli yöresinde dokumacılık sanatı önemini yitirmeksizin Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiştir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde

dokuma sektörüne dayanan sanayi antlaşmalar ve ithal malların ucuzluğu nedeniyle binlerce pamuklu dokuma tezgâhı terkedilmiştir. Aynı zamanda ipekli ve yünlü dokuma sanayinde de önemli gerilemeler meydana gelmiştir. Sanayi kuruluşları bu dönem de yabancıların eline geçmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Denizli de birçok dokuma atölyesi kapanmıştır (Ertuğrul, 2003).

19. yüzyılın ikinci yarısında, İzmir’de faaliyet gösteren yabancı uyruklu tüccarlar ticaretlerini arttırabilmek için Robert Wilkin adlı bir İngiliz tüccarının girişimiyle Osmanlı Devleti’nden İzmir-Aydın demiryolunun yapımı için 1856’da imtiyaz almış ve 1890’a dek İngilizler Goncalı’ya kadar uzanan demiryolunu kurmuşlardır. Demiryolunun uzağında kaldığı için sağladığı imkânlardan yararlanamayan Denizli 1889 yılında İzmir-Aydın demiryolunun Sarayköy-Dinar-Çivril hattının hizmete açılmasıyla demiryoluna kavuşmuştur (Yavuzçehre, 2010).

Böylece Denizli ve Sarayköy’den yüklenen sanayi hammaddeleri Avrupa’ya, ithal ürünleri de Denizli’ye taşınmıştır. Bunun sonucunda hem ticaret gelişmiş hem de kente ulaşım kolaylaşmıştır. Demiryolu sayesinde Denizli’de tarımsal faaliyetler de artmıştır (Yavuzçehre, 2010).

Kısaca, Cumhuriyet öncesi dönemde Denizli ve çevresinde dokumacılığın eski dönemlere kadar gittiği ve el sanatı olarak geliştiği, önceleri yünlü daha sonraları pamuklu el dokumacılığının yapıldığı ve aileden birinin çalıştığı el tezgâhlarında basit ev tipi düşük üretimin hakim olduğu bilinmektedir (Batmaz, 2001).

### **2.3.2. Cumhuriyet Sonrası Sanayi**

Denizli 20. yüzyıla temel ekonomik faaliyeti tarım ve dokumacılığa dayanan, küçük bir Anadolu şehri olarak başlamıştır (Yavuzçehre, 2010). Denizli’nin sanayileşmesi, nüfus bakımından büyümesi, kalkınması ve bölgede öne çıkması Cumhuriyet döneminde dokuma ve tarıma bağlı sanayinin gelişmesiyle meydana gelmiştir (Karaalp, 2004).

Cumhuriyetin ilk on yılı olan 1923-1933 yılları arasında yeniden yapılanma döneminde Denizli sanayi önemli bir gelişme gösterememiş olup bunun nedeni olarak ülkenin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik koşullardır. 1925 yılında, Türkiye’nin debbağlık “tabaklık” sektöründeki ilk şirketi olan Babadağ Şemsi Terakki Debağat

Anonim Şirketi Denizli’de kurulur. 1925 yılında çıkarılan bir kanunla ticaret ve sanayi odaları kurularak sanayi faaliyetleri kontrol edilmeye ve yönlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kanunla birlikte 1926 yılında Denizli Ticaret Odası ve Denizli Ticaret Borsası kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. 1927’de açılan Denizli İktisat Bankası ile de Cumhuriyet’in ilk yıllarında Denizli’deki anonim şirket sayısı ikiye çıkmıştır. 1927’de desteklenme ayrıcalıkları genişletilen Denizli’deki özel girişimciler, Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun da etkisiyle, debağat (tabaklık; deri işleme sanayi), tahin, pamuk ve çırçır fabrikaları kurmaya başlamışlardır (Denizli Sanayi Odası, 2019).

DİE ilk kez 1927 yılında yayınladığı sanayi sayımına göre Denizli’de 9 sanayi kolu; 1581 küçük işletme ve bu işletmelerde çalışan 3784 kişi olduğu bilinmektedir. Bu işletmelerin %43,1’i tarıma dayalı sanayi olup bunu %26,8 ile dokuma sanayi takip etmektedir. Maden işletmesi ve metal eşya sanayi ise %17,6’lık paya sahiptir. Denizli’de bulunan 1581 işletmenin 899’unda yani %56,9’unda bir kişi tek başına ya da aile bireyleri ile birlikte çalışmaktadır. 10 ve daha fazla işçi çalıştıran işyeri sayısı ise 29 idi. 21-50 kişi çalıştıran işyeri sayısı 3, 51-100 kişi çalıştıran işyeri sayısı ise 1’dir (Tablo 2).

**Tablo 2:** Denizli 1927 Sanayi Sayımı

| Sanayi Sektörleri           | Tesis Sayısı | Çalışan Sayısı |
|-----------------------------|--------------|----------------|
| Maden Çık.                  | 15           | 18             |
| Tarıma Bağ.                 | 681          | 1608           |
| Dokuma                      | 423          | 1093           |
| İnşaat                      | 88           | 291            |
| Kimya                       | 10           | 10             |
| Kâğıt ve Basım              | 1            | 1              |
| Maden, Maden İşl. Ve Makine | 279          | 594            |
| Ağaç Ürünleri               | 1            | 15             |
| Diğer                       | 1            | 15             |
| <b>Toplam</b>               | <b>1581</b>  | <b>3784</b>    |

**Kaynak:** Mutluer, 1995

Türkiye’de 1923-1933 yıllarını kapsayan Birinci Liberal Dönem de koruyucu ve özendirici tedbirler alınmış ve özel girişimcilik özendirilmiştir. Denizli sanayisi, 1929 dünya ekonomik buhranına kadar, tarıma ve geleneksel dokumacılığa bağlıdır. 1930–1933 yıllarında planlı ekonomiye geçilme çalışmaları başlamış, 1933 yılında da ithal ikameci sisteme geçilmiş, uygulanan bu politika sonucu Denizli ve çevresindeki el dokumacılığının canlanmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Bu dönemde makineli üretime geçiş sağlanamadığı için tarım ve hayvancılığa dayalı ve diğer sanayi kollarında

henüz değişiklik olmamıştır. 1932-1939 döneminde Denizli’de sanayi toparlanma evresine girdi ve ev tipi üretimden atölye tipi üretime geçiş süreci başlamıştır. 1932 yılında Denizli’de Teşvik-i Sanayi kanunundan yararlanan 14 sanayi kuruluşu bulunmakta olup bu kanundan yararlanan hiçbir dokuma tesisi yoktur (Mutluer, 1995; Karaalp, 2004).

1940-1950 yıllarında ise İkinci Dünya Savaşı’nın dolaylı etkileri ekonomik gelişmelere olumsuz bir şekilde etki etmiştir. Uygulanan devletçilik politikası sanayi ve ticaret alanındaki faaliyetler üzerinde sıkı bir denetim kurulmasına neden olmuştur. 1941 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu uygulamadan kaldırılmıştır. Savaş dönemlerinde sıkça görülen bütçe açıkları, vurgunculuk, enflasyon ve Maliye Bakanlığı’nca 1941’de aşırı kazançları vergilendirmeye yönelik hazırlanan rapor sonucunda varlık vergisine zemin hazırlanmıştır. Bu vergi, Türkiye geneli 465 milyon lira, Denizli için ise bu miktar 263.102 liradır. Denizli için toplanan bu miktar oldukça yüksektir ancak Denizli’nin ticari potansiyelinin yüksek olduğunu gösterir. Bu dönemde varlık vergisi dışında Muamele Vergisi ve Fevkalade Kazanç Vergisi de uygulanmıştır. Ülke genelinde olduğu gibi Denizli’de bu kanunlardan dokuma atölyeleri olan kişiler büyük ölçüde etkilenmiştir. Bunun sonucunda atölye tipi üretimden ev tipi üretime geri dönüşler yaşanmıştır. Tezgâh ve çalışan işçi sayısının 5’i geçtiği işletmelerde muamele vergisi kapsamına alınmış bunun dışında iplik dağıtımının devlet tarafından ve sınırlı sayıda olması büyük ölçekli işletmelerin gelişmesini engellemiştir (Haytoğlu, 2005; Karaçam, 2006).

Devlet bu olumsuz gelişmelerden sonra bazı tedbirler de almıştır. 1941 yılında Türkiye’de iplik dağıtımı Ekonomi Bakanlığı’nın görevlendirdiği Sümerbank’a devredilmiştir. Sümerbank’ın iplik dağıtımının ise kurulacak kooperatifler aracılığı ile doğrudan üreticiye verilmesi öngörülmüştür. Denizli’de sanayinin tam olarak başlangıcı, 1949 yılında Denizli Sümerbank İplik Fabrikası’nın kurulmasıyla gerçekleşmiştir. 1940-1950 yılları arasında Denizli’de demir ve bakır madenciliği, metal eşya üretimi önemini korumuştur. Ayrıca bu dönemde dokuma tezgâhları da üretilmekteydi (Karaalp, 2004; Denizli Sanayi Odası, 2019).

1950–1960 yılları arasında ise İkinci Liberal Dönemi yaşanmıştır. İktidarda da meydana gelen değişmelere bağlı devletçiliğin önemi azalmış, özel girişimcilik ön plana

çıkmiştir. Marshall planı 1950-1960 döneminde ABD'den Türkiye'ye para aktarılmasıyla tarım teknolojilerinin kullanılması, ulaşım, enerji, çimento ve şeker sanayinde büyük çaplı yatırımlar gerçekleşmiştir. Özel sektörün gelişmesi ve devlet yatırımlarının artmasıyla Türk sanayisi özellikle dokuma, çimento, şeker, demir ve çelik üretiminde önemli ölçüde gelişmiştir. Denizli'de bu dönem içinde sanayi faaliyeti açısından en önemli gelişme 1953 yılında Sümerbank Bez Fabrikasının açılmasıdır. Bu fabrika ile dokumacılık potansiyeli genişlemiş fakat firma dokumacılığıyla rekabet edemeyen el dokumacılığı gerilemiştir (Turhan vd., 2012).

1955 yılında Denizli-İzmir karayolunun açılması ve 1958'de elektriğin yaygın olarak kullanılmaya başlaması, küçük sanayii faaliyetlerini canlandırmış, 1960'ta 1. ve 2. küçük sanayi siteleri inşa edilmiştir (Denizli Ticaret Odası, 2019). Özellikle 1957 yılından sonra dış kredi imkânlarından faydalanılamaması, Türkiye'nin en önemli ihraç ürünlerinden olan hammadde fiyatlarının dünya çapında düşmesi gibi nedenlerle ekonomik sıkıntılar baş göstermiştir. Türkiye'nin bu sıkıntılardan etkilenmesinin en önemli sebebi yatırımların düzenlenmiş bir plan dahilinde yapılmamış olmasıdır (Karaçam, 2006). Bu durum karşısında milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararına kullanmak, sosyal ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirmek üzere I. BYKP hazırlanmıştır. 1963 yılında yürürlüğe giren bu planda yılda % 7'lik bir büyüme hızına ulaşmak hedeflenmiştir. Sektörel büyüme hızları ise sanayi de %12,3 tarımda %4,2 hizmetlerde %6,8 olarak hedeflenmiştir (DPT, I. BYKP).

1963-1967 yılları arasında uygulanan plan döneminde Denizli'de özel sektör gelişme göstermiştir. Atölye tipi üretimden fabrika tipi üretime geçiş hız kazanmıştır. Bunun göstergesi ise inşaat sektörünün gelişmesine bağlı olarak kurulan tuğla ve kiremit fabrikalarının yanı sıra haddehanelerin kurulmaya başlanmasıdır (Karaçam, 2006; Aycan, 2015; Denizli Ticaret Odası, 2019).

Birinci BYKP hedeflerine yaklaşılması İkinci BYKP daha kapsamlı bir şekilde hazırlanmasına sebep olmuştur. Özel yatırımların teşvikle hızlandırılması amaçlanmış ve sanayinin gelişmesi için ithal ikameci sanayileşme politikası ile uyumlu olarak yatırım indirimi, gümrük muafiyeti ve ihracat kredisi gibi yollar kullanılmıştır. 1968-1972 yılları arasında uygulanan planda ekonominin büyüme hızı %7,2; sektörlerin gelişme hızları ise sanayide %12, tarımda %4,1 hizmetlerde %6,3 olarak planlanmıştır

(Yücel, 2015; DPT, II. BYKP). Denizli’de sanayileşmenin hız kazandığı ve çeşitlendiği 1968-1972 yılları arasında sanayi tesislerinde artışlar devam etmiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda sanayileşmeye öncelik verilmiş ve ilk kez üretimde kalite ve maliyet yönünden dış rekabete imkân verecek en ileri teknolojilerin kullanılması hedeflenmiştir. Ayrıca sanayi ürünlerinin ihracatı üzerinde durulmuştur (Yücel, 2015). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ulusal büyüme hızı %7,9; sektörel büyüme hızları ise sanayide %11,2 tarımda %3,7 hizmetlerde %7,7 olarak hedeflenmiştir (DPT, III. BYKP). Bu yıllarda yaşanan en önemli gelişmelerden biri enflasyonun artması sonucu dokumacıların hammaddeleri olan iplik için yeterli sermayeyi temin edememelerine neden olmuştur. Diğer önemli özelliği ise 1973–1977 yıllarını kapsayan III. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Denizli’nin 1973 yılında ilk olarak kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmasıdır. Böylece Denizli ilinde özellikle sanayi sektörüne olan yatırımlarda artış yaşanmıştır (Turhan vd., 2012). Bu dönemde Denizli’nin kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınması sanayicilerin gümrük muafiyeti, yatırım indirimleri, işçiler için ödenen vergilerde indirim gibi bazı avantajlar elde edilmiştir (Ulucan, 2018). 1973 yılında Denizli Sanayi Odası’nın kurulması ve 1975 yılında Organize Sanayi Bölgesinin oluşturulması çalışmaları bu dönemde gerçekleşmiştir.

1978-1984 yılları arasında uygulanan Dördüncü BYKP’de büyüme hızı tarımda ortalama %5,3 sanayi sektöründe %9,9 hizmetlerde ise %8,5 oranında artması öngörülmüştür (DPT, IV. BYKP). 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’nin ihracata dönük sanayileşme ile ekonominin dünya ekonomisiyle entegre olmasını hedefleyen dışa dönük politikaların izlenmesi, dış ticarete miktar kısıtlamalarının kaldırılması, gümrük vergilerinin büyük ölçüde düşürülmesi ve doğrudan yabancı sermaye akımları üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması sanayi ürünlerinin dış satımını teşvik etmiştir (Arısoy, 2005). Bu plan döneminde özellikle Denizli tekstil sanayinde üreticiler iki farklı oluşum içerisine girmişlerdir. Birincisi sadece fason üretim yapan firmalar, ikincisi ise ihracata yönelik tekstil üretimi yapan firmalardır. Bunun sonucunda ihracat yapan firmalar teşvik edilmiş ve doğrudan yurt dışındaki müşteriler ile temas kurmaları sağlanmıştır (Turhan vd., 2012). Böylece Denizli ili 1981 yılında öncelikli iller kapsamından çıkarılmış olsa da, ihracata yönelik sanayi firmaları Denizli’deki sanayileşmeyi hızlandırmıştır.

1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci BYKP’de temel amaç olarak verimlilik, ihracat artışının teşvik edilmesi, sanayi üretiminin payının artırılması ve yabancı sermaye yatırımlarının teşviki için gerekli hukuki ve ekonomik yapının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Yıllık büyüme hızı %6,6 sektörel büyüme hızları ise sanayide %7,3 tarımda %3,6 hizmetlerde %6,5 olarak hedeflenmiştir (DPT, V. BYKP). Denizli’de bu dönemde ihracatın artması, teşviklerin verilmesi ve organize sanayi bölgesinin hızla inşa edilmesi sanayi tesis sayısını artırmıştır (Denizli Ticaret Odası, 2019).

Altıncı BYKP (1990-1994) döneminde dengeli bir kalkınmayı gerçekleştirmek, sanayinin en uygun kapasitede çalışmasını sağlamak, dış ticaret hacmini ve pazar alanlarını çeşitlendirmek vb. ilkeler hedeflenmiştir. Bu dönemde yıllık ortalama büyüme hızı %7; sektörel büyüme hızları ise sanayide % 8,4 tarımda %4,1 hizmetlerde %6,9 olarak belirlenmiştir. Denizli’de bu dönemin ilk yıllarında 11 yeni sanayi kuruluşu faaliyete geçmiştir. Bu dönemde asıl gelişme dokuma, giyim eşyası, deri sanayi ve metal eşya sanayinde meydana gelmiştir. Denizli’deki sanayi üretiminin %44,3’ü çeşitli ülkelere ihraç edilmiştir. Dokuma ürünlerinin bu yörenin ihracatındaki payı %61,9’a ulaşmıştır (DPT, VI. BYKP; Karaalp, 2004).

Ülkemizi 21. yüzyıla taşıyacak olan Yedinci Kalkınma Planı küreselleşmeyle birlikte çağın standartlarını yakalamayı ve gelişen dünya ülkeleri arasına girmeyi hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda büyümenin sürdürülebilir olarak devam ettirilmesi, istihdamın artırılması, çevre bilincinin ve korunmasının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Batmaz, 2001). Denizli’de bu dönemde ticaret ağını geliştirmek için Denizli Ticaret Odası başta olmak üzere sanayi kuruluşları ulusal ve uluslararası birçok atılım gerçekleştirerek ticaret odalarına üye olmuş ve ticaret anlaşmalarına imza atmıştır. 1996-2000 yılı öncesinde edinilen tecrübe ve sermaye birikimi sonucunda üretim kapasitelerini arttıran işletmeler büyüme sürecine girmiştir. Bunun sonucunda orta ve büyük ölçekli işletmelerin sayıları artmaya başlamış ve ihracatın artmasıyla ülke ekonomisine büyük katkı sağlanmıştır (Turhan vd., 2012; Denizli Ticaret Odası, 2014). 500 büyük firma arasına giren Denizli’de faaliyet gösteren firmalar bu dönemde artış göstermiştir (Batmaz, 2010). 1998 yılında küresel bazda yaşanan finansal krizler Denizli ekonomisini de etkilemiştir. Bu yıldan sonra yatırım faaliyetlerinde daralma yaşanmıştır.

Sekizinci BYKP (2001-2005) Türk sanayinin dış piyasada rekabet gücünü arttırabilmesi için; teknoloji üreten, Ar-Ge'yi ön plana çıkaran, çevre dostu üretim yapan, tüketiciyi düşünen, yerel kaynakları ve vasıflı işgücü kullanan, küreselleşmenin avantajlarını yakalamak için çağdaş yöntemleri uygulayabilen ve kendi markasını oluşturmaya temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu dönemde sektörel büyüme hızları sanayide %7, tarımda % 2,1 hizmetlerde %7,5 olarak belirlenmiştir (DPT, VIII. BYKP). Bu plan döneminde en önemli gelişme 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz olmuştur. Denizli yaşanan bu krizden özellikle tekstil sektörü etkilenmiştir. Yaşanan kriz sonucu ihracatçı firmaların hammaddelerini ithal olarak temin etmeye başlamaları üreticiyi sıkıntıya sokmuş ve üretimde oluşan azalma istihdamı da olumsuz etkilemiştir. İstihdam da önemli bir paya sahip olan tekstil sektörü 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası duraklamaya rağmen, Denizli'de ihracat geliri içerisinde en büyük paya sahip olduğu bilinmektedir (Aycan, 2015).

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013); sanayinin rekabet gücünü arttırmak, katma değeri yüksek üretim yapısına geçmek, sanayide büyümenin sürdürülebilirliğini sağlamak, ulusal ve uluslararası marka oluşumunu desteklemek temel hedef olmuştur. 2007-2013 yılları arasında yıllık büyüme hızı ortalama %7 olarak hedeflenmiştir. Sektörel büyüme hızları ise sanayide %7,8 tarımda %3,6 hizmetlerde %7,3 olarak belirlenmiştir (DPT, IX. BYKP). Denizli ili 2007-2013 plan döneminde büyüme hızı azalsa da sanayi kuruluşlarının sayısı artmaya devam etmektedir. 2007 yılında 1287 firma sayısı 2013 yılı itibariyle 1338'e yükselmiştir. Plan döneminde yaşanan krize rağmen Denizli sanayi sektöründe üretim yapan firmalar katma değeri yüksek ürünler üreterek markalaşma çabası içerisinde girmişlerdir. 2007-2013 yılları arasında ihracatta tekstil sektörünün payının azalmasına karşın bu yıllar içinde elektrik-elektronik ile demir-çelik sektörünün ihracattaki payı artmıştır (Denizli Sanayi Odası, 2019).

2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nda ise yıllık ortalama büyüme hızı %5,5 olarak hedeflenmiştir. Sermaye birikimini ve sanayileşme sürecinin hızlandırmak, imalat sanayi ihracatı yükseltmek, yüksek teknolojinin kullanımını sağlamak, üretimde yapısal dönüşümü sağlamak temel amaç olarak hedeflenmiştir (DPT, X. BYKP). Bu plan döneminde Denizli Sanayi Odası verilerine 2014 yılında 1308 olan üye sayısı 2018 yılında 1458'e yükselmiştir. Denizli Ticaret Odası verilerine göre 2018 yılında Denizli'de 40 adet yabancı sermayeli şirket kurulmuştur. Yabancı

sermayeli şirketlerin yatırım yaptığı alanlar ise madencilik, tekstil, kimya ve inşaat sektörleri olmuştur. Denizli Ticaret Odası'na kayıtlı firmaların bazıları markalaşma ve teknoloji çalışmalarını gerçekleştirmek amacıyla 8 adet Ar-Ge merkezi ve 21 adet tasarım merkezi faaliyet göstermektedir (Denizli Ticaret Odası, 2018).

Türkiye'de uygulanan ithal ikameci sanayileşme stratejisinin izlendiği 1960'lı ve 1970'li yıllarda, özel sektör imalat sanayi yatırımlarının, Marmara, Ege bölgesi ile Çukurova'da yoğunlaştığı bilinmektedir. Kapitalizmin eşitsiz gelişiminin mekânsal düzeye yansımalarının somut örneklerinin sergilendiği bu süreçte, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, beş yıllık kalkınma planlarının önem verdiği amaçlar arasında sayılmıştır. Ancak, ilk dört plan döneminde bölgelerarası dengesizliklerin azaltılmasında başarılı olunamadığı, hatta bunların artmasına neden olduğu ileri sürülmüştür (Bedirhanoğlu ve Yalman, 2012).

Ülkedeki bu uygulamanın Denizli sanayisindeki yansımalarına bakıldığında ise sanayi sektöründe ki gelişme 1970'li yıllardan sonra yaşanan hareketlilikle başladığından söz edilebilir. Özellikle Denizli 1973 yılında kalkınma programı dâhilinde öncelikli iller arasına alınmış olması ve işçi şirketlerinin de peşi sıra kurulması sanayi sektöründeki gelişmeye önemli ölçüde etki ettiği söylenebilir. Bu dönemde atölye tipinden fabrika tipi üretime geçilmesinde kurulan işçi kooperatiflerinin desteğiyle belli bir sermaye birikiminin ortaya konması etkilemiştir. Bununla birlikte Denizli asırlardır devam ettirdiği dokuma sanayi bir dönüşüm yaşamıştır. Sanayi sektöründe yaşanan bu hareketlilik IV. BYKP döneminde başlamış olup V. BYKP döneminde büyük bir atılım gerçekleştirmiştir. Denizli 1980'li yıllardan sonra kalkınmada öncelikli iller arasından çıkarılmasına rağmen sanayide modernleşmeye başlamıştır. Ayrıca 1980'lerden itibaren Türkiye'de devletin ithal ikameci politikaları geride bırakarak serbest piyasa ekonomisine geçişi, Denizli sanayisinin ihracata dayalı modelin benimsemesi ile sanayideki gelişimini sürdürmüştür (Kazdağlı, 1998; Karataş, 2006; Ulucan, 2018).

Böylece Denizli 1980'li yıllarda başlayan 1990'lı yıllarda hız kazanarak devam eden yapılanma süreci içinde geleneksel sanayi ve ticaret merkezleri dışında yıldızı parlayan, ekonomik olarak gelişme gösteren “Anadolu Kaplanları” olarak isimlendirilen

kendine özgü sanayi yapısıyla yer alan önemli illerden biri olmuştur (Kazdağı, 1998; Karataş, 2006).

Türkiye’de 1990 sonrasında yaşanan yüksek enflasyon, yatırım eksikliği gibi içsel nedenlerle birlikte; 1997 Asya Krizi ve 1998 Rusya Krizi gibi dışsal nedenlere bağlı olarak ekonomide dalgalanmalar yaşanmıştır (Arısoy, 2005). Yaşanan bu kriz, özellikle ihracata dayalı sanayileri etkilemiştir. Denizli sanayisinin ihracata dayalı olmasından dolayı özellikle tekstil sektörü bu krizden önemli ölçüde etkilenmiştir (Aycan, 2015).

Türkiye’de 2001 yılında yaşanan krizle birlikte var olan kriz derinleşmiş, Uluslararası Para Fonu’nun da baskısıyla aniden serbestçe dalgalanan kur sistemine geçilmiş, Türk Lirası yabancı paralar karşısında değer kaybetmiştir. Serbest kur politikasının izlenmesi ve değer düşürme sonucu ihracat artışı beklenenin altında kalmıştır. Bunun nedeni ise ihraç ürünlerinde kullanılan ithal malların fiyatlarındaki yükseliş sonucu ihraç ürünlerinin maliyetini yükselmesidir. Bu durum karşısında kur politikasının değişmesinden önce yeterli stokları olan firmalar üretim ve ihracatlarını belirli düzeyde arttırabilmişken, yeterli stoku bulunmayan firmalar ise krizin etkisiyle birlikte mali sıkıntı içine girerek piyasadan çekilmek zorunda kalmışlardır (Batmaz, 2010; Aycan, 2015).

Denizli’de ise bu dönemde büyüme oranları sabit olarak devam etmiş, ihracat rakamları artış göstermiş fakat istenilen düzeyde kar ve verimlilik sağlanamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biride ticaretin gelişmekte olan Çin, Hindistan, Endonezya gibi emek yoğun ülkelere fason üretime kaymasıdır. Bu durum Denizli için pazar kaybına yol açmıştır ve özellikle tekstil sektöründe bir duraklama yaşanmıştır (Baraç, 2017).

2007 yılında ABD’de çıkan kriz etkisini artırarak tüm dünya ülkelerini etkileyen küresel bir boyuta ulaşmıştır. 2008 yılında ülkemizde etkisini gösteren küresel kriz enflasyon hedefinin tutmamasına, döviz girdisinin azalmasına buna bağlı olarak da küçük ve orta ölçekli işletmelerin zarar görmesine ve istihdamın azalmasına yol açmıştır. 2008 yılına kadar Denizli’nin ihracat oranları düzenli bir şekilde artmıştır. Bunun nedeni ise girişimcilik potansiyelinin dinamik bir geçmişe sahip olması ve üretim faaliyetlerinin ihracata yönelik olarak sürdürmeleridir. Ancak 2008 yılında

yaşanan kriz sonucu ihracatçı bir yapıya sahip olan il olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca devlet tarafından verilen teşviklerin Denizli'yi kapsamaması, yatırımların teşvik alan Afyonkarahisar ve Uşak illerine kaymasına neden olmuştur (Doğan, 2013; Baraç, 2017).

Denizli'nin 2000-2001 krizinde sanayi ihracat payı artmış, ancak 2008-2009 krizinde ise ihracat payı düşmüştür. Yani 2000-2001 krizi Denizlili sanayiciler tarafından diğer illere göre bir avantaja çevrilmişken, Denizli ihracattaki payını arttırmış ancak 2008-2009 krizinde bunu başaramamıştır (Ulucan, 2018).

Türkiye'de 2010 yılında yapılan teşvikler ve uygulanan politikalara ülke ekonomisi cevap vermeye başlamış ve Anadolu'da sanayi canlanmaya başlamıştır. Bu durumun Denizli'deki yansıması ise KOBİ temelli esnek işletme yapısı ön plana çıkmış ve özellikle Orta Doğu ve Afrika gibi alanlarda yeni pazar arayışları içine girmiş ve pazarını genişletmiştir (Doğan, 2013; Baraç, 2017).

2018 yılına gelindiğinde ise Denizli OSB'nin bugünkü gelişmiş yapısıyla sanayi, hizmet, tarım ve turizm sektörleriyle de ülkemizde önde gelen illerden biri durumundadır (Denizli Ticaret Odası, 2019).

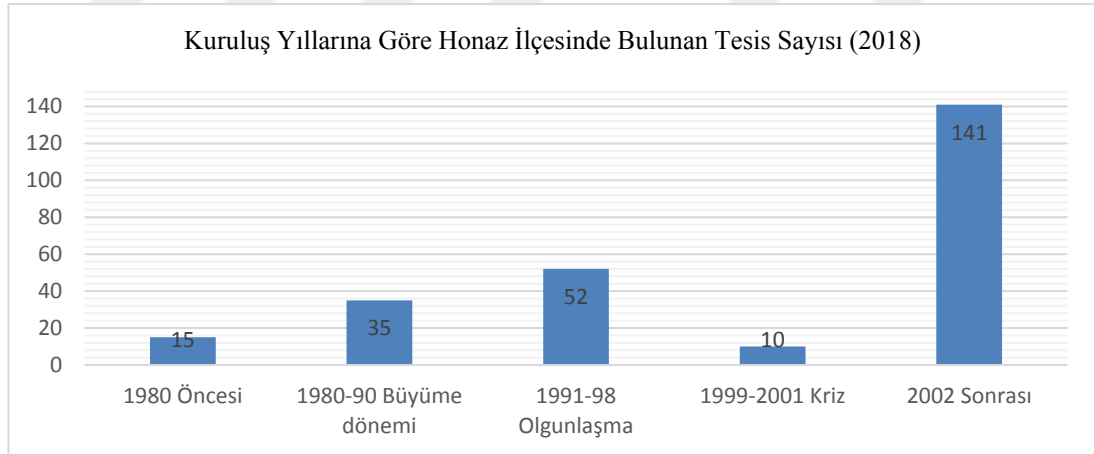
### **2.3.3. Honaz İlçesi'nde Sanayinin Günümüzdeki Yapısı**

Türkiye'nin dikkat çeken sanayi odaklarından biri de Denizli'dir. Honaz İlçesi geçmişten günümüze önemli ulaşım yolları üzerinde bulunması ve Denizli kentinin gelişme ekseninde yer alması nedeniyle lojistik ve stratejik bir konuma sahiptir. Dokumadan mermere, enerjiden makinaya kadar pek çok sektörde faaliyet gösteren firmalar araştırma sahasında yer almaktadır.

1960-70 yılları arasında Denizli sanayinde kent merkezinden çevreye doğru kaçış meydana gelmiştir. Karayolları boyunca yeni sanayi aksları oluşmaya başlamış ve bunun sonucunda sanayi tesisleri yer değiştirmiştir. Bu akslardan biri üzerinde yer alan Honaz İlçesi'nde sanayi işletmeciliği 1975'li yıllardan itibaren Denizli Organize Sanayi Bölgesinin kurulması kararıyla yeni bir sürece girmiştir.

Eceral (2006) Denizli ekonomisi hakkındaki çalışmasında, Denizli sanayileşmesi hakkında, dönemlemeyi 1980 öncesi başlangıç, 1980-90 arası büyüme dönemi, 1990-98 arası olgunlaşma dönemi, 1998-2001 arası kriz dönemi, 2002 sonrası mevcut durum ve

gelecek olarak ayırmıştır. Honaz'da bulunan sanayi tesislerinin kuruluş yılları verisi incelendiğinde firmaların 1980 öncesi kurulmaya başladığı bilinmektedir. 1980-1990 arası büyüme döneminin içinde bulunduğu yıllarda Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması, dokuma sanayi ve konfeksiyonun teşvik edilmesi ile birlikte fabrikaların desantralizasyonu sonucu büyüme dönemi başlamıştır. 1990-98 arası olgunlaşma döneminde ise ihracat ve teknolojik gelişmelerle birlikte dokuma sanayi dışında tekstil sanayinde üretim yapan firmalar yaygınlaşmıştır. 1998-2001 kriz dönemini kapsayan süreçte ise bölgeye yatırımlar azalmış ve krizden etkilenen özellikle tekstil sanayi sektöründe üretim yapan firmalar başka sektörlere yönelmiştir. Honaz'da yer alan traverten rezervlerinin bulunması yatırımcıları taş ve toprağa dayalı sanayi sektörüne yöneltmiştir. Kriz sonrası dönemde ise sektör çeşitliliği artmış ve diğer sanayilere yakın olması nedeniyle Honaz İlçesi yatırımcıları kendine çekmiştir. Ayrıca Organize Sanayi Bölgesi'nde orta ve büyük ölçekli tekstil fabrikaları ve Kaklık ve Kocabaş mahallelerinde yer alan traverten rezervleri sonucu doğal taş kümelenme alanları meydana gelmiştir.



**Grafik 4:** Kuruluş Yıllarına Göre Honaz İlçesinde Bulunan Tesis Sayısı

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

Başlangıç dönemi olarak adlandırılan 1980 öncesi dönemde Honaz'da kurulan işletme sayısı 15'dir. Bu kuruluşların en eskisi 1890 yılında faaliyete geçen deri işletmesidir. Türkiye'nin ikinci en büyük mermer ve traverten yatakları Denizli'de bulunmaktadır. Bu rezervlerin büyük bir kısmı Kocabaş ve Kaklık mahallelerinde bulunmaktadır. 1979 yılında ilk tesisin kurulmasıyla taş ve toprağa dayalı sanayi sektörü faaliyete geçmiştir. 1980 öncesi kurulan günümüzde Honaz'da faaliyet gösteren

tesislerin 10'u dokuma, deri ve tekstil sanayi, 2'si taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründedir. Gıda, orman ürünleri ve metal eşya sanayinde ise 1'er firma bu dönemde kurulmuştur (Grafik 4).

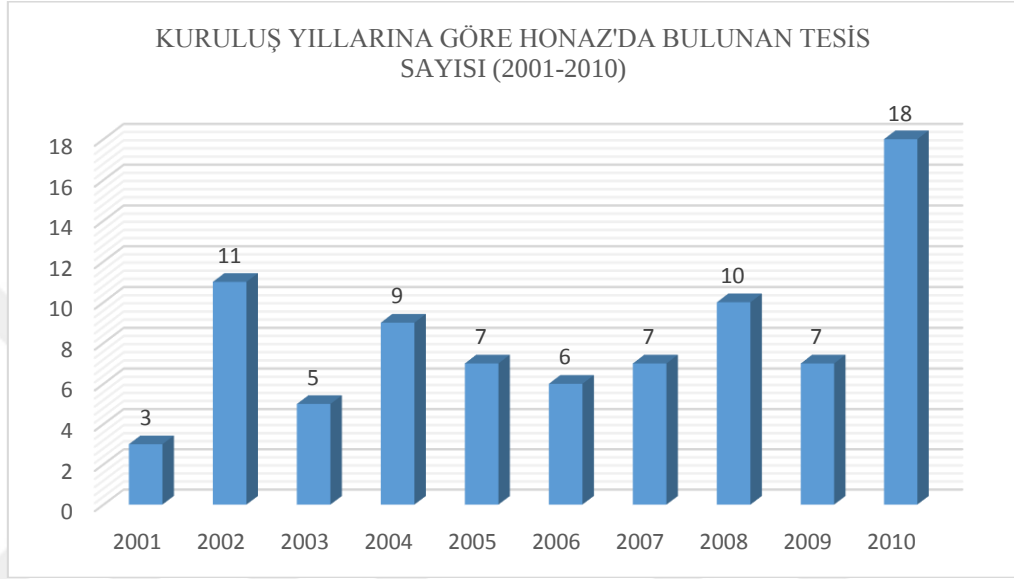
Büyüme dönemi (1980-1990) olarak adlandırılan yıllarda sanayi yatırımlarının teşvik edilmesiyle özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından sonra Denizli'de sanayi kuruluşu sayısı artmaya başlamıştır. Honaz İlçesi'nde ise 1982 yılında Denizli Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması sonucu fabrikaların bu bölgeye yerleşmesiyle sanayi kuruluşları sayısı artmıştır. Bu dönemde Denizli'de 342 firma kurulmuştur. Bu yıllar arasında kurulan 35 firma ise günümüzde DOSB'nde faaliyet göstermektedir. Bu tesislerin 22'si deri, dokuma ve tekstil sanayi; 4'ü taş ve toprağa dayalı sanayi, 4'ü makine sanayi; 2'si metal eşya sanayi sektöründedir. Kimya sanayi, ana metal sanayi, orman ürünleri ve kâğıt sanayinde ise 1'er firma bu yıllar arasında kurulmuştur (Grafik 4).

Günümüzde Honaz İlçesi sınırında yer alan 52 firma olgunlaşma dönemi olan 1991-98 yılları arasında kurulmuştur. Bu tesislerin 38'i dokuma, deri ve tekstil sanayi, 8'i taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe kurulmuştur. Ana metal, kimya, plastik, metal eşya, makina, orman ürünleri ve kâğıt sanayi sektöründe ise 1'er firma bu dönemde kurulmuştur. Bu dönemin içinde yer alan 1996 yılında Denizli de toplam kurulan firma sayısı ise 419'a ulaşmıştır (Denizli Sanayi Odası Kurum Raporu, 2018; Grafik 4).

Denizli, Türkiye'de 1997 sonrasında başlayan makroekonomik sorunlar tüm ülkeyi olduğu kadar etkilenmiştir. 1990'ların sonunda, şirket ve işçi sayısının devamlı artmasına rağmen, var olan yerel üretim ağlarının, teknoloji ve rekabet gücünün arttırılması yönünden yeterli olmamıştır. Yerel ilişkilerin yoğunluğu ve yerel gelişme süreci, fazla önemli bir değişim olmadan var olan ürünlerin üretim süreçleri ile gerçekleştirilmesine sebep olmuştur. 1998 sonrasında Denizli'de iç pazara üretim yapan firmaların çoğu, kriz ortamından önemli ölçüde etkilenmişlerdir (Varol ve Ecerel, 2013).

Bu dönemde günümüzde Honaz'da 10 firma kurulmuştur. Bu tesislerin 6'sı taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe kurulurken 4'ü dokuma, deri ve tekstil sanayinde kurulmuştur (Grafik 4).

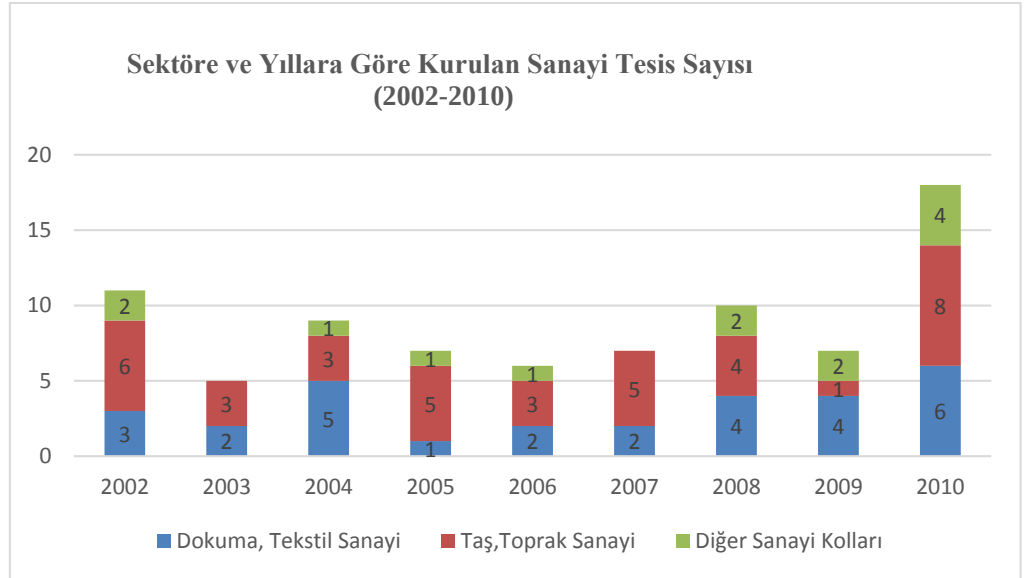
2001 yılında yaşanan ekonomik durgunluğun etkisi 2003 yılına kadar sürmüştür. Uygulanan genişletici politikaların da etkisiyle 2003-2007 dönemi tüm dünyada olduğu gibi hızlı bir büyümenin kaydedilmesine neden olmuştur. Ancak 2008 yılında tekrar ortaya çıkan krizlerden Denizli’de doğrudan etkilenmiştir. Denizli sanayinin gerek hammadde gerekse ihracatta dışa bağımlılığından dolayı krizin etkileri derinden hissedilmiştir (Batmaz, 2010).



**Grafik 5:** Kuruluş Yıllarına Göre Honaz İlçesinde Bulunan Sanayi Tesisleri

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üye Listesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

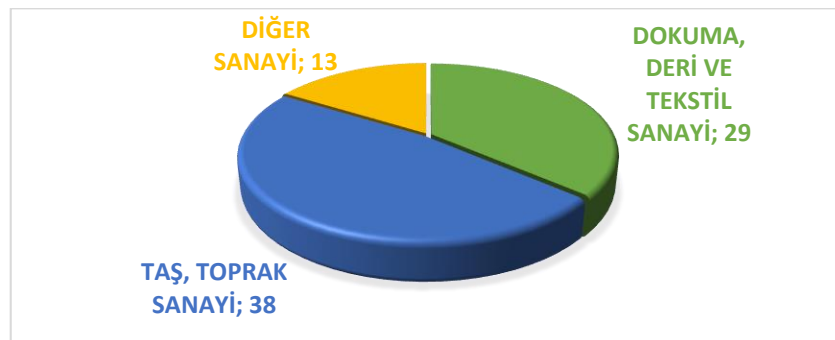
Grafik 5’te Denizli sanayisinin önemli bir kısmını oluşturan Honaz ilçesinde 2001 yılında yaşanan krizden etkilendiği ve tekstil sektörü bazında ilçede bir duraklama yaşandığı görülmektedir. 2001 yılında 3 tesis açılırken; bunların 2’si taş ve toprağa dayalı sanayi, 1’i ise tekstil sanayi sektöründedir (Grafik 6).



**Grafik 6:** Sektör ve Yıllara Göre Honaz'da Kurulan Tesis Sayısı

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üye Listesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

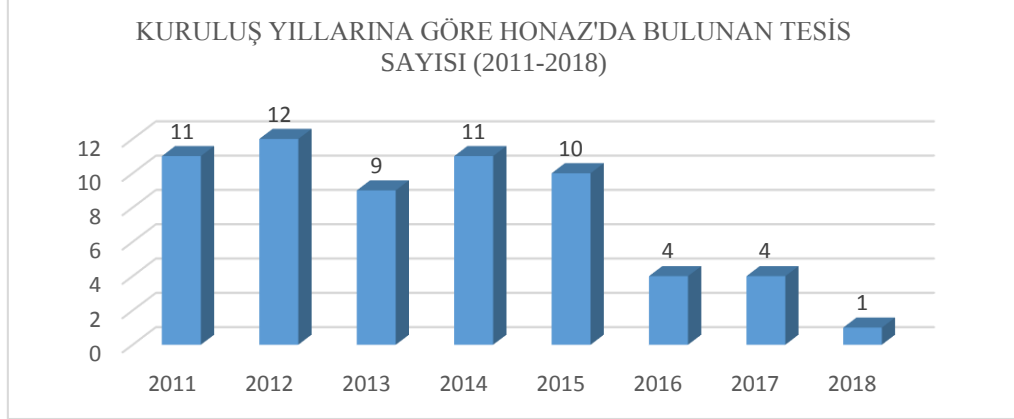
2001 ve 2008'de yaşanan krizlerden sonra Honaz'da tekstil sektöründe duraklama yaşanırken, taş ve toprağa dayalı sanayinin bu dönemde gelişmesinin iki nedeni vardır. Birincisi Türkiye'nin en büyük ikinci mermer ve traverten rezervinin Honaz'da bulunmasıdır. İkinci olarak da özellikle 2000'li yıllardan itibaren global anlamda yaşanan krizler sonucu Türkiye'de ortaya çıkan istikrarsızlıkların (kurlardaki ani dalgalanmalar, ani arz-talep dengesizlikleri, cari açıkların yaşanması, devalüasyonlar vb.) Honaz'da faaliyet gösteren girişimcileri, istenen seviyede olmasa da farklı alanlarda üretime ve yatırım yapmaya yönlendirmiştir (Batmaz, 2012). Bu alanların başında da taş ve toprağa dayalı sanayinde özellikle mermer sektörü başı çekmektedir (Grafik 6).



**Grafik 7:** Honaz Sanayi Sektörleri Dağılımı (2002-2010)

Honaz ilçesinde önemli mermer ve traverten rezervinin bulunduğu Kocabaş ve Kaklık mahalleleri arasında bulunan Ballık Boğazı mevki taş ve toprağa dayalı

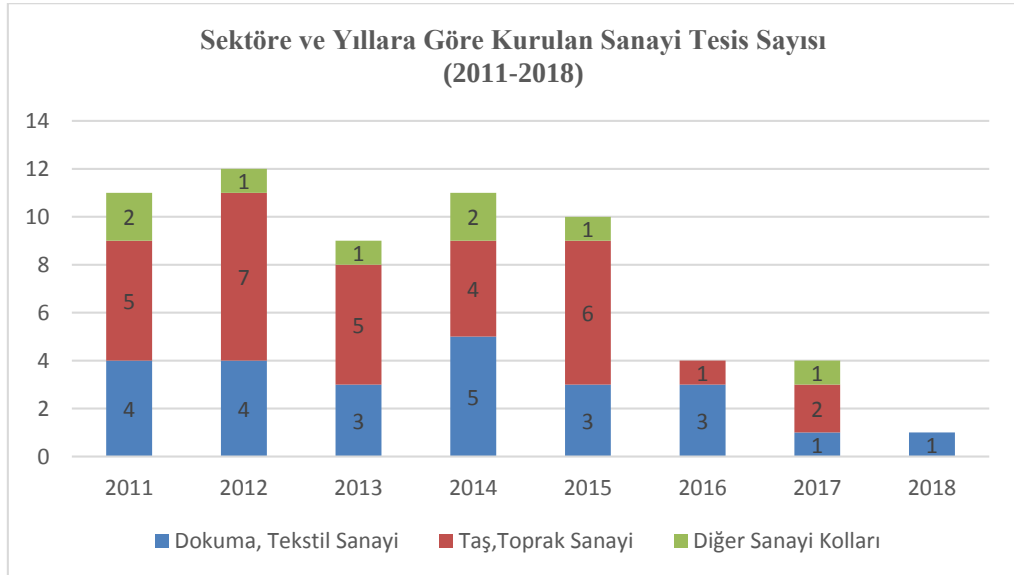
sanayinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Honaz'da 2002-2010 yılları arasında kurulan 80 firmadan 38'i taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe faaliyete geçmiştir (Grafik 7).



**Grafik 8:** Kuruluş Yıllarına Göre Honaz'da Bulunan Tesisler

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

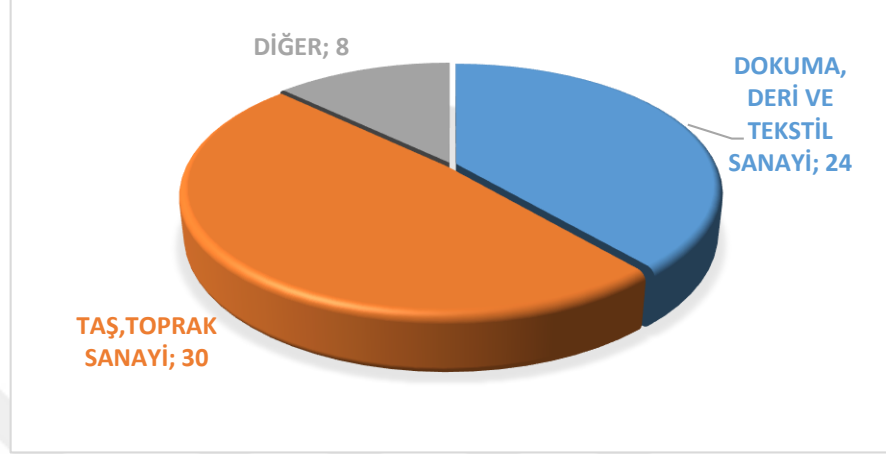
2010 sonrası ve günümüzde ise Honaz ilçesi firmaların tercih ettiği bölge olmaya devam etmiştir. 2011-2018 yılları arasında 62 yeni fabrika kurulmuştur. Bu fabrikaların 30'u taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe iken, 24'ü dokuma, deri ve tekstil sanayi sektöründedir. 8'i ise makine, gıda, kimya, elektrik, metal eşya, orman ürünleri ve kâğıt sanayi sektörlerinden oluşmaktadır (Grafik 8; Grafik 9).



**Grafik 9:** Sektör ve Yıllara Göre Honaz'da Kurulan Tesis Sayısı

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üye Listesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 9’da 2011-2018 yılları arasında Honaz’da yeni kurulan sanayi tesisi sayıları verilmiştir. Tabloya göre 2011-2015 yılları arasında yeni kurulan tesis sayısı dengeli bir şekilde devam ederken 2015 yılı sonrası düşüş yaşandığı görülmektedir.



**Grafik 10:** Honaz Sanayi Sektörleri Dağılımı (2011-2018)

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üye Listesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Honaz’da sanayi sektörü günümüzde de gelişimini sürdürmektedir. 1995’ten sonra üretimin tüm aşamalarının firma içine alınmasıyla fason yaptırılan ürünlerde firmanın kendi bünyesinde üretime geçmesini sağlamıştır. Honaz’da yer alan tesislerin başındaki yöneticiler artık üçüncü kuşak olup eğitimini en az lisans düzeyinde tamamlamış olup yabancı dil bilen kişilerden oluşmaktadır. Yıllar içinde aile işletmesi geleneği ile kazanılan bilgi, beceri ve oluşan potansiyeli günümüz şartlarında yeniden yorumlayabilen üçüncü nesil sanayiciler küresel ekonomiyle daha çok bütünleşerek sanayi sektöründeki gelişmeleri yakından takip etmişlerdir. Sektördeki gelişmeleri yakından takip etmeleri sonucunda düzenlenen uluslararası fuarlara katılım artmış, markalaşma ve rekabet avantajları oluşmuştur. Ayrıca aracı olmaksızın küresel pazarlara girebilmişlerdir. Bunun sonucunda da yabancı firmalar ile ortaklıklar kurulmuştur. Bu gelişmeler şirketlerin entegre fabrikalar kurmasına, teşviklerden yararlanılarak mali olanaklarının artmasına, pazarlara kolay ulaşımına ve teknolojiye yararlanarak daha kaliteli üretim yapmalarına sebep olmuştur (Erendil, 2000; Yavuzçehre, 2013).

Araştırma sahası olan Honaz İlçesi’nde yer alan OSB ve yeni kurulacak Makine İhtisas OSB ile Denizli sanayisine uzun yıllar katkı sağlayacaktır.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### HONAZ İLÇESİ'NDE SANAYİNİN KURULMASINA VE GELİŞMESİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Ege Bölgesi'nde İzmir'den sonra gelen sanayi merkezi Denizli'dir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018). Denizli sanayisinde önemli bir sanayi aksını oluşturan Honaz'da sanayi faaliyetlerinin gelişmesinde birçok faktör etkili olmuştur. Bu faktörler hammadde, nüfus-işgücü, enerji, sermaye, ulaşım ve pazar başlıkları altında incelenebilir.

#### 3.1. HAMMADDE

Hammadde modern sanayinin önemli özelliklerinden biridir. Günümüzde taşımacılık sistemlerinin gelişmesi, sanayi tesislerinin kompleks hale gelmesi, teknolojik gelişmelerle birlikte hammaddeler kolay temin edilebilmektedir (Tümertekin & Özgüç, 2011). Araştırma sahasında yer alan 121 firma dokuma ve tekstil sanayinde faaliyet göstermektedir.

Denizli dokuma sanayinin hammaddesi olan pamuk, Denizli tekstil sektöründe olduğu gibi Honaz'da da işletmeciler gerekli olan hammaddeleri yakın çevreden olduğu kadar başka bölgelerden temin etmektedir. Tekstil sanayinin hammaddesi olan ham bezin, dünya finans krizinin etkilerinin sonucu üretimindeki azalma bölgedeki firmaları etkilemiştir. Bunun sonucunda Denizli Sanayi Odası devlet desteği alma ve pamuğu stratejik ürün olarak kabul ettirme çabası içine girmiştir.

Honaz'da işletmeciler gerekli olan hammaddeleri yakın çevreden olduğu kadar başka bölgelerden temin etmektedir. Saha da yapılan gözlem, görüşme ve doküman analizinden elde edilen bilgilere göre dokuma tekstil sektöründe hammaddeler yurtiçinde Bursa, Gaziantep, Manisa, Kahramanmaraş, Şanlıurfa gibi illerinden temin edilirken yurtdışında ise Kazakistan, Türkmenistan, Pakistan, Hindistan, Özbekistan, Tayvan gibi ülkelerden hammadde ithal edilmektedir. Tekstil kimyasalları ve boya maddeleri ise Batılı ülkelerden ithal edilmektedir. 2018 Kasım ayı itibariyle ithalat pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat 220 milyon 577 bin 952 dolar (%11.97)'dir.

Honaz'da sanayinin gelişmesi açısından hammadde kaynaklarına erişebilirlik etkili olmuştur (Denizli Sanayi Odası Kurum Raporu, 2018).

Bölgede bulunan 11 deri işletmesinin hammaddesi de yine ilçe ve yakın çevresinden temin edilmektedir. Aynı zamanda hammadde ithal olarak Brezilya, Arjantin, G. Afrika, İtalya ve Türki Cumhuriyetlerden temin edilmektedir. Yapılan görüşmeler ve doküman analizi sonucu yurtdışından hammaddenin ithal edilmesinin nedeni ise deriyi yüzme tekniklerinin daha gelişmiş olması ve standartlarının yüksek olması olarak belirtilmiştir (Denizli Sanayi Odası Kurum Raporu, 2018).

Honaz'da dokuma, deri ve tekstil sanayinden sonra en önemli sektör taş ve toprağa dayalı sanayidir. Bu sanayi sektöründe 86 firma bölgede yer almaktadır. Taş ve toprak sanayi sektörünün ilçede yaygın olmasının sebebi Kocabaş ve Kaklık mahallelerinde büyük traverten ve mermer rezervlerinin bulunmasıdır. Araştırma sahası içinde yer alan Kocabaş Mahallesi Acıdere-Killik, Zeytinlieğrek ve Etence sahaları mevkiinde 42.500 000 m<sup>3</sup> mermer rezervi bulunmaktadır. Ballık Boğazı Traverten havzası yıllık 800.000 m<sup>3</sup> blok mermer üretimi ile ülke blok mermer üretimin yaklaşık %6'sını karşılamaktadır. Çalışma alanında cam üretimi yapan firma ise hammaddesini Tekirdağ'dan getirtmektedir.

Araştırma alanında yer alan gıda sanayinde faaliyet gösteren yumurta üretimi yapan tesis hammaddesini çeşitli yollarla elde etmektedir. Yerelde Denizli'nin Çivril İlçesi'nden; yurtiçinde İzmir, İstanbul, Konya gibi illerden ve yurtdışından ithal olarak Brezilya ve ABD gibi ülkelerden temin etmektedir.

Görüşme yapılan bir diğer firma ise kuruyemiş üretimi yapan işletmenin sahibi hammadde temininde; tarım ürünleri alanında üretim yaptıkları için hammaddeye uzaklığın büyük sorun oluşturduğunu ifade etmiştir. Hammaddeyi yurtiçinde Nevşehir, Konya, Gaziantep, Ordu, Giresun gibi illerden; yurt dışında ise Etiyopya ve Çin'den ithal ettiklerini belirtmiştir. Döviz kurlarındaki istikrarsızlığın ithal hammadde teminini zorlaştırdığı ifade edilmiştir.

Organize sanayi bölgesinde un ve unlu mamulleri üretimi yapan firma ise hammaddeyi yurtiçinde Konya'dan ve Ankara'nın Polatlı ilçesinden temin edildiği; yurtdışından ise Rusya ve Polonya'dan hammadde ithal edildiğini söylemişlerdir.

Araştırma sahasında yer alan domates salçası üretimi yapan tesis ise hammadde ihtiyacını Manisa'nın Salihli ve Akhisar ilçelerinden karşılamaktadır.

Bölgede yer alan kimya sektöründe üretim yapan firmaların yetkilileri ise hammaddelerini İstanbul, Bursa, Tekirdağ ve Adana illerinden aldığını; yurtdışından ise Çin'den ithal olarak aldıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma sahasında yer alan ana metal sanayinde faaliyet gösteren firmalar ise hammaddeyi İzmir, İstanbul, Karabük gibi illerden ve Zonguldak'ın Ereğli ilçesinden temin edildiğini söylemişlerdir. Metal işleme sanayinde makine üretimi yapan firma yetkilileri ise yurtiçinden Karabük, Kocaeli, Aydın, Konya, İzmir, İskenderun gibi merkezlerden alındığını dile getirmişlerdir.

Görüşme yapılan diğer bir sektör ise orman ürünleri ile ilgili üretim yapan firmaların yetkilileridir. Bu firmalar hammaddeyi Denizli'nin Tavas, Acıpayam ve Çameli ilçelerinden ve Muğla, Aydın gibi illerden getirttiklerini belirtmişlerdir.

### 3.2. İŞGÜCÜ

Modern sanayide yoğun makineleşmeye karşın nitelikli işgücünün elde edilebilirliği ve maliyeti sanayi kuruluşlarının yer seçiminde hala önemli bir etkidir (Tümerterkin ve Özgüç, 2011).

Sanayinin yer seçiminde işgücü hala etkili olmasına rağmen bazı sanayi sektörlerinde öncelikli şart olmaktan çıkmıştır. Günümüzde genelde işçi ücretleri, vasıflı işçi gibi pek çok faktör sanayinin kurulmasında sanayi sektörlerine göre değişiklik göstermektedir (Tümerterkin ve Özgüç, 2011).

**Tablo 3:** Honaz İlçesinde Yer Alan 50 ve Üzeri İşçi Çalıştıran Firmaların Kadın-Erkek Çalışan Sayısı (2019)

| Firma | Sanayi Sektörü        | Erkek | Kadın | Toplam | Firma | Sanayi Sektörü        | Erkek | Kadın | Toplam |
|-------|-----------------------|-------|-------|--------|-------|-----------------------|-------|-------|--------|
| 1     | Taş,Toprak Sanayi     | 105   | 16    | 121    | 51    | Dokuma,Tekstil Sanayi | 336   | 249   | 585    |
| 2     | Dokuma,Tekstil Sanayi | 20    | 55    | 75     | 52    | Dokuma,Tekstil Sanayi | 84    | 11    | 95     |
| 3     | Taş,Toprak Sanayi     | 92    | 65    | 157    | 53    | Dokuma,Tekstil Sanayi | 45    | 56    | 101    |
| 4     | Dokuma,Tekstil Sanayi | 151   | 235   | 386    | 54    | Dokuma,Tekstil Sanayi | 32    | 33    | 65     |
| 5     | Taş,Toprak Sanayi     | 87    | 3     | 90     | 55    | Dokuma,Tekstil Sanayi | 227   | 75    | 302    |
| 6     | Taş,Toprak Sanayi     | 51    | 21    | 72     | 56    | Dokuma,Tekstil Sanayi | 125   | 172   | 297    |
| 7     | Taş,Toprak Sanayi     | 21    | 38    | 59     | 57    | Dokuma,Tekstil Sanayi | 67    | 45    | 112    |

|    |                         |     |     |     |    |                         |     |     |      |
|----|-------------------------|-----|-----|-----|----|-------------------------|-----|-----|------|
| 8  | Taş, Toprak Sanayi      | 28  | 22  | 50  | 58 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 494 | 152 | 646  |
| 9  | Taş, Toprak Sanayi      | 62  | 15  | 77  | 59 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 256 | 31  | 287  |
| 10 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 68  | 31  | 99  | 60 | Orman Ürn. Kağıt Sanayi | 269 | 17  | 286  |
| 11 | Taş, Toprak Sanayi      | 50  | 15  | 65  | 61 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 77  | 167 | 244  |
| 12 | Taş, Toprak Sanayi      | 46  | 7   | 53  | 62 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 321 | 466 | 787  |
| 13 | Taş, Toprak Sanayi      | 39  | 15  | 54  | 63 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 181 | 16  | 197  |
| 14 | Taş, Toprak Sanayi      | 170 | 63  | 233 | 64 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 234 | 62  | 296  |
| 15 | Taş, Toprak Sanayi      | 61  | 17  | 78  | 65 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 540 | 541 | 1081 |
| 16 | Taş, Toprak Sanayi      | 138 | 36  | 174 | 66 | Taş, Toprak Sanayi      | 99  | 17  | 116  |
| 17 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 13  | 43  | 56  | 67 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 142 | 75  | 217  |
| 18 | Taş, Toprak Sanayi      | 15  | 36  | 51  | 68 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 60  | 191 | 251  |
| 19 | Taş, Toprak Sanayi      | 56  | 37  | 93  | 69 | Taş, Toprak Sanayi      | 454 | 153 | 607  |
| 20 | Taş, Toprak Sanayi      | 78  | 20  | 98  | 70 | Taş, Toprak Sanayi      | 137 | 35  | 172  |
| 21 | Orman Ürn. Kağıt Sanayi | 48  | 4   | 52  | 71 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 45  | 102 | 147  |
| 22 | Taş, Toprak Sanayi      | 154 | 87  | 241 | 72 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 23  | 69  | 92   |
| 23 | Taş, Toprak Sanayi      | 51  | 21  | 72  | 73 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 10  | 43  | 53   |
| 24 | Taş, Toprak Sanayi      | 109 | 58  | 167 | 74 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 38  | 15  | 53   |
| 25 | Taş, Toprak Sanayi      | 49  | 22  | 71  | 75 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 61  | 31  | 92   |
| 26 | Taş, Toprak Sanayi      | 50  | 0   | 50  | 76 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 37  | 117 | 154  |
| 27 | Taş, Toprak Sanayi      | 56  | 14  | 70  | 77 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 25  | 30  | 55   |
| 28 | Kimya Sanayi            | 43  | 28  | 71  | 78 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 69  | 74  | 143  |
| 29 | Gıda Sanayi             | 59  | 18  | 77  | 79 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 31  | 42  | 73   |
| 30 | Taş, Toprak Sanayi      | 54  | 15  | 69  | 80 | Diğer Sanayi            | 69  | 3   | 72   |
| 31 | Taş, Toprak Sanayi      | 141 | 67  | 208 | 81 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 76  | 115 | 191  |
| 32 | Taş, Toprak Sanayi      | 96  | 26  | 122 | 82 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 134 | 31  | 165  |
| 33 | Taş, Toprak Sanayi      | 61  | 11  | 72  | 83 | Kimya Sanayi            | 79  | 48  | 127  |
| 34 | Kimya Sanayi            | 116 | 4   | 120 | 84 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 30  | 27  | 57   |
| 35 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 45  | 39  | 84  | 85 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 61  | 40  | 101  |
| 36 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 79  | 277 | 356 | 86 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 22  | 73  | 95   |
| 37 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 50  | 44  | 94  | 87 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 54  | 174 | 228  |
| 38 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 125 | 14  | 139 | 88 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 500 | 291 | 791  |
| 39 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 138 | 30  | 168 | 89 | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 44  | 6   | 50   |

|               |                         |     |     |     |     |                        |              |             |              |
|---------------|-------------------------|-----|-----|-----|-----|------------------------|--------------|-------------|--------------|
| 40            | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 208 | 153 | 361 | 90  | Dokuma, Tekstil Sanayi | 160          | 62          | 222          |
| 41            | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 54  | 211 | 265 | 91  | Dokuma, Tekstil Sanayi | 838          | 1074        | 1912         |
| 42            | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 423 | 169 | 592 | 92  | Dokuma, Tekstil Sanayi | 21           | 67          | 88           |
| 43            | Taş, Toprak Sanayi      | 332 | 21  | 353 | 93  | Dokuma, Tekstil Sanayi | 203          | 132         | 335          |
| 44            | Orman Ürn. Kağıt Sanayi | 60  | 2   | 62  | 94  | Dokuma, Tekstil Sanayi | 52           | 23          | 75           |
| 45            | Taş, Toprak Sanayi      | 68  | 7   | 75  | 95  | Dokuma, Tekstil Sanayi | 32           | 23          | 55           |
| 46            | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 58  | 39  | 97  | 96  | Dokuma, Tekstil Sanayi | 45           | 23          | 68           |
| 47            | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 285 | 142 | 427 | 97  | Dokuma, Tekstil Sanayi | 72           | 31          | 103          |
| 48            | Metal İşleme Sanayi     | 116 | 0   | 116 | 98  | Ana Metal Sanayi       | 101          | 5           | 106          |
| 49            | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 77  | 22  | 99  | 99  | Taş, Toprak Sanayi     | 110          | 9           | 119          |
| 50            | Dokuma, Tekstil Sanayi  | 59  | 26  | 85  | 100 | Taş, Toprak Sanayi     | 68           | 11          | 79           |
| <b>Toplam</b> |                         |     |     |     |     |                        | <b>11905</b> | <b>7716</b> | <b>19621</b> |

**Kaynak:** Denizli Ticaret Odası Ekonomik Durum Raporu 2019'dan derlenerek hazırlanmıştır.

Tablo 3'te 50 kişi ve üzeri işçi istihdam eden firmaların kadın-erkek olarak çalışan sayıları verilmiştir. Tabloda verilen firmaların 57'si dokuma ve tekstil sanayinde faaliyet göstermekte olup çalışan erkek sayısı 7757 iken kadın çalışanlar ise 6587 kişidir. Toplamda dokuma ve tekstil sanayinde 14344 kişi istihdam edilmektedir. Bu sektörde çalışan kadın sayısı erkek sayısını diğer sanayi sektörlerine göre daha yakındır. Taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe 33 firma faaliyet göstermektedir. Çalışan erkek sayısı bu sektörde 3188 iken; kadın işçi sayısı 1000'dir. Tablo 3 incelendiğinde kimya, gıda, orman ürünleri ve kâğıt, metal işleme ve ana metal işleme sanayi gibi sektörlerde erkek çalışanların kadın çalışanlara göre sayısının fazla olduğu görülmektedir. Dokuma ve tekstil sanayinde kadın ve erkek çalışan sayısı birbirine yakın olmasına rağmen diğer sanayi sektörlerinde erkek işçilerin daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. 100 firma da toplam 11905 erkek işçi çalışırken; kadın işçi sayısı 7716'da kalmıştır.

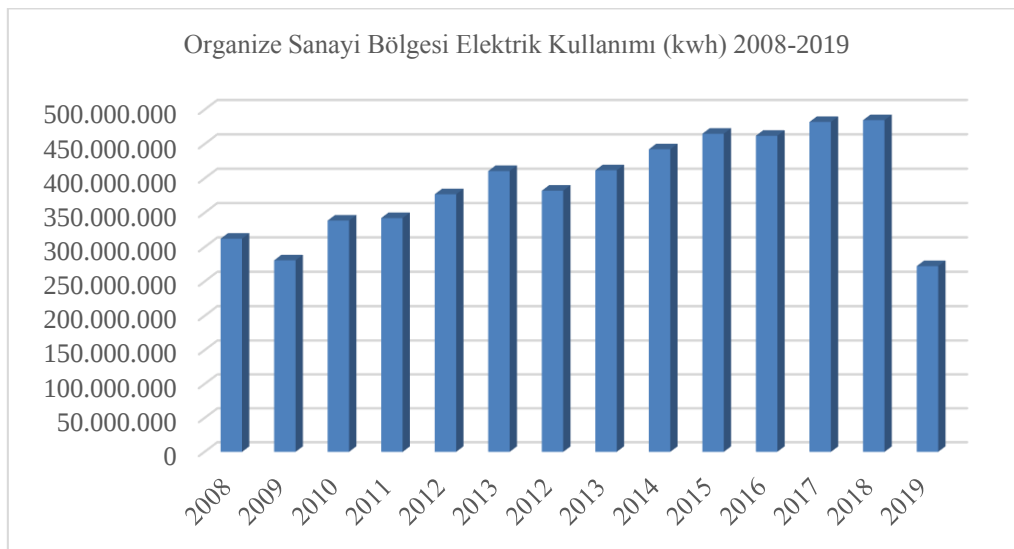
Gözlem ve görüşme yapılan firmalar da mühendis, teknik eleman, dokumacı, makineci, tornacı gibi vasıflı işgücüne ihtiyaç duyduklarını ve günümüzde yaşadıkları en büyük sorunlardan birinin kalifiye eleman olduğunu vurgulamışlardır. Araştırma sahasında sanayi tesislerinin ihtiyacı olan vasıflı işçi yetiştirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Denizli Organize Sanayi Teknik Koleji ve halk eğitim merkezleri kurulmuştur. Organize Sanayi Teknik Koleji'nde elektrik-elektronik, endüstriyel

otomasyon, mekatronik, moda tasarımı ve tekstil teknolojileri bölümleri bulunmaktadır. Ancak bölgede faaliyet gösteren mermer ve deri üretimi yapan firmalar bu kolejde bu meslek dallarıyla ilgili bölümlerin olmamasından dolayı kendilerine kalifiye eleman bulamadıklarını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda çalışma sahasında yer alan tekstil sanayinde üretim yapan firmalar da kalifiye eleman sıkıntısı çektiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum sanayi-eğitim etkileşiminin tam olarak entegre çalışmadığını ortaya koymaktadır.

### 3.3. ENERJİ

Modern sanayinin teknolojik makinelere dayanması, bunların üretilmesi ve çalışmasında insan gücünün çok üstünde enerji gerektirmektedir. Ancak her sanayi sektörünün enerji talebi farklı olduğu için sanayi faaliyetlerinde kullanılan enerji çeşitliliği farklılık göstermektedir. Bazı sanayi sektörleri enerjiyi ısı elde etmek için ya da makinelerini çalıştırmak için kullanırken; bazıları ise hammadde olarak enerjiye ihtiyaç duymaktadır (Tümer, 1994).

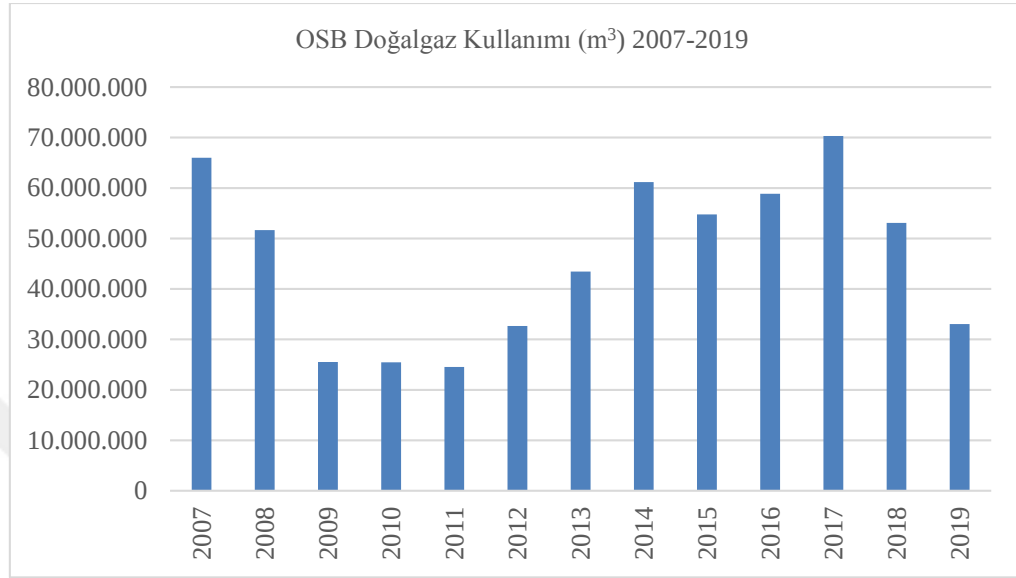
2002 yılına kadar TEDAŞ'tan satın alınan elektrik enerjisi, bu yıldan sonra özel bir şirket tarafından tedarik edilmeye başlanmıştır. Ayrıca elektrik altyapısı ve trafolar OSB Müdürlüğü'ne aittir. Bölgede üç adet elektrik enerjisi üreten firma yer almaktadır. Denizli OSB ihtiyaçlarını kendi bünyesinde karşılayabildiği için yatırımcıları bu alana çekmektedir (Yavuzçehre, 2010).



**Grafik 11:** Organize Sanayi Bölgesi Elektrik Kullanımı

**Kaynak:** Organize Sanayi Müdürlüğü

Grafik 11’de 2012 yılından 2015 yılına kadar elektrik kullanımında düzenli bir şekilde artış yaşanmıştır. 2015-2016 yılları elektrik kullanımı aynı seviyede kalmıştır. 2016 yılından 2018 yılına kadar elektrik kullanımında artış yaşanmıştır. Ayrıca tabloda 2019 yılı ilk altı ayın elektrik kullanımı miktarı verilmiştir.



**Grafik 12:** Organize Sanayi Bölgesi Doğalgaz Kullanımı  
**Kaynak:** OSB Müdürlüğü

OSB doğalgaz şebekesi yapımı çalışmalarına 2003 yılında başlanmış olup; BOTAŞ’ın doğalgaz ana hattını tamamlamasıyla 2005 yılı itibariyle firmalar doğal gaz kullanımına başlamışlardır (OSB Müdürlüğü, 2018).

### 3.4. SERMAYE

Honaz İlçesi, Denizli sanayisi ile birlikte gelişmiştir. Geçmişten günümüze ticari bir odak noktası olan bölge bilgi birikimi, yerel dinamikler, ticari gelişmişlik ve devletin verdiği teşvikler sanayinin gelişmesi ve çeşitlenmesinde etkili olmuştur. Daha önce küçük imalat sanayi ve ticaretle uğraşan girişimciler zamanla atölye tipi imalata geçmişlerdir. Dokuma sanayi üzerine oluşan ticaret hacmi ile kendi birikimlerini oluşturan işletmeler büyüyerek yerel sanayi odaklarını oluşturmuşlardır. 1980’lerin ikinci yarısı ve 1990’ların ilk yarısında Denizli’ye verilen teşviklerin devam etmesi, bazı sektörlere ayrıcalık tanınması ve organize sanayi bölgesinin kurulmasıyla oluşan avantajlar sanayi gelişimini desteklemiştir. Organize sanayi bölgesinin Honaz’da kurulması sonucu ucuz arazi, ulaşım, altyapı, diğer sanayi kollarına yakınlık ve devlet

tarafından bölgeye verilen teşviklerle bir sermaye akışı sağlanmış bu durum firmaları ilçeye çekmiş ve bir desantralizasyon süreci başlamıştır. Gözlem, görüşme ve doküman analizinden elde edilen bilgilere göre bölgede yer alan firmaların kendi öz sermayesi ile kurulduklarını ve aile işletmesi geleneğine dayandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca firmalar öz sermayeleri ile kurdukları işletmeleri ticaret yaparak büyüttüklerini, bazı firmaların ise devletin vermiş olduğu teşvikler sayesinde işlerini büyütürken ihracata açıldıklarını belirtmişlerdir.

**Tablo 4:** DSO Tarafından Verilen Teşvik Belgeleri (2001-2018)

| Yıl  | Firma    | Teşvikin Konusu | Toplam Yatırım | Döviz Kullanımı | İstihdam |
|------|----------|-----------------|----------------|-----------------|----------|
| 2001 | Firma 1  | DOKUMA          | 609.154 TL     | 328.157         |          |
| 2002 | Firma 2  | DOKUMA          | 1.590.971 TL   | 920.670         | 15       |
|      | Firma 3  | DOKUMA          | 865.000 TL     | 992.474         | 6        |
|      | Firma 4  | DOKUMA          | 1.950.000 TL   | 789.697         | 25       |
|      | Firma 5  | DOKUMA          | 3.620.947 TL   | 1.744.987       | 50       |
|      | Firma 6  | KÂĞIT           | 936.888 TL     | 229.524         | 25       |
|      | Firma 7  | DOKUMA          | 3.998.000 TL   | 1.974.511       | 45       |
| 2003 | Firma 8  | GIDA            | 480.135 TL     |                 | 33       |
|      | Firma 9  | DOKUMA          | 1.506.069 TL   | 834.850         | 50       |
|      | Firma 10 | MADENİ EŞYA     | 475.839 TL     |                 | 15       |
|      | Firma 11 | DOKUMA          | 1.001.960 TL   | 560.573         | 8        |
|      | Firma 12 | DOKUMA          | 560.925 TL     | 33.188          | 7        |
|      | Firma 13 | DOKUMA          | 825.110 TL     | 480.000         | 25       |
|      | Firma 14 | DOKUMA          | 974.270 TL     |                 | 33       |
|      | Firma 15 | DOKUMA          | 939.741 TL     | 325.000         | 25       |
|      | Firma 16 | DOKUMA          | 3.875.248 TL   | 1.832.947       | 30       |
| 2004 | Firma 17 | MADENİ EŞYA     | 1.220.590 TL   | 792.591         | 50       |
|      | Firma 18 | DOKUMA          | 1.924.438 TL   | 1.295.918       | 20       |
|      | Firma 19 | DOKUMA          | 1.580.006 TL   | 1.079.977       | 70       |
|      | Firma 20 | DOKUMA          | 1.821.724 TL   | 1.245.198       | 20       |
|      | Firma 21 | DOKUMA          | 459.270 TL     | 276.330         |          |
|      | Firma 22 | DOKUMA          | 844.465 TL     | 370.000         | 3        |
|      | Firma 23 | DOKUMA          | 1.109.914 TL   | 528.125         | 20       |
|      | Firma 24 | DOKUMA          | 966.098 TL     | 628.822         | 100      |
|      | Firma 25 | DOKUMA          | 2.583.383 TL   | 1.508.372       | 200      |
|      | Firma 26 | DOKUMA          | 2.989.851 TL   | 1.981.740       | 70       |
|      | Firma 27 | DOKUMA          | 2.110.640 TL   | 1.245.950       | 25       |
|      | Firma 28 | DOKUMA          | 1.544.710 TL   | 936.188         | 15       |
|      | Firma 29 | DOKUMA          | 933.614 TL     | 443.926         | 40       |
|      | Firma 30 | DOKUMA          | 1.226.542 TL   | 640.968         | 150      |
|      | Firma 31 | DOKUMA          | 2.533.490 TL   | 1.525.280       | 15       |

|             |               |             |                       |           |              |
|-------------|---------------|-------------|-----------------------|-----------|--------------|
|             | Firma 32      | DOKUMA      | 944.000 TL            | 592.000   | 20           |
|             | Firma 33      | DOKUMA      | 3.100.000 TL          | 2.011.692 |              |
| <b>2005</b> | Firma 34      | DOKUMA      | 530.000 TL            | 290.864   | 62           |
|             | Firma 35      | DOKUMA      | 3.461.070 TL          | 2.331.109 | 50           |
|             | Firma 36      | DOKUMA      | 1.090.000 TL          | 187.555   | 6            |
|             | Firma 37      | DERİ        | 2.529.000 TL          |           | 50           |
|             | Firma 38      | KÂĞIT       | 3.947.150 TL          | 2.677.849 | 10           |
|             | Firma 39      | DOKUMA      | 409.850 TL            | 273.964   | 30           |
|             | Firma 40      | DOKUMA      | 2.969.030 TL          | 1.984.645 | 40           |
|             | Firma 41      | DOKUMA      | 507.350 TL            | 339.128   | 20           |
|             | Firma 42      | DOKUMA      | 3.925.420 TL          | 2.633.625 | 15           |
| <b>2006</b> | Firma 43      | DOKUMA      | 753.330 TL            | 514.920   |              |
|             | Firma 44      | MADENİ EŞYA | 442.000 TL            | 303.000   | 5            |
|             | Firma 45      | MADENİ EŞYA | 2.877.420 TL          | 850.000   | 70           |
| <b>2007</b> | Firma 46      | DOKUMA      | 1.541.300 TL          | 966.346   | 25           |
|             | Firma 47      | DOKUMA      | 5.187.050 TL          | 2.491.781 | 90           |
|             | Firma 48      | DOKUMA      | 1.560.000 TL          | 1.000.000 | 50           |
|             | Firma 49      | DOKUMA      | 2.203.280 TL          | 1.540.755 | 5            |
|             | Firma 50      | DOKUMA      | 1.972.250 TL          | 1.379.200 | 10           |
|             | Firma 51      | DOKUMA      | 491.000 TL            | 371.992   | 5            |
|             | Firma 52      | MAKİNA İML. | 359.450 TL            | 140.000   | 10           |
|             | Firma 53      | DOKUMA      | 1.680.250 TL          | 1.166.667 | 15           |
| <b>2008</b> | Firma 54      | DOKUMA      | 1.892.730 TL          | 1.556.442 | 10           |
|             | Firma 55      | DOKUMA      | 3.771.520 TL          | 954.800   | 8            |
|             | Firma 56      | DOKUMA      | 1.575.271 TL          | 1.165.080 | 10           |
|             | Firma 57      | DOKUMA      | 1.050.740 TL          | 739.350   | 15           |
|             | Firma 58      | DOKUMA      | 3.687.250 TL          | 789.007   | 20           |
|             | Firma 59      | MADENİ EŞYA | 1.966.050 TL          | 1.452.412 | 20           |
| <b>2010</b> | Firma 60      | DOKUMA      | 2.688.764 TL          | 1.003.200 | 10           |
| <b>2011</b> | Firma 61      | DOKUMA      | 1.266.850 TL          | 650.000   | 4            |
|             | Firma 62      | DOKUMA      | 6.927.120 TL          | 2.907.290 | 23           |
|             | Firma 63      | DOKUMA      | 4.671.580 TL          | 2.320.705 | 45           |
| <b>2012</b> | Firma 64      | MADENİ EŞYA | 2.767.200 TL          | 1.413.282 | 6            |
|             | Firma 65      | DOKUMA      | 5.786.180 TL          | 2.790.340 | 35           |
|             | Firma 66      | DOKUMA      | 4.096.119 TL          | 87.500    | 80           |
|             | Firma 67      | DOKUMA      | 7.841.960 TL          | 3.308.414 | 10           |
|             | Firma 68      | DOKUMA      | 1.379.781 TL          | 752.686   | 10           |
| <b>2013</b> | Firma 69      | DOKUMA      | 1.203.577 TL          | 616.655   | 60           |
|             | Firma 70      | MADENİ EŞYA | 2.585.200 TL          |           | 10           |
|             | Firma 71      | DOKUMA      | 1.346.000 TL          | 663.250   | 20           |
| <b>2014</b> | Firma 72      | DOKUMA      | 2.065.000 TL          |           |              |
|             | <b>TOPLAM</b> |             | <b>149.108.084 TL</b> |           | <b>2.174</b> |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası 2019

Honaz İlçesi'ne 2001-2014 yılları arasında 72 adet yatırım teşvik belgesi verilmiştir. Bu teşviklerin 60'ı dokuma, boya, apreleme, konfeksiyon, 7'si metal eşya, 2'si kâğıt, 1'i deri, 1'i gıda ve 1'de makina imalatı sektörü tarafından kullanılmıştır. İlçeye yapılan toplam teşvik miktarı 149.108.084 TL'dir. Bu teşviklerle 2174 kişi istihdam edilmiştir (Tablo 4).

### 3.5. ULAŞIM

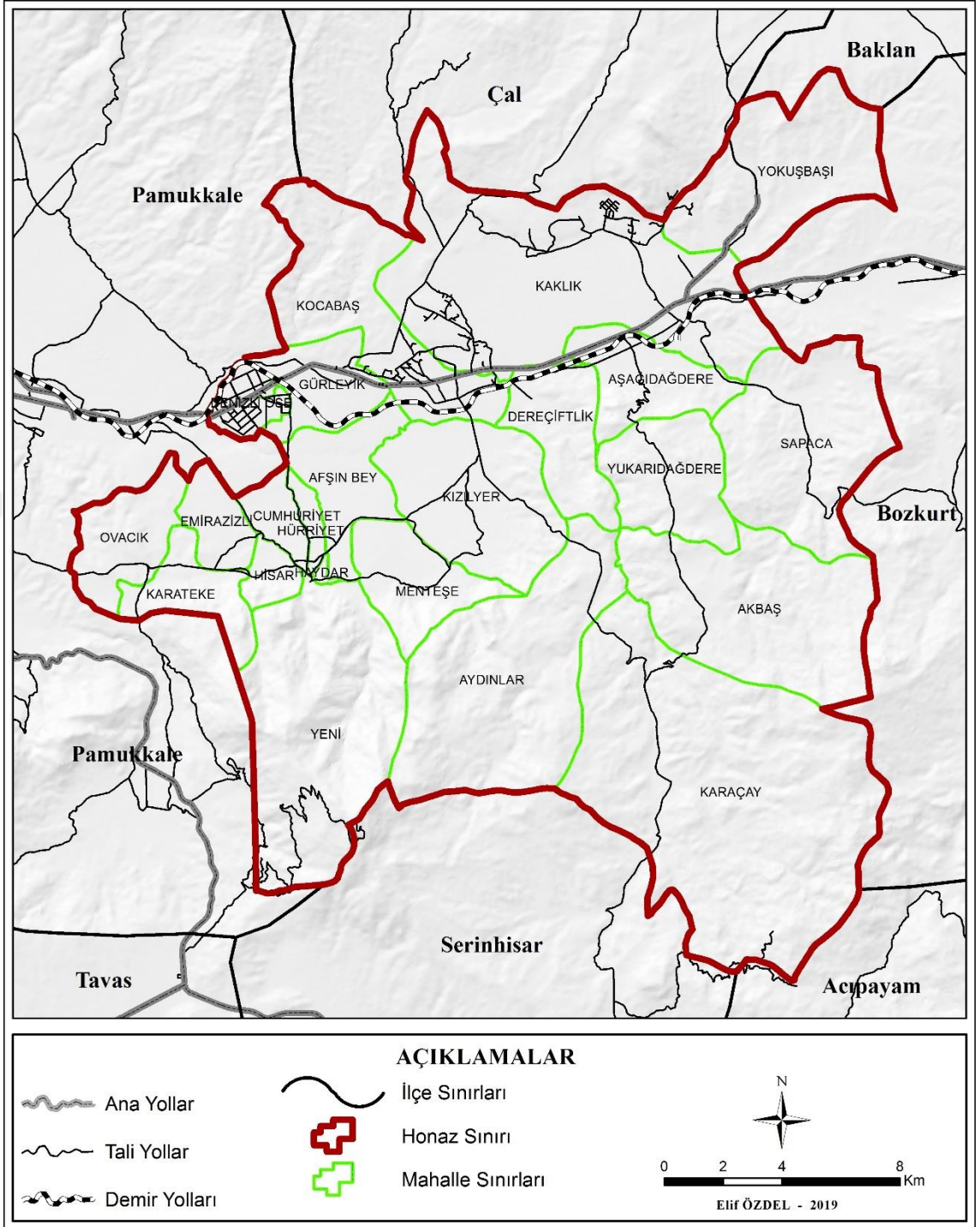
Mal ve hizmetlerin taşınması şeklinde tanımlanabilecek ulaşım ekonomik ve sosyal gelişimin temel unsurlarındandır. Ulaşım ağı gelişmiş, kolayca ulaşılabilir bir merkezde genelde ekonomik özelde de sanayi gelişmiştir. Sanayisi gelişmeyen bir merkezde ise diğer faktörlerin oluşturduğu dezavantajlar ortadan kaldırılınca mutlaka sanayi gelişecektir. Modern sanayinin günümüzde ön plana çıkan özelliklerinden birisi hammadde tüketiminin fazla olması, aynı oranda mamul madde üretiminin artmasıdır. Hem hammaddelerin hem de mamul maddelerin taşınmasının yanı sıra ihtiyaç duyulan uygun ve kalifiye iş gücünün kolayca taşınması tamamıyla ulaşım ağının gelişmesine bağlıdır. Bu nedenle sanayi kuruluşlarının geneli ana ulaşım yollarının çevresine veya yakınlarına kurulmuştur (Doğanay, 2011).

Araştırma sahasında bulunan OSB Denizli-Ankara karayolunun 18. km'sinde demiryolu ile karayolunun kesiştiği alanda yer almaktadır. Karayolu organize sanayi bölgesinin ortasından geçmektedir. Demiryolu ise kuzeyinde yer almaktadır. OSB dışında kalan sanayi alanlarının yer seçiminde karayolları geçişlerine yakın olması etkili olmuş ve Honaz'da faaliyet gösteren firmalar genellikle ana ulaşım arteri çevresinde konumlanmıştır. Ayrıca demiryolu ve hava ulaşımına yakınlığı nedeniyle sanayinin kurulmasına ve gelişimine imkân sağlamıştır. Ulaşım sektöründeki gelişmeler doğrudan sanayi gelişimini etkilemektedir (Harita 6).

Sanayide çalışan işçilerin fabrikalara taşınmaları hızlı, yeterli ve örgütlü bir taşımacılıkla mümkün olmaktadır (Temurçin, 2012). Bu bağlamda Honaz'da yer alan firma çalışanlarının büyük bir kısmı Denizli merkezden servis araçlarıyla vardiya sistemine uygun şekilde ulaşımını sağlamaktadır. Ayrıca bölgeye otogardan kalkan minibüsler ve özel araçlarla da ulaşım sağlanmaktadır.

Denizli Organize Sanayi Bölgesi Çardak Havalimanı'na 40 km uzaklıktadır. Çardak Havalimanı 1991 yılında ilk defa yolcu hizmetlerine başlamıştır. 1998 yılında mevcut terminal binasına eklenen 2000 m<sup>2</sup>'lik terminal binası ile hizmete devam etmiştir. Dış hatların açılması ile yetersiz olan terminal binasının yerine yeni bir terminal binası yapımına karar verilmiş ve 2008 yılında açılan bina günümüzde de hizmet vermeye devam etmektedir.





**Harita 6:** Honaz İlçesi Ulaşım Haritası

**Kaynak:** Denizli Büyükşehir Belediyesi/ CBS Şube Müdürlüğü verilerinden hazırlanmıştır.

Bölgenin önemli bir diğer ulaşım ağı ise demiryolu ulaşımıdır. Araştırma alanının TCDD Denizli istasyonuna uzaklığı 18 km'dir. Ayrıca bölgede kurulan Kaklık Lojistik Merkezi ile çevredeki yüklerin Alsancak ve Aliğa bölgesindeki limanlar ile içbölgelere taşınması, yük taşımalarında yaşanan sıkıntıların giderilmesi ve kapasitenin artırılması amaçlanmıştır.

### **3.5.1. Kaklık Lojistik Köyü**

Lojistik köylerin önemi karayolları, demiryolları, deniz yolu ve havayollarının gelişmesiyle birlikte çoklu taşımacılık imkânlarının olduğu depolama ve ulaştırma hizmetlerinin yağın olduğu yerlerde artmıştır. Lojistik köyler, ulusal ve uluslararası taşımacılığın yapıldığı depo, dağıtım ve diğer ek hizmetlerin yapıldığı alanlardır. Lojistik köyler bulundukları alana ticari ve ekonomik anlamda büyük katkı sağlamakta gelişimine yardımcı olmaktadır. Ayrıca zamanla bölgede bulunan şirketlerin lojistik ihtiyaçlarını karşılamak için çoklu taşımacılık hizmetleri de gelişmektedir (Bayhan, Türkmen ve Kepe, 2017).

Denizli ve çevresindeki yüklerin İzmir'deki Alsancak ve Aliğa limanları taşınması, yük taşımalarında yaşanan darboğazın ortadan kaldırılması ve kapasitesinin artırılması için Denizli'de bulunan kamu ve sivil toplum kuruluşlarının yazılı talebi ile 2007 yılında Ulaştırma Bakanı ve TCDD Genel Müdürünün katıldığı toplantı sonucunda alınan kararlar doğrultusunda Kaklık İstasyonunda 120.000 m<sup>2</sup>'lik bir alana Lojistik Merkezi kurulmuştur. Lojistik sahada yükleme/boşaltma hizmetleri için gerekli ekipmanlar ve ofisler bulunmaktadır (Bayhan, Türkmen ve Kepe, 2017).

### **3.6. PAZAR**

Sanayinin en önemli amaçlarından biri de satmak üzere mal üretmektedir. Başka bir deyişle; üretilen mamul malların pazarlanması, sanayinin kurulmasında önemli olan bir diğer faktördür. Herhangi mekânda sanayinin gelişebilmesinde üretilen malların yerel, ulusal ve uluslararası pazarda satılması gerekmektedir. Pazar ve sanayi tesislerinin dağılışı arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır (Temurçin, 2012).

Araştırma alanı tekstil sanayisinde yerel, ulusal ve uluslararası olmak üzere üç çeşit pazar alanı bulunmaktadır. Yerel pazarda üretilen ürünler fabrika satış mağazaları,

ana ulaşım güzergâhında bulunan outlet mağazaları ve Babadağlılar İşhanı'nın da satılmaktadır. Yapılan görüşmelerde ve kurum raporunda firmalar ulusal pazar da ürünlerini İstanbul, Ankara, Bursa, Erzurum, Antalya, Trabzon, Kayseri, Malatya gibi illere göndermektedir. Uluslararası pazarda ise Amerika, Suudi Arabistan, Rusya, Çin, Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, İngiltere, Norveç, İspanya, Kanada, Portekiz, Polonya, Lübnan, Azerbaycan ve Mısır gibi birçok ülkeye ihracat yapmaktadırlar (Denizli Ticaret Odası Ekonomik Durum Raporu, 2019).

Taş ve toprağa dayalı sanayi de görüşme yapılan firmalar ve kurum raporlarında mermer ve travertenin ABD ve Çin'den sonra en çok Avustralya'ya ihracat yapıldığını belirtilmiştir. Başta İngiltere, Almanya, Hollanda, Fransa, Belçika, Avusturya, Romanya olmak üzere Avrupa ülkelerine de ihracat yapılmaktadır. Ayrıca İsrail, Libya, Mısır, Azerbaycan, Brezilya, Singapur, Kanada, Hindistan gibi dünyanın birçok farklı ülkesine de ihracat yapılmaktadır. Taş ve toprağa dayalı sanayinde cam üretimi yapan firma yetkilisi ise başta Almanya olmak üzere Avrupa Birliği ülkeleri, Cezayir, Fas, ABD gibi ülkelerinde içinde bulunduğu 33 ülkeye ihracat yaptıklarını belirtmiştir (Denizli Ticaret Odası Ekonomik Durum Raporu, 2019).

Deri sanayinde üretim yapan firmaların yöneticileri ile yapılan görüşme ve doküman analizi sonucu üretilen mamul ürünleri iç piyasada İstanbul, İzmir, Konya, Gaziantep gibi illere gönderildiğini belirtmişlerdir. Dış piyasaya ihraç edilen mamul ürünler ise Portekiz, İspanya olmak üzere Avrupa ülkeleri ve Çin'e gönderilmektedir (Denizli Ticaret Odası Ekonomik Durum Raporu, 2019).

Gıda sanayinde yumurta üretimi yapan firma yetkilileri ulusal pazar da İzmir, İstanbul, Mersin, Adana gibi illere gönderilirken uluslararası pazar da ise Irak, Bahreyn, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Orta Doğu ülkelerine ihracat yapıldığını söylemişlerdir. Diğer bir gıda sanayi sektöründe faaliyet gösteren kuruyemiş firma yetkilisi ise üretilen mamul maddelerin Ankara, İstanbul, İzmir gibi illere; yurtdışı pazarında ise Avustralya, ABD, Kanada, İspanya, İngiltere, İtalya ve Arjantin gibi dünyanın birçok farklı noktasına ihracat yaptıklarını dile getirmiştir. Un ve unlu mamulleri üretimi yapan firma yetkilisi ihracat yapmadıklarını sadece iç piyasa da Denizli ve çevresi, Aydın, Antalya ve Muğla'ya ürün sattıklarını ifade etmiştir.

Honaz'ın merkezinde yer alan salça üretimi yapan firma ise sadece Denizli ve çevresine ürün sattıklarını belirtmiştir (Denizli Ticaret Odası Ekonomik Durum Raporu, 2019).

Kimya sektöründe üretim yapan firmaların doküman analizinde ise üretilen mamul maddeyi iç pazarda İzmir, İstanbul, Gaziantep, Kahramanmaraş, Uşak ve Kastamonu gibi illere; dış pazarda ise Özbekistan, İran, Irak ve Bangladeş gibi ülkelere ihraç ettiklerini belirtilmiştir. Metal işleme sanayinde üretim yapan firmalar ise ihracatlarını Fransa, Belçika, Hollanda, İspanya gibi Avrupa ülkeleri başta olmak üzere Benin, Burkina Faso, Cezayir ve Mısır gibi Afrika ülkelerine; Kırgızistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Asya ülkelerine gerçekleştirdiklerini belirtilmiştir (Denizli Ticaret Odası Ekonomik Durum Raporu, 2019).

Serbest bölgeler dünya ticaretinden daha fazla pay elde edebilmek için oluşturulan ülke stratejilerinden biridir. Yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi, ileri teknoloji erişimini hızlandırması, ucuz hammadde ve vergi de sağlanan kolaylıklarla ülke ihracatını rekabet edebilir halde dünya pazarına sunulmasında serbest bölgelerin rolü büyüktür (Polat ve Mutlu, 2013).

Araştırma alanına 43 km uzaklıkta Denizli Serbest Bölgesi bulunmaktadır. 1999 yılında proje aşaması tamamlanan serbest bölge; 2000 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Denizli Serbest Bölgesi'yle, Honaz sanayisinin oluşturduğu dış ticaret hacminin serbest bölge uygulamalarının sağlayacağı teşvik ve avantajlarla da birleştirilerek artırılması ve üretim ağırlıklı, teknoloji kullanımıyla örnek bir serbest bölge modeli oluşturulması hedeflenmektedir.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### SANAYİNİN SEKTÖREL BÖLÜNÜŞÜ, ÖZELLİKLERİ VE DAĞILIŞI

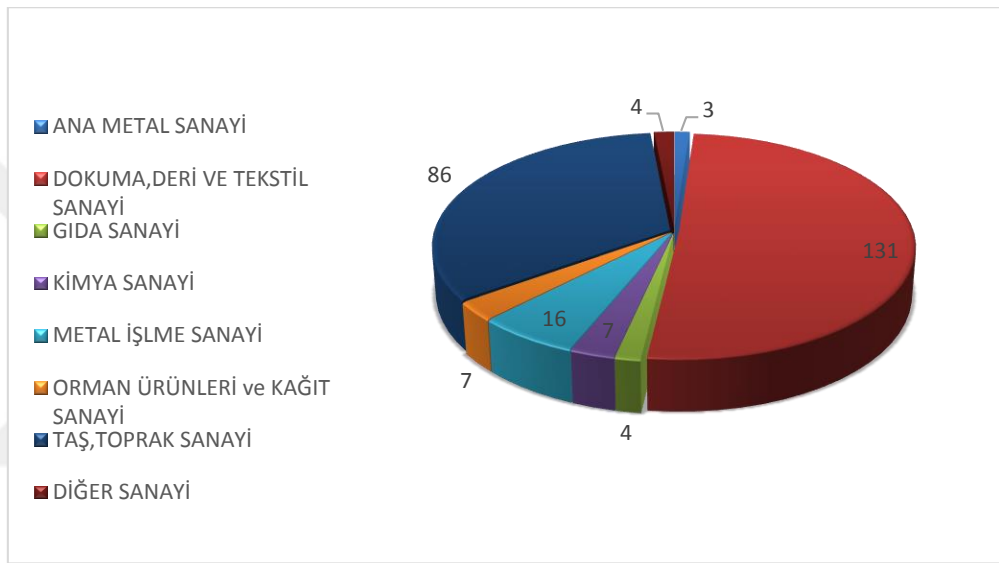
Her ekonomik faaliyette olduğu gibi sanayi faaliyetlerinde de kuruluşların dağılışını etkileyen çeşitli etmenler vardır. Bunların zaman ve mekân içindeki değişimlerinin göz önünde tutulmaları, ekonomik faaliyetlerin gerek dağılış gerekse çeşitli olaylarla ilişkileri bakımından son derece önemlidir. Genel olarak fiziki ve beşeri diye iki grupta toplanan söz konusu etmenlerden fiziki olanları özellikle tarım konusunda daha kuvvetli bir rol oynarlar. İnsanın egemen konumda bulunduğu sanayi faaliyetlerinde ise beşeri faktörlerin önde gelmeleri doğaldır. Sanayi faaliyetlerinin genellikle yoğun nüfuslu şehirlerle ilişkili olarak onların içinde ya da hemen çevrelerinde gelişmiş olmaları, şehir yapıcı fonksiyon olarak başta gelmeleri, gelişmelerinde olduğu kadar dağılışlarında da (ülke, bölge ya da şehir) çeşitli beşeri etmenlerden etkilenmelerine sebep olmuştur. Dolayısıyla sanayi faaliyetlerinin dağılışının incelenmesinde alan hangi büyüklükte olursa olsun, beşeri etmenlerin rolünü araştırmak gerekir (Tümertekin, 2014)

Honaz'da sanayi kuruluşlarının dağılış düzeni incelendiği zaman bu dağılımın fiziki ve beşeri bazı faktörlerin etkisinde geliştiği, organize sanayi bölgeleri ve traverten rezervi çevresinde merkezileştiği, özellikle karayolu boyunca sıralandıkları gözlenmektedir.

Honaz İlçe ekonomisi genellikle tarım ve hayvancılığa dayalı olup 1982 yılında faaliyete geçen Denizli Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla birlikte Denizli'nin hızlı sanayileşen alanlarından biri haline gelmiştir. 2018 yılında Denizli Sanayi Odası'na kayıtlı 257 sanayi kuruluşu Honaz İlçesi'nde yer almaktadır. Honaz ilçesinde bulunan başlıca sanayi sektörleri; dokuma, deri ve tekstil, taş ve toprağa dayalı, ana metal, gıda, metal işleme, kimya, orman ürünleri ve kâğıt sanayidir. Çalışma alanında sanayi kuruluşlarının sektörel dağılımına bakıldığında dokuma, deri ve tekstil sanayini 131 firma ile %50,8'lik oranla birinci sırada olduğu görülmektedir. Dokuma, deri ve tekstil sanayiye 86 firma ile %33,3'lük oranla taş ve toprağa dayalı sanayi takip etmektedir (Grafik 13 ).

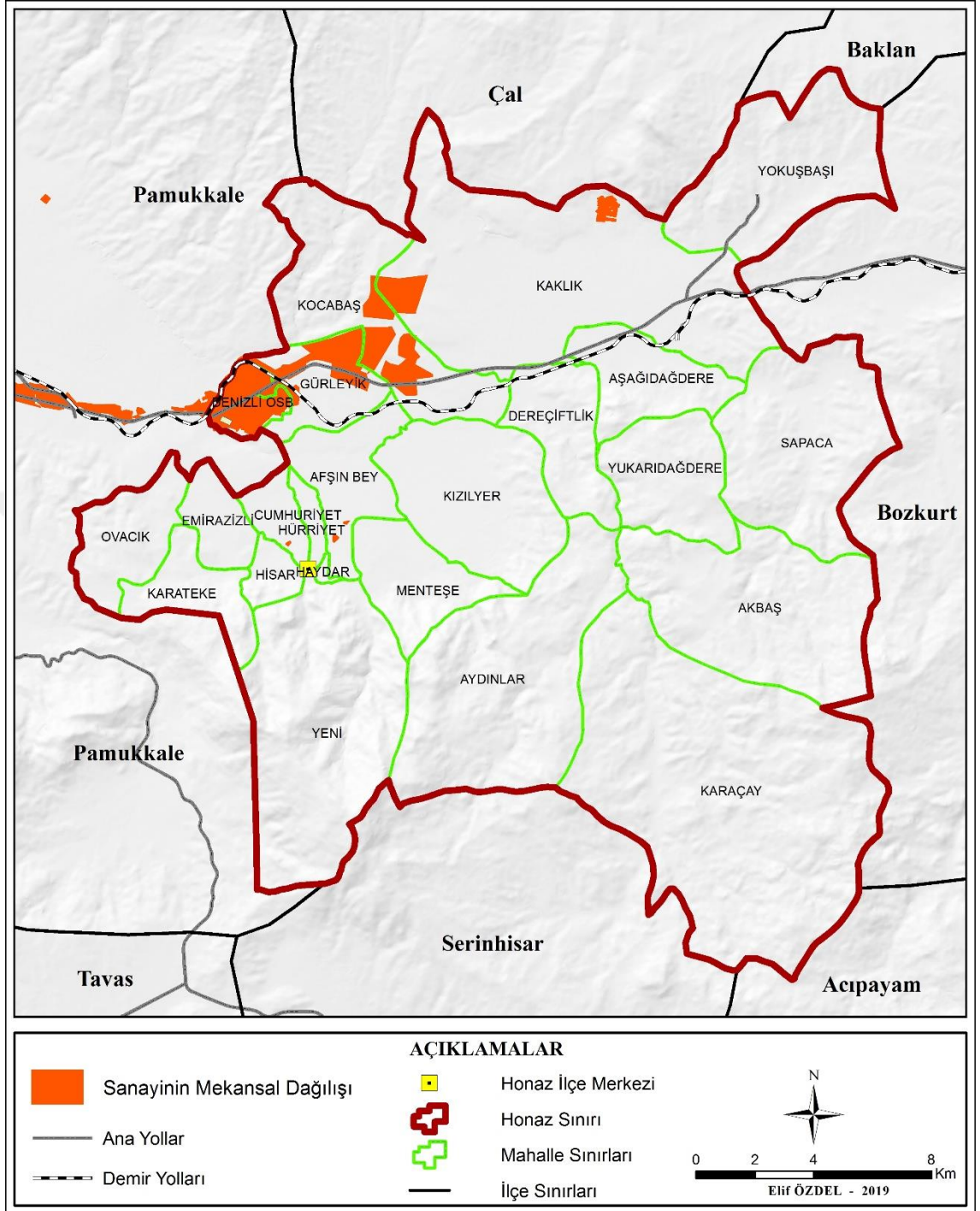
Araştırma sahasında sanayi faaliyetlerinin tarihi gelişimi incelendiğinde en eski fabrikanın 1890 yılında kurulan deri sanayi sektöründe üretim yapan firma olduğu görülmektedir (Tablo 10). Deri sanayi sektörünü dokuma sanayi takip etmektedir. Daha sonraki yıllarda taş ve toprağa dayalı, ana metal, gıda, metal işleme, kimya, orman ürünleri ve kâğıt sanayi ve diğer sanayi kollarına yönelerek sektörel dağılımın çeşitlilik kazandığı görülmektedir.

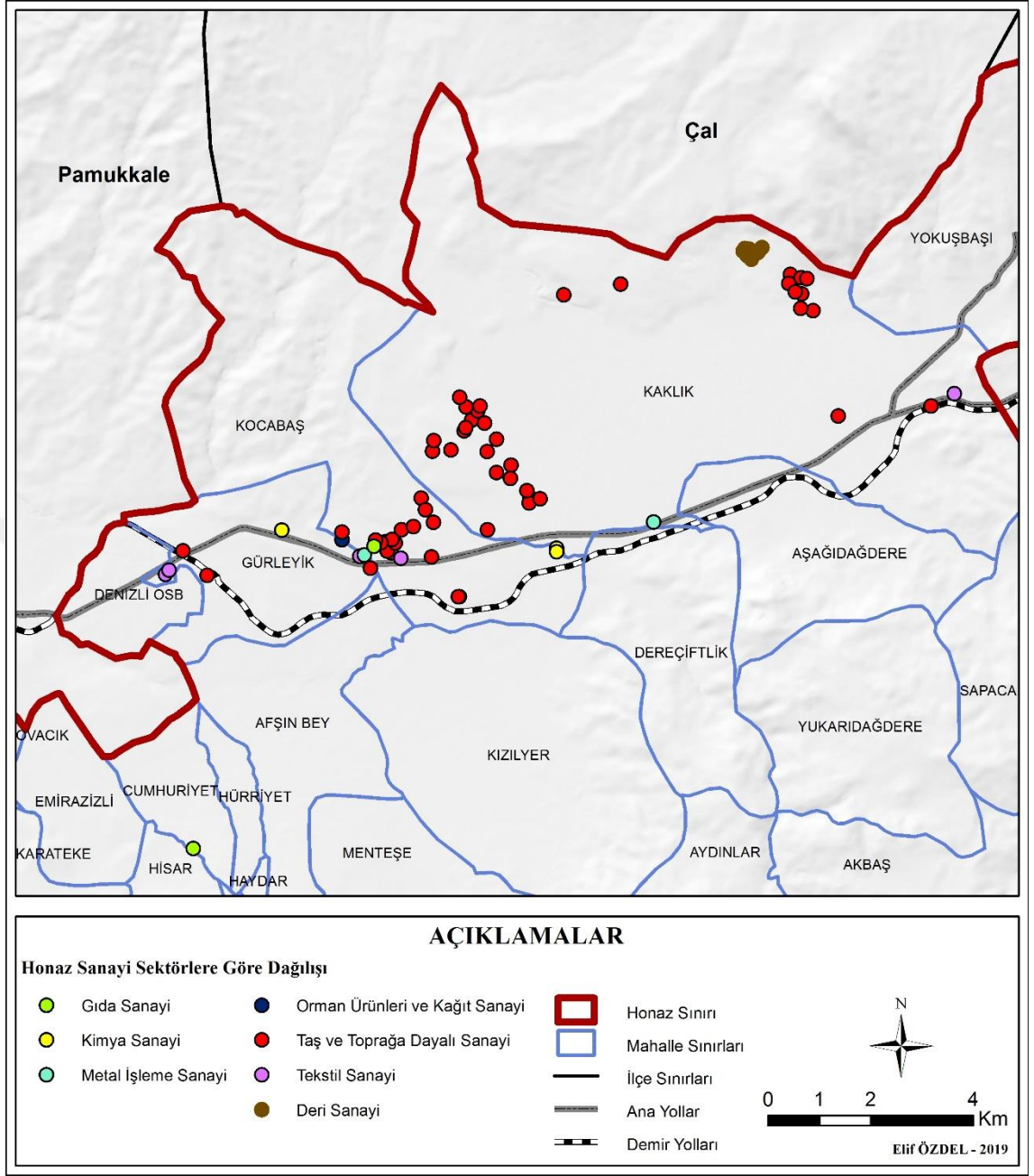
Honaz İlçesi sanayi tesislerinin sektörel dağılımı ve bu tesislerin özellikleri aşağıda incelenmiştir.



**Grafik 13:** Honaz İlçesi Sanayi Kuruluşlarının Sayısal Olarak Sektörel Dağılımı  
**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

Araştırma sahasında sanayinin yataydaki dağılışı incelendiğinde sanayi kuruluşlarının Denizli Organize Sanayi Bölgesi'nin yer aldığı Gürlek'te; traverten kaynaklarının bulunduğu Kocabaş ve Kaklık mahallelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Deri işletmecileri ise Kaklık Mahallesi'nde yer alan Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi'nde yer almaktadır. İlçe merkez mahallelerinde ise sanayi alanı yoktur, sadece birkaç tane sanayi tesisi yer almaktadır (Harita 7).

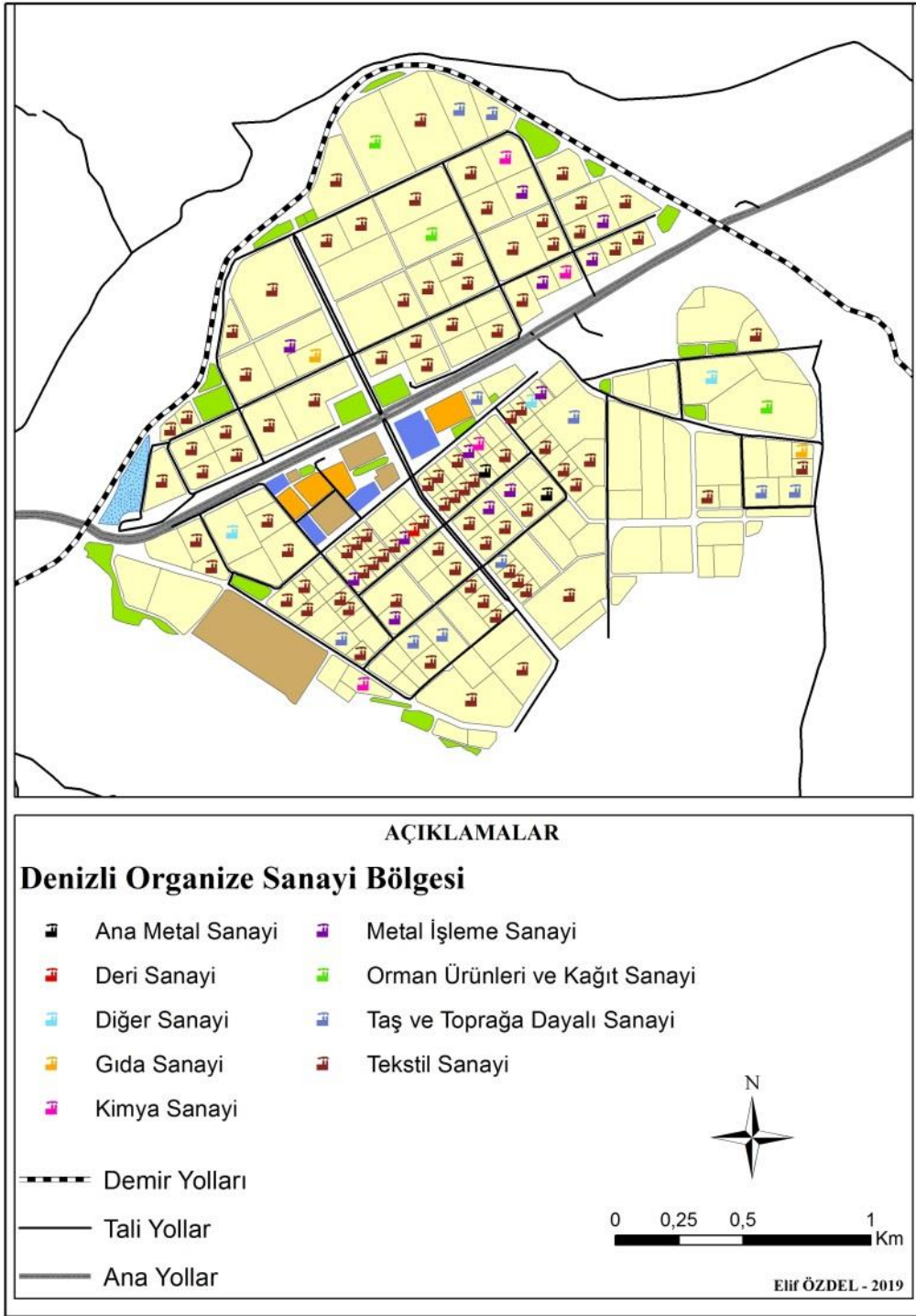




**Harita 8:** Honaz İlçesinde Sanayinin Sektörlere Göre Dağılışı

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Raporundan düzenlenerek hazırlanmıştır.

Çalışma sahasında sektörel dağılım incelendiğinde organize sanayi bölgesinde dokuma, tekstil sektörünün geliştiği ve bu bölge de dağılışı gösterdiği görülmektedir. Organize sanayi bölgesi dışında ise tekstil ve dokuma sektörünün ulaşım güzergâhı üzerinde yer aldığı görülmektedir. Honaz'da özellikle dokuma ve tekstil sanayinin mekânsal dağılışının organize sanayi bölgesinde yoğunlaşmasının sebeplerinden birisi de diğer sanayi sektörlerine yakınlıktır. Sahada yapılan gözlem, görüşme ve doküman analizine dayanarak diğer sektörlerle yakınlıktan kastedilen firmaların üretim esnasında yaşadığı sıkıntıların birbirlerine destek vererek gidermeleri, fason üretim yapmaları, işgücü ve teknik destek vermeleridir. Sanayi kuruluşlarının organize sanayi bölgesi dışında mekânsal dağılışına bakıldığında ise mermer ve traverten rezervleri çevresinde taş ve toprak sanayinde üretim yapan firmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Sahada sanayi bölgesinin dışında kalan kimya, gıda ve metal işleme sanayi gibi sektörlerde üretim yapan firmalar ise yine ana yol kenarında dağılışı göstermektedir. Deri sanayinin mekânsal dağılışı incelendiğinde ise sadece Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ile sınırlılığı kaldığı görülmektedir (Harita 8).



**Harita 9:** Denizli Organize Sanayi Bölgesi Sektörlere Göre Dağılışı

**Kaynak:** Organize Sanayi Müdürlüğü Yerleşim Planı kullanılarak hazırlanmıştır.

## 4.1. ÖNEMLİ SANAYİ KOLLARI

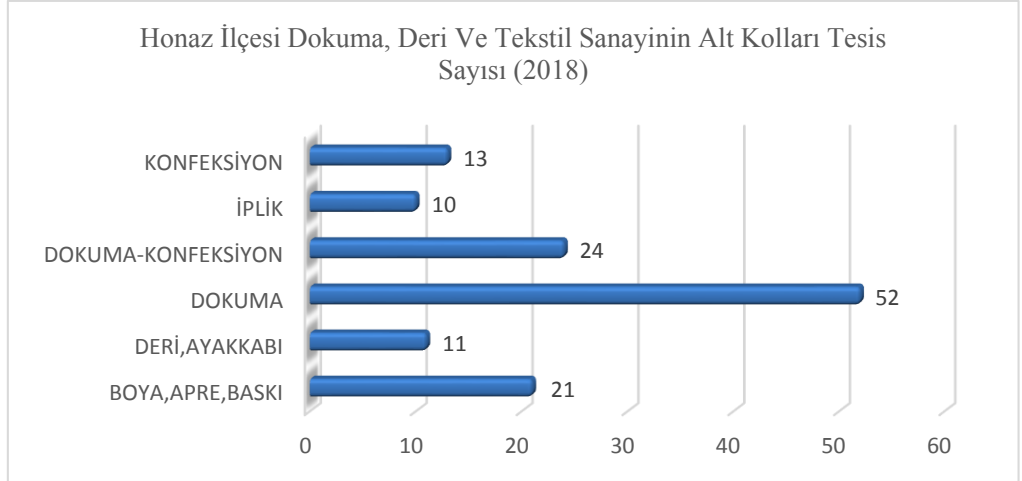
### 4.1.1. Dokuma Sanayi

Dokuma sanayi sektöründe zaman içinde teknolojinin gelişimi ile elle dokuma yapılan tezgâhların yerini modern tezgâhların alması sonucu ev tipi üretimden fabrika tipi üretime geçiş hızlanmış ve bunun sonucunda dokuma sanayi sektöründe faaliyet gösteren tesis sayılarında artış meydana gelmiştir. Bu gelişmeler sonucu dokuma sanayinin alt kollarında üretim yapan fabrikalar kurulmuştur (Mutluer, 1995).



**Foto 1:** Dokuma Tezgâhları

Denizli’de olduğu gibi Honaz İlçesi’nde de işletmede olan sanayi tesisleri içerisinde ve istihdam açısından en fazla payı dokuma, deri ve tekstil sanayi oluşturmaktadır. Honaz’da dokuma, deri ve tekstil sanayinin alt kollarını dokuma da 52 adet, iplikte 10, deri-ayakkabı da 11, dokuma-konfeksiyon da 24, boya, apre, baskı, terbiye de 21 ve konfeksiyon alt kolun da 10 adet fabrika bulunmaktadır (Grafik 14).



**Grafik 14:** Honaz İlçesi Dokuma, Deri Ve Tekstil Sanayinin Alt Kolları Tesis Sayısı  
**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

Dokuma sanayi, çeşitli kalite ve türdeki iplikleri dokumaya hazırlayan ve dokuyan kuruluşlardan meydana gelir. Dokuma tesisleri genellikle ham bez dokuyan orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Çalışma alanındaki dokuma tesisleri dokuma öncesi işlemlerini kendi tesislerinde gerçekleştirmekte olup bazı firmalar fason üretim yapmaktadır.



**Foto 2:** Dokuma Sanayinde Üretilen Ham Bezler

Dokuma sanayi köklü bir geçmişe sahip olmakla birlikte 1950'li yıllardan sonra daha çok önem kazanmıştır. Araştırma sahasında bulunan 131 dokuma, deri ve tekstil sanayi kuruluşunun %39,7'sini 52 firmayla dokuma fabrikaları oluşturur. Dokuma

sanayinde pamuklu ve sentetik elyaflardan kumaş üretimi, bez, havlu-bornoz kumaşı, iç ve dış giyim eşyaları, halı ve perde üretilen ürünlerdir. İlçede yer alan en eski dokuma fabrikası 1960 yılında kurulmuş olup pamuklu dokuma ile üretime başlamıştır. 1980 öncesi 3, 1980-90 yılları arasında 12, 1991-2000’de 16, 2001-2010’da 10, 2010 sonrasında ise 11 tesis dokuma sanayinde üretime geçmiştir. Araştırma sahasında dokuma sanayi sektörün önemli firmalarından olan Bahar Tekstil aylık 300.000 kg havlu-bornoz kumaşı ve 1.000.000 metre kumaş imalatı kapasitesine sahiptir. Aynı sektörde yer alan Nesa Tekstil aylık 380 ton havlu kumaşı ve 40.000 ton dokuma kumaşı, Kaynak Tekstil aylık 150.000 kg havlu kumaşı, Gökhan Tekstil ise aylık 400.000 metre bez imal etmektedir. 2016 yılında dokuma sanayi sektöründe üretim yapan Shamrock Tekstil Sanayi ve A.Ş. Türkiye’nin ikinci büyük 500 şirketinde yer almıştır. Araştırma sahasında dokuma sanayinde 7115 kişi istihdam etmektedir (Tablo 5).

**Tablo 5:** Dokuma Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmalar Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı | Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|--------|-----------|----------------|
| 1960   | Firma 1   | 288            | 1995   | Firma 27  | 36             |
| 1972   | Firma 2   | 401            | 1995   | Firma 28  | 41             |
| 1973   | Firma 3   | 241            | 1996   | Firma 29  | 0              |
| 1984   | Firma 4   | 421            | 1998   | Firma 30  | 135            |
| 1984   | Firma 5   | 0              | 2000   | Firma 31  | 39             |
| 1985   | Firma 6   | 21             | 2001   | Firma 32  | 96             |
| 1987   | Firma 7   | 75             | 2002   | Firma 33  | 10             |
| 1987   | Firma 8   | 26             | 2004   | Firma 34  | 87             |
| 1987   | Firma 9   | 130            | 2004   | Firma 35  | 20             |
| 1988   | Firma 10  | 822            | 2005   | Firma 36  | 43             |
| 1988   | Firma 11  | 239            | 2007   | Firma 37  | 4              |
| 1988   | Firma 12  | 157            | 2008   | Firma 38  | 81             |
| 1989   | Firma 13  | 120            | 2009   | Firma 39  | 45             |
| 1989   | Firma 14  | 464            | 2009   | Firma 40  | 692            |
| 1990   | Firma 15  | 33             | 2010   | Firma 41  | 4              |
| 1991   | Firma 16  | 143            | 2012   | Firma 42  | 50             |
| 1993   | Firma 17  | 521            | 2012   | Firma 43  | 0              |
| 1993   | Firma 18  | 166            | 2013   | Firma 44  | 32             |
| 1993   | Firma 19  | 31             | 2013   | Firma 45  | 15             |
| 1993   | Firma 20  | 37             | 2014   | Firma 46  | 0              |
| 1994   | Firma 21  | 17             | 2014   | Firma 47  | 40             |
| 1994   | Firma 22  | 729            | 2014   | Firma 48  | 18             |
| 1995   | Firma 23  | 0              | 2015   | Firma 49  | 32             |
| 1995   | Firma 24  | 223            | 2015   | Firma 50  | 66             |
| 1995   | Firma 25  | 72             | 2016   | Firma 51  | 31             |
| 1995   | Firma 26  | 0              | 2016   | Firma 52  | 121            |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi’nden derlenerek hazırlanmıştır.

Dokuma sanayi ve alt kolları araştırma alanında yer alan Denizli Organize Sanayi Bölgesi'nde toplanmıştır. Bunun dışında yer alan dokuma sanayi kuruluşları DOSB'nin hemen yakınında ve D-320 karayolunun geçtiği Gürlek, Kocabaş ve Kaklık mahallelerinde yol güzergâhında bulunmaktadır.

#### 4.1.1.1. Dokuma ve Konfeksiyon Sanayi

Dokuma ve konfeksiyon sanayi olarak sınıflandırılan sanayi kuruluşları ham bez, havlu ve bornoz kumaşı dokuyan, aynı zamanda hazır giyime yönelik üretim yapan tesislerden oluşmaktadır. Türkiye'nin her bölgesinde olduğu gibi araştırma sahamızda da tesisler yarı mamul olarak dokunmuş kumaş üretirken, üretimlerinin bir bölümünü de kendi bünyelerinde işlemektedir (Mutluer 1995).

Çalışma alanında dokuma-konfeksiyon sanayi alt sektöründe üretim yapan 24 firma bulunmaktadır. Dokuma, deri ve tekstil sanayi kuruluşları içindeki %18,3 ile ikinci sırada yer almaktadır. Dokuma- konfeksiyon sanayinde en eski tesis 1986 yılında üretime geçmiştir. 1980-2000 yılları arasında 11 tesis dokuma-konfeksiyon sanayinde üretime başlamıştır. 2000 yılı ve sonrasında ise 13 tesisin faaliyete geçtiği ortaya konmuştur. Dokuma-konfeksiyon sanayinin üretim alanları ise havlu, bornoz ve nevresimden oluşmaktadır. Bu sektörde Kaynak Tekstil aylık 50.000 adet bornoz, Gökhan Tekstil ise aylık 60.000 adet bornoz üretmektedir. 1990 yılında kurulan Gamateks Tekstil San. ve Tic. A.Ş İstanbul Sanayi Odasının yayınladığı Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2017 yılı sıralamasında 435. sırada yer almıştır (ISO, 2018). Dokuma- konfeksiyon sanayinde 4546 kişi istihdam etmektedir (Tablo 6).

**Tablo 6:** Dokuma-Konfeksiyon Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı | Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|--------|-----------|----------------|
| 1986   | Firma 1   | 190            | 2004   | Firma 13  | 24             |
| 1986   | Firma 2   | 596            | 2006   | Firma 14  | 107            |
| 1990   | Firma 3   | 148            | 2008   | Firma 15  | 15             |
| 1990   | Firma 4   | 2050           | 2009   | Firma 16  | 35             |
| 1991   | Firma 5   | 238            | 2010   | Firma 17  | 0              |
| 1992   | Firma 6   | 135            | 2010   | Firma 18  | 0              |
| 1993   | Firma 7   | 92             | 2010   | Firma 19  | 0              |
| 1994   | Firma 8   | 203            | 2012   | Firma 20  | 79             |
| 1995   | Firma 9   | 110            | 2013   | Firma 21  | 95             |
| 1996   | Firma 10  | 40             | 2013   | Firma 22  | 11             |
| 1998   | Firma 11  | 20             | 2014   | Firma 23  | 144            |
| 2002   | Firma 12  | 208            | 2016   | Firma 24  | 6              |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.1.1.2. Boya, Apre, Baskı ve Tekstil Terbiye Sanayi

Dokuma sektöründe, ham pamuğun fabrikaya girişiyle başlayan ve nihai ürün olarak çıkışına kadar olan üretim sürecini içine alan sektördür. Bu sektörde faaliyet gösteren firmalara gelen ham bezin kimyasallarla çeşitli işlemlerden geçirilerek boyamaya hazır hale getirildiği tesislerdir (Albayrak, 2006).

Araştırma alanında boya, apre, baskı ve tekstil terbiye sanayinde 21 sanayi kuruluşu yer almaktadır. Bu sektörde en eski firma 1972 yılında kurulmuştur. Faaliyette olan tesislerde en çok kumaş ve tekstil ürünlerinde boya, baskı ve ağartma işlemleri ve iplik boyama işlemleri yapılmaktadır. Bu sanayi sektöründe sanayinin de 1940 kişi çalışmaktadır (Tablo 7).

**Tablo 7:** Boya ve Apre Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1972   | Firma 1   | 573            |
| 1986   | Firma 2   | 0              |
| 1990   | Firma 3   | 97             |
| 1992   | Firma 4   | 82             |
| 1993   | Firma 5   | 41             |
| 1994   | Firma 6   | 168            |
| 1995   | Firma 7   | 60             |
| 1995   | Firma 8   | 185            |
| 1997   | Firma 9   | 0              |
| 2000   | Firma 10  | 176            |
| 2003   | Firma 11  | 14             |
| 2004   | Firma 12  | 47             |
| 2009   | Firma 13  | 23             |
| 2010   | Firma 14  | 132            |
| 2011   | Firma 15  | 14             |
| 2011   | Firma 16  | 53             |
| 2011   | Firma 17  | 71             |
| 2011   | Firma 18  | 0              |
| 2015   | Firma 19  | 195            |
| 2017   | Firma 20  | 3              |
| 2018   | Firma 21  | 6              |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.1.1.3. Konfeksiyon Sanayi

Konfeksiyon sanayi farklı işletmelerde dokunmuş kumaşları işleyen ya da diken tesislerden oluşmaktadır. Araştırma alanında konfeksiyon sanayinin gelişmesi bölgede bulunan dokuma sanayinin yoğunluk göstermesi, diğer sektörlerle göre daha az yatırım gerektirmesi ve ihracat imkanının gelişmiş olmasıdır. 1980 sonrası uygulamaya konulan ihracata dayalı kalkınma modelinin de etkisiyle ülke ekonomisine, istihdama ve GSMH yaptığı katkılarla önemli bir gelişme gösteren bu sektör gelişimiyle dünya tekstil

ticaretinde önemli bir büyüme göstermiş ve iyi bir performans sergilemiştir. Fakat 1990'lı yılların sonlarına doğru iç ve dış etkilere bağlı olarak bu sektör önemli sorunlar yaşamış ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen ülkemize net döviz girdisi sağlayan başlıca sektörlerden birisi olmuştur (Çetin, 2006).



**Foto 3:** Konfeksiyon Sanayi Üretimi

**Kaynak:** <http://kaynakgroup.com>'dan alınmıştır.

Günümüzde araştırma sahasında konfeksiyon sanayinde üretim yapan 13 firma faaliyet göstermektedir. Konfeksiyon sanayinde 1823 kişi çalışmaktadır (Tablo 8).

**Tablo 8:** Konfeksiyon Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1986   | Firma 1   | 340            |
| 1994   | Firma 2   | 236            |
| 1994   | Firma 3   | 412            |
| 1996   | Firma 4   | 20             |
| 1996   | Firma 5   | 277            |
| 1997   | Firma 6   | 78             |
| 1998   | Firma 7   | 241            |
| 2006   | Firma 8   | 5              |
| 2007   | Firma 9   | 9              |
| 2008   | Firma 10  | 13             |
| 2010   | Firma 11  | 84             |
| 2012   | Firma 12  | 0              |
| 2014   | Firma 13  | 108            |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.1.1.4. İplik Sanayi

İplik sanayi sektöründe üretim yapan firmalar, pamuğun fabrikaya girişi ile başlayan ve ipliğe dönüştürülmesiyle sonuçlanan tüm evreleri içerir. Denizli’de 1940’lı yıllarda Sümerbank İplik Fabrikası faaliyete başlamış daha sonra İzmir’deki Sümerbank’a bağlı Denizli bez fabrikası 1953 yılında açılmış ve aynı yıl iplik üretmeye başlamıştır.



**Foto 4:** İplik Sanayi Üretimi

**Kaynak:** <http://kaynakgroup.com>’dan alınmıştır.

Araştırma sahasında iplik sanayinde üretim yapan 10 firma bulunmaktadır. 1965 yılında kurulan Uğurlular Tekstil Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi iplik sanayinde kurulan en eski firmadır. Bu firmayı 1973 yılında kurulan Kaynak İplik Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi takip etmiştir. Uğurlular Tekstil Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi (257. Sırada) ve Kaynak İplik Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi (240. Sırada) İstanbul Sanayi Odasının yayınladığı 2017 yılı Türkiye’nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu içerisinde yer almıştır. Bu iki firmanın ihracat hacmi toplam da 52,321 (Bin \$)’dır (İstanbul Sanayi Odası, 2018). İplik sanayinde istihdam edilen kişi sayısı Denizli Sanayi Odası verilerine göre 3634 kişidir (Tablo 9). İstanbul Sanayi Odasının 2017 yılı Türkiye’nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu içinde olan iki firmanın istihdam içindeki payı ise %26,4’dür (ISO verisinden hesaplanmıştır).

**Tablo 9:** İplik Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1965   | Firma 1   | 350            |
| 1973   | Firma 2   | 608            |
| 1984   | Firma 3   | 1450           |
| 1986   | Firma 4   | 191            |
| 1995   | Firma 5   | 100            |
| 1995   | Firma 6   | 149            |
| 1996   | Firma 7   | 56             |
| 2002   | Firma 8   | 424            |
| 2004   | Firma 9   | 17             |
| 2008   | Firma 10  | 289            |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.1.2. Deri Sanayi

Denizli, ismini dokumacılık kültürü ile tanıtmış, sanayi ve üretimin hızla yol aldığı bir şehirdir. Ancak Denizli'de dericilik sanatı da dokumacılık sanatı kadar derin bir geçmişe sahiptir. Anadolu'da Türklerin ilk yerleştikleri alanlardan biri olan Honaz dericilik faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı yerlerdendir. Dericilik için gerekli olan suyun bulunması ve geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan ilçede hayvan varlığının yeterli düzeyde olması sebebiyle dericilik gelişim göstermiştir. Özellikle Honaz, Güney ve Buldan ilçelerinde tabaklık yaygın bir meslek halini almıştır (Haytoğlu, 2006; Karaçam 2006; Koızhaıganova ve Okca, 2015).

**Tablo 10:** Deri Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1890   | Firma 1   | -              |
| 1939   | Firma 2   | -              |
| 1947   | Firma 3   | -              |
| 1979   | Firma 4   | -              |
| 1981   | Firma 5   | 8              |
| 1995   | Firma 6   | 7              |
| 1999   | Firma 7   | 51             |
| -      | Firma 8   | -              |
| -      | Firma 9   | -              |
| -      | Firma 10  | -              |
|        | Firma 11  | -              |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

Araştırma sahasında deri sanayinde üretim yapan 11 kuruluş yer almaktadır. Deri sanayi sektöründe 66 işçi çalışmaktadır (Tablo 10). Deri sanayi sektöründe en eski firma 1890 yılında faaliyete geçmiştir. Araştırma sahası içinde yer Kaklık Mahallesi sınırları içerisinde Elmalı Tepe mevkiinde Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi

kurulmuştur. Deri sanayinde faaliyet gösteren 10 adet tesis Deri Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alırken bir firma ise DOSB'nde yer almaktadır. Honaz'da Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi bulunmasına rağmen deri sanayinde üretim yapan firmaların az olmasının sebebi bölgenin inşasının uzun süre tamamlanamamış olmasıdır. Geçen süre zarfında ekonomik krizlerinde etkisiyle bölgeye taşınma işlemleri aksamıştır.

#### 4.1.3. Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi

Honaz'da taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar, dokuma-deri ve tekstil sanayinde olduğu gibi bir gelişme gösterememesine rağmen önemli sanayi kollarından birisidir. 2001 krizi sonrası krizden etkilenen dokuma, deri ve tekstil sanayi sektöründeki firmaların farklı alanlarda arayışa girmeleri sonucu bu sektör ön plana çıkmaya başlamıştır. Honaz'da taş ve toprak sanayinde faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğu mermer ve traverten imalatı yapmaktadır. Bunun sebebi araştırma sahamız içinde yer alan Kocabaş ve Kaklık mahallelerinde mermer ve traverten rezervlerinin bulunmasıdır.

**Tablo 11:** Taş ve Toprak Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı | Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|--------|-----------|----------------|
| 1973   | Firma 1   | 33             | 2007   | Firma 44  | 34             |
| 1979   | Firma 2   | 357            | 2007   | Firma 45  | 130            |
| 1982   | Firma 3   | 515            | 2008   | Firma 46  | 0              |
| 1986   | Firma 4   | 35             | 2008   | Firma 47  | 13             |
| 1987   | Firma 5   | 33             | 2008   | Firma 48  | 0              |
| 1988   | Firma 6   | 211            | 2008   | Firma 49  | 96             |
| 1991   | Firma 7   | 136            | 2010   | Firma 50  | 13             |
| 1992   | Firma 8   | 100            | 2010   | Firma 51  | 10             |
| 1992   | Firma 9   | 83             | 2010   | Firma 52  | 54             |
| 1993   | Firma 10  | 456            | 2010   | Firma 53  | 53             |
| 1994   | Firma 11  | 11             | 2010   | Firma 54  | 39             |
| 1995   | Firma 12  | 26             | 2010   | Firma 55  | 47             |
| 1996   | Firma 13  | 8              | 2010   | Firma 56  | 145            |
| 1997   | Firma 14  | 87             | 2010   | Firma 57  | 0              |
| 2000   | Firma 15  | 0              | 2011   | Firma 58  | 70             |
| 2000   | Firma 16  | 23             | 2011   | Firma 59  | 0              |
| 2000   | Firma 17  | 10             | 2011   | Firma 60  | 36             |
| 2000   | Firma 18  | 70             | 2011   | Firma 61  | 115            |
| 2001   | Firma 19  | 11             | 2011   | Firma 62  | 13             |
| 2001   | Firma 20  | 91             | 2012   | Firma 63  | 53             |
| 2002   | Firma 21  | 211            | 2012   | Firma 64  | 68             |
| 2002   | Firma 22  | 61             | 2012   | Firma 65  | 10             |
| 2002   | Firma 23  | 3              | 2012   | Firma 66  | 256            |
| 2002   | Firma 24  | 60             | 2012   | Firma 67  | 28             |
| 2002   | Firma 25  | 26             | 2012   | Firma 68  | 12             |
| 2002   | Firma 26  | 39             | 2012   | Firma 69  | 31             |
| 2003   | Firma 27  | 78             | 2013   | Firma 70  | 74             |

|      |          |     |      |          |    |
|------|----------|-----|------|----------|----|
| 2003 | Firma 28 | 23  | 2013 | Firma 71 | 21 |
| 2003 | Firma 29 | 0   | 2013 | Firma 72 | 21 |
| 2004 | Firma 30 | 16  | 2013 | Firma 73 | 63 |
| 2004 | Firma 31 | 40  | 2014 | Firma 74 | 0  |
| 2004 | Firma 32 | 40  | 2014 | Firma 75 | 26 |
| 2005 | Firma 33 | 73  | 2014 | Firma 76 | 14 |
| 2005 | Firma 34 | 2   | 2014 | Firma 77 | 15 |
| 2005 | Firma 35 | 51  | 2015 | Firma 78 | 21 |
| 2005 | Firma 36 | 0   | 2015 | Firma 79 | 23 |
| 2005 | Firma 37 | 0   | 2015 | Firma 80 | 26 |
| 2006 | Firma 38 | 83  | 2015 | Firma 81 | 11 |
| 2006 | Firma 39 | 13  | 2015 | Firma 82 | 3  |
| 2006 | Firma 40 | 7   | 2015 | Firma 83 | 16 |
| 2007 | Firma 41 | 0   | 2016 | Firma 84 | 13 |
| 2007 | Firma 42 | 59  | 2017 | Firma 85 | 40 |
| 2007 | Firma 43 | 433 | 2017 | Firma 86 | 28 |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

Honaz'da dokuma, deri ve tekstil sanayinden sonra gelen en önemli sanayi sektörü taş ve toprağa dayalı sanayidir. Honaz sanayinde 86 adet firmayla %33,5'lik paya sahiptir. Çalışma alanında bulunan tesislerin büyük kısmını ham mamul ve yarı mamul halde bulunan mermer ve traverten işletmecilerinden oluşmaktadır. Taş ve toprak sanayi sektöründe üretim yapan diğer firmalar ise cam sanayi, hazır beton ve doğal taş madenciliği yapmaktadır. Bu sektörde toplam da 5355 kişi istihdam etmektedir (Tablo 11). Sektörde bulunan firmaların 19'u 50 kişi üzeri işçi; 12'si ise 100 kişi üzeri işçi çalıştırmaktadır.



**Foto 5:** Mermer Sanayinden Bir Görünüm

Taş ve toprağa dayalı sanayi 1970’li yıllara kadar gelişim gösterememesine rağmen 1970-1980’li yıllarda inşaat sektörünün canlanması, yurtdışına ihracatın başlaması, yatırım teşviklerinin uygulanması ve artan iç talep ile birlikte gelişimi hızla artan sektör haline gelmiştir. Maden Kanunu (1985) kapsamına alınan mermere, uzun vadeli yatırım yapılması teşvik edilmiş bunun sonucunda yatırım miktarı da her geçen yıl artmaya başlamıştır. Fuar organizasyonları ve ihracat teşvikleri ile birlikte ülkemizde modern üretim ve kesme sistemleri kullanılmaya başlanmıştır (Erkek ve Özdemir, 2011).

Dünyanın birçok ülkesinin Türkiye’den 2000-2010 yıllarında 1980-1990 yıllarına nazaran daha fazla mermer ve traverten ihracatı gerçekleştirdiği görülmektedir.

Honaz’da bulunan taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe kurulan firmaların yıllara göre gelişimi incelendiğinde 2000 yılı öncesi 14 firma faaliyet gösterirken 2000 yılı sonrasında 72 firma üretime geçmiştir. Taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe en eski tesis 1973 yılında üretime geçmiştir.

Taş ve toprağa dayalı sanayi sektörünün yataydaki dağılışı incelendiğinde ise ham madde yakın olan Kocabaş ve Kaklık mahallelerin yer aldığı görülmektedir (Harita 8). Taş ve toprağa dayalı sanayinin bir diğer dağılış alanı ise Denizli Organize Sanayi Bölgesi’dir (Harita 9).

#### **4.1.4. Gıda Sanayi**

Honaz İlçe ekonomisi organize sanayi bölgesi ve çekim alanı dışında kalan yerlerde tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Honaz gıda sanayi sektöründe kurulan en eski firma 1966 yılında kurulan salça, konserve, marmelat ve reçel üretimi yapan Sınırlı Sorumlu Honaz Tarımsal Kalkınma Kooperatifi’dir. Honaz’da gıda sanayinde yer alan diğer firmalar 2010 ve sonrasında kurulmuştur. İlçede gıda sanayi sektörü ve alt kolları yeni yeni gelişim göstermektedir.

Bölgede gıda sanayi alt sektöründe faaliyet gösteren bir başka firma ise un sanayinde üretim yapmaktadır. Hububatın insan hayatının temel besin maddesi olması ve gıda sektöründe üretim yapan birçok sanayi kuruluşunun hammaddesini oluşturduğu için ekonomik ve sosyal yaşam açısından diğer tarım ürünlerine göre önemini artırmıştır (Hanilçi, 2006).

Gıda sanayinin mekândaki dağılışı incelendiğinde ise un ve kuruyemiş fabrikasının Denizli Organize Sanayi Bölgesi'nde yer aldığı görülür (Harita 9). Kooperatif kuruluşu olan salça fabrikası Honaz merkezindeki Cumhuriyet Mahallesi'nde üretim yapmaktadır. İnceleme alanında yer alan yumurta üretimi yapan firma ise Kocabaş Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 10).

**Tablo 12:** Gıda Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1966   | Firma 1   | -              |
| 2010   | Firma 2   | 21             |
| 2012   | Firma 3   | 26             |
| 2017   | Firma 4   | 57             |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

Un sanayi sektöründe faaliyet gösteren firma 2012 yılında kurulmuş olup 26 kişi çalışmaktadır (Tablo 12).

Gıda sanayinde üretimde olan başka bir tesis ise yakın çevrede üretilen kuruyemişi işleyen ve ambalajlayan kuruyemiş sanayi fabrikasıdır. Tesis 2010 yılında üretime geçmiştir. 21 kişi kuruyemiş imalatında çalışmaktadır (Tablo 12). Honaz da yer alan diğer firma ise yumurta üretimi yapmaktadır.

Türkiye'de tam anlamıyla tanınmayan ve kullanımı sınırlı düzeyde kalan yumurta ürünlerinin üretimi daha çok İzmir ve Balıkesir illerinde yapılmaktadır. Yumurta piyasasında her yıl yaşanan fiyat dalgalanmalarının üreticileri olumsuz etkilemekte ve üretilen yumurtaları sanayi ürününe dönüştürmenin önünü kapatmaktadır. Yumurtaya talebin artması halinde yumurta sanayi yatırımları konusunda bir gelişme olması beklenmektedir.

Denizli'nin en büyük yem tesisine sahip olan firma 2017 yılında Honaz'ın Kocabaş Mahallesi'nde yumurta ve besicilik tesisi kurmuştur; tesis 57 kişiyle üretimini sürdürmektedir (Tablo 12).

#### **4.1.5. Ana Metal Sanayi**

Ekonomiyi yönlendirme bakımından kilit noktada yer alan sektörlerin başında ana metal sanayi gelmektedir. Ana metal sanayi sektöründe üretilen mallar genellikle metal eşya üreten sanayi kuruluşları tarafından girdi olarak kullanılması sektörün

önemini daha da artırmaktadır. Bunun yanı sıra ana metal sanayinin ürettiği ürünler inşaat sanayinde de kullanılmaktadır (Tezkızan, 2009).

Demirin eritilmesiyle, demir- çelik üretimi yapılmakta ve bu maddelere şekil verilmesiyle elde edilen levha, sac, profil, boru ve tel gibi ürünlerin üretimini metal ana sanayi sektörü gerçekleştirmektedir. Demir ve çelik üretimi, entegre tesislerde ileri teknolojiye sahip olan fırın kullanılarak yapılmaktadır. Her yerde kurulması mümkün olmayan bu sektörde entegre tesisler için yeteri kadar sermaye, hammadde, altyapı gibi faktörlerin uygun olduğu alanlar gerekmektedir (Cabar, 2006).

Sahada yer alan diğer ana metal sanayi kuruluşlarından bazıları özellikle hurda demiri işleyen haddehanelerden oluşmaktadır. Haddehanelerde üretilen ürünler metal eşya sanayi veya inşaat sanayisinde temel girdi olarak kullanılmaktadır.

**Tablo 13:** Ana Metal Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1987   | Firma 1   | 94             |
| 1995   | Firma 2   | 42             |
| 2002   | Firma 3   | 36             |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

Organize Sanayi Bölgesi'nin Honaz'da bulunması ana metal sanayinde üretim yapan firmalar için alt yapı açısından kolaylık sağlamıştır. Hammaddeye uzak olmalarına rağmen Honaz'ın önemli ulaşım aksı üzerinde bulunması üretilen ürünün pazara ulaşımını kolaylaştırmıştır. Bölgede ana metal sanayi sektöründe üretim yapan 3 firma bulunmaktadır. Bu tesislerde toplam 172 kişi çalışmaktadır (Tablo 13). Ana metal sanayinde üretim yapan firmalar organize sanayi bölgesinde yer almaktadır.

#### 4.1.6. Metal İşleme Sanayi

Bölgede metal işleme sanayi sektörü iki adet alt kola ayrılmaktadır. Metal işleme sanayi sektöründe üretim yapan tesislerin çoğu araştırma alanında yer alan Denizli Organize Sanayi Bölgesi'nde yer almaktadır. Gürlek ve Kaklık mahallesinde metal işleme sanayinde faaliyet gösteren tesisler yer almaktadır.

##### 4.1.6.1. Metal Eşya

Honaz'da metal eşya sanayi sektöründe 9 firma faaliyet göstermektedir. Sektörde üretim yapan en eski firma 1969 yılında kurulmuştur. Çalışma alanında 9 tesis

metal eşya sanayinde faaliyet göstermektedir. İstihdam edilen işçi sayısı 272'dir (Tablo 14). Metal eşya sanayi sektöründeki firmalar hırdavat (cıvata, çivi, somun), metal borular, tel çekme, metal aksesuar, kablo gibi ürünler üretmektedir.

**Tablo 14:** Metal Eşya Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1969   | Firma 1   | 6              |
| 1987   | Firma 2   | 31             |
| 1990   | Firma 3   | 121            |
| 1992   | Firma 4   | 68             |
| 2005   | Firma 5   | 15             |
| 2006   | Firma 6   | 10             |
| 2008   | Firma 7   | 10             |
| 2009   | Firma 8   | 0              |
| 2011   | Firma 9   | 11             |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.1.6.2. Makine Sanayi

İmalât sanayinin en temel yapı taşı makinelerdir. İmalat sanayinde üretim yapan tüm sektörlerin ana ihtiyacı ve girdisini oluşturan makine sanayi yatırımları dünyada ve ülkemizde önemli bir yere sahiptir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke sanayilerinde makine imalat sanayi sektörünün üretimdeki payı artış göstermektedir (Tezkızan, 2009).

Araştırma sahasında tekstil, deri, döküm, mermer işleme, ahşap işleme gibi ana sektör dallarına makine, yedek parça üreten tesisler bulunmaktadır. Makine sanayi sektöründe üretim yapan 7 firma bulunmaktadır. Bölgedeki makine sanayi sektöründeki tesisler 1987-2011 yılları arasında kurulmuştur. Sektörde 150 kişi çalışmaktadır (Tablo 15).

**Tablo 15:** Makine Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1987   | Firma 1   | 15             |
| 1987   | Firma 2   | 13             |
| 1987   | Firma 3   | 38             |
| 1989   | Firma 4   | 10             |
| 1993   | Firma 5   | 0              |
| 2009   | Firma 6   | 54             |
| 2011   | Firma 7   | 20             |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.1.7. Orman Ürünleri ve Kâğıt Sanayi

Honaz'da orman ürünleri ve kâğıt sanayi tesis sayısı ve çeşitliliği bakımından yeterince gelişmemiştir. Orman ürünleri ve kâğıt sanayi sektöründe 7 firma bulunmaktadır. Bölgede 1972 yılında kurulan ve viol üretimi yapan tesis en eski kuruluştur. Bunun dışında bölgede 2 firma oluklu mukavva, 2'si palet ve kasa, 1'i temizlik kâğıt imalatı, 1'i ise ahşap parke imalatı yapmaktadır. Bu sanayi sektöründe 607 kişi çalışmaktadır (Tablo 16). Orman ürünleri ve kâğıt sanayinde yer alan sanayi tesisleri organize sanayi bölgesinde ve Gürlek'te faaliyet göstermektedir.

**Tablo 16:** Orman Ürünleri ve Kâğıt Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1972   | Firma 1   | 290            |
| 1980   | Firma 2   | 135            |
| 1994   | Firma 3   | 5              |
| 2004   | Firma 4   | 74             |
| 2010   | Firma 5   | 57             |
| 2013   | Firma 6   | 19             |
| 2014   | Firma 7   | 27             |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.1.8. Kimya Sanayi

Kimya sanayindeki firmalar 1985-2014 yılları arasında kurulmuştur. Bu sanayi sektöründe yer alan firmalar boya maddeleri, pigment imalatı, sabun ve deterjan imalatı, kimyasal ürün imalatı gibi ürünler üretmektedir. Bu sektörde 222 kişi çalışmaktadır (Tablo 17). Honaz'da yer alan bir diğer sanayi sektörü ise kimya sanayinin alt kolu olan plastik sanayi sektörüdür. Bu sektörde plastik ürünleri imalatı ve plastik poşet imalatı yapılmaktadır. Plastik sanayi sektöründe 1992 ve 2002 yıllarında üretime geçen 2 firma bulunmaktadır. Bu sanayi sektöründe ise 154 kişi çalışmaktadır (Tablo 17). Kimya sanayi sektöründe faaliyet gösteren tesislerin mekânsal dağılışı incelendiğinde organize sanayi bölgesinde ve Kocabaş, Gürlek mahallelerinde yer aldığı görülmektedir.

**Tablo 17:** Kimya Sanayinde Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| 1985   | Firma 1   | 14             |
| 1994   | Firma 2   | 8              |
| 2010   | Firma 3   | 55             |
| 2010   | Firma 4   | 114            |
| 2014   | Firma 5   | 31             |
| 2002   | Firma 6   | 24             |
| 1992   | Firma 7   | 130            |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.1.9. Diğer Sanayi Kolları

Honaz'da dokuma, tekstil, deri, taş ve toprağa dayalı, ana metal, metal işleme gibi sanayi kollarından başka elektrik üretimi sanayi dalı faaliyet göstermektedir. Elektrik üretimi sanayinde ise 4 firma bulunmaktadır. Bu firmalar DOSB'de yer almaktadır. Bu tesisler de buhar enerji üretimi, elektrik enerjisi üretimi ve elektriğin kontrol ve dağıtımına özgü cihazların parçalarının imalatını yapılmaktadır. Bu sektörde 88 kişi istihdam edilmektedir (Tablo 18). Elektrik üretimi sanayinde yer alan tesisler organize sanayi bölgesinde yer almaktadır.

**Tablo 18:** Diğer Sanayi Kollarında Üretim Yapan Firmaların Listesi 2018

| Yıllar | Firma Adı | Çalışan Sayısı |
|--------|-----------|----------------|
| -      | Firma 1   | -              |
| 2009   | Firma 2   | 19             |
| 2015   | Firma 3   | 59             |
| 2008   | Firma 4   | 10             |

**Kaynak:** Denizli Sanayi Odası Faal Üyeler Listesi'nden derlenerek hazırlanmıştır.

#### 4.2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Sanayi Bölgeleri 1800'lü yılların sonlarına doğru gelişmeye başlayan sanayileşme hareketlerinin, bilim ve teknoloji alanındaki buluşlarla ilerleme kaydetmesi ve bunun sonucunda bazı yerleşim alanlarında sanayi tesislerinin plansız olarak bölgeye yerleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Batı Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde konut, sanayi, ticaret gibi temel sektörlerde yeni politikalar geliştirilmiş olması sanayi devriminin oluşturduğu sosyo-ekonomik gelişmelerin mekâna yansımalarının sonucunda meydana gelmiştir (Özden, 2016). Bu nedenle organize sanayi bölgelerinin ilk ortaya çıkışı, hızlı sanayileşme ile birlikte ihtiyaca cevap veremeyen kentsel mekânların dışında, fakat uygun bir alan üzerinde sanayi işletmelerinin kurulmasını temin etmek amacıyla ihtiyaç duyulan mekân arayışından kaynaklanmıştır (Kuş, 2016).

Ülkemizde organize sanayi bölgelerinin kurulması gelişmiş ülkelere göre daha yeni gelişen bir yapıdır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma programlarında sanayi sektörüne verilen teşviklerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Devlet tarafından belirlenen ve alt yapısı tamamlanmış arsa üzerine orta ve büyük ölçekli sanayi kuruluşlarının alana yerleşmesi ile organize sanayi bölgeleri kurulmaktadır. Ülkelere

göre farklılıklar gösterse de organize sanayi bölgelerinin amacı, bölgelerarası dengeli kalkınmayı ülke içinde sağlamasıdır. Girişimcilerin organize sanayi bölgeleri ile ekonomik koşullarda fabrikalarını kurmaları sağlanmaktadır. Böylece sermayesini fabrika kurmaya harcamayan tesisler yatırımlarını geliştirerek sanayi üretimini arttırmakta ve ülkenin refahına katkı sağlamaktadır (Çetin ve Kara, 2008).

Türkiye’de özellikle I. ve II. BYKP ile yurt genelinde başlatılan kalkınma hamlesi, büyük kentlerde yapılan sanayi yatırımlarının yanı sıra organize sanayi bölgeleriyle diğer illerde dağınık halde bulunan sanayi sitelerini birleştirmeyi ve geliştirmeyi hedeflemiştir. Organize sanayi bölgelerinin temel ilkesi sanayileşme hareketini başlatmak ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmakla birlikte kent yapısını da geliştirmeyi sağlamaktır.

Organize sanayi bölgelerinin bölgesel kalkınma, mekân düzenleme ve sanayi gelişimini sağlaması gibi özellikleri III. BYKP (1973–1977) kapsamında ele alınmıştır. Plan doğrultusunda organize sanayi bölgelerinin fiziki alan planlama ve kentleşme yönünden düzenleyici özelliklerinden yararlanılması hedeflenmiştir. Bu plan döneminde Denizli’de bulunan organize sanayi bölgeleri de ele alınmıştır (Bayülken, 2017).

Denizli’de bulunan 3 adet organize sanayi bölgesini içinde barındıran Honaz İlçesi’nde kuruluşu tamamlanan Denizli OSB ve Denizli Deri İhtisas OSB ile alt yapısı tamamlanmasına rağmen tam kapasiteli kullanılamayan Denizli Mermer Organize Sanayi bulunmaktadır (Tablo 19).

**Tablo 19:** Denizli’de Bulunan Organize Sanayi Bölgeleri

| Parametre           | Denizli OSB                   | Denizli Deri OSB           |
|---------------------|-------------------------------|----------------------------|
| Faal Tesis Sayısı   | 119                           | 10                         |
| Toplam İstihdam     | 25.000                        | 50                         |
| 1. Ağırlıklı Sektör | Tekstil                       | Deri (kösele)              |
| 2. Ağırlıklı Sektör | Diğ. Met. Olm. Min. Ürn. İml. | Küçükbaş derinin işlenmesi |

Kaynak: GEKA OSB 2014

#### 4.2.1. Denizli Organize Sanayi Bölgesi

Honaz İlçesi Gürlek Mahallesi'nde, Denizli-Ankara karayolunun 18. kilometresinden itibaren başlayan Denizli Organize Sanayi Bölgesi demiryolu ve karayolunun kesiştiği alanda yer almaktadır (OSB Müdürlüğü, 2018).

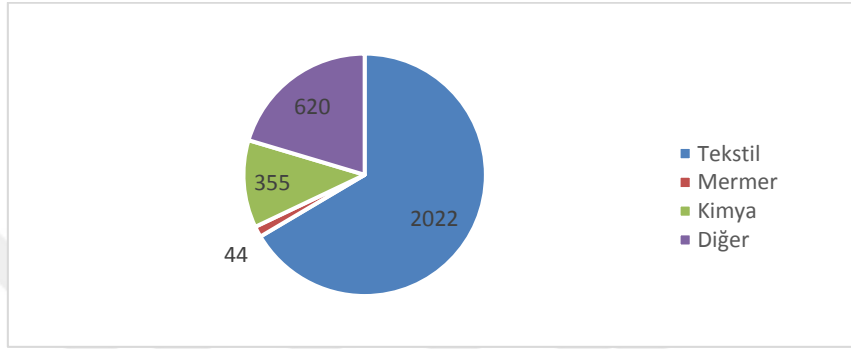
Denizli'de Organize Sanayi Bölgesi kavramı ilk olarak 1964-1972 yılları arasında gündeme gelmiş ve 1975 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Honaz İlçesi Gürlek Mahallesi'nde 3.000.000 m<sup>2</sup>'lik alan üzerine kurulmuştur. 1984 yılında altyapısı ihale edilmiştir. 1996 yılında bölgenin güneyinde yer alan 641.216 m<sup>2</sup>'lik alan kamulaştırılarak toplam alan 3.641.216 m<sup>2</sup>'ye çıkmış ve parsel sayısı 159'a yükselmiş ve 1988 yılında tamamlanmıştır (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, 2018).

Günümüzde ise Denizli Organize Sanayi Bölgesinde toplam 184 adet çeşitli büyüklükte sanayi parselleri bulunmaktadır. Bölgenin toplam alanı 4.360.000 m<sup>2</sup>, sanayi parseli alanı 3.019.000 m<sup>2</sup>, Merkezi Atık Su Arıtma Tesisi alanı 28.836 m<sup>2</sup>'dir. Geri kalan 1.312.164 m<sup>2</sup> ise yeşil alan, yol, park ve sosyal tesislerden oluşmaktadır (Harita 10; Denizli Sanayi Odası, 2019).

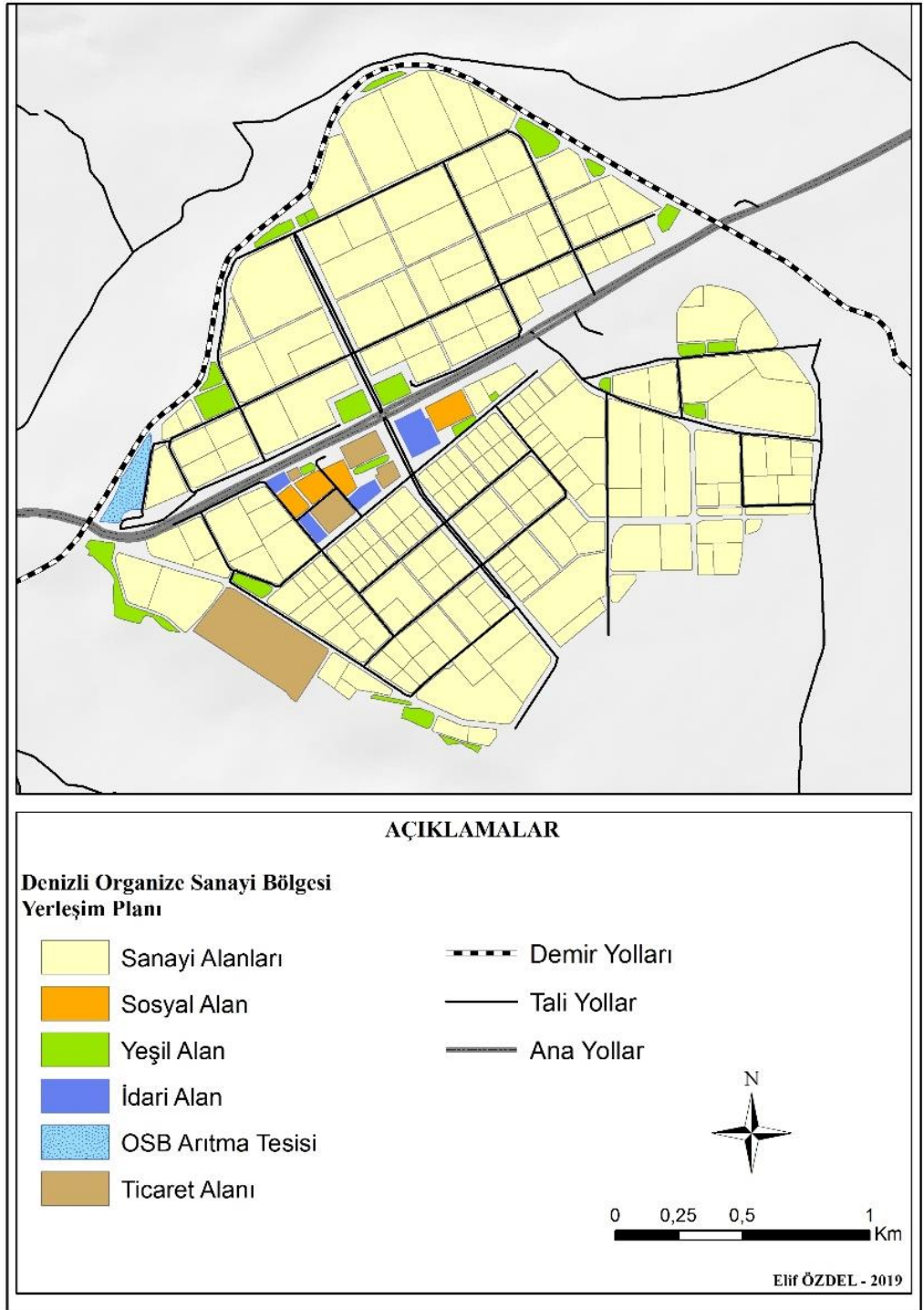
Sanayi yerleşimine uygun olan tarıma elverişsiz bir yer de kurulan organize sanayi bölgesinin, tüm altyapı çalışmaları tamamlanmıştır (Yavuzçehre, 2009). Organize Sanayi Bölgesinde bölge müdürlüğü idare binası, mesleki eğitim merkezi, içme suyu şartlandırma ve dezenfeksiyon tesisi, gümrük müdürlüğü, İŞKUR, OSB ofisi, PAÜ OSB semt polikliniği, itfaiye müdürlüğü, jandarma karakolu, spor tesisleri, lojman-kreş binası, ticaret merkezi (18 işyeri), konferans salonu, PTT binası, cami ve kafeterya bulunmaktadır (Harita, 10). Karayolu bölgenin ortasından geçmektedir. Tren istasyonu yoktur fakat demiryolu kuzey sınırından geçmektedir. Çardak havalimanına uzaklığının 40 km olması da bir avantajdır.

TEDAŞ'tan 2000 yılına kadar satın alınarak dağıtılan elektrik enerjisi, bu yıldan itibaren özel şirket tarafından karşılanmaya başlamıştır. Denizli OSB doğalgaz şebekesi yapımı çalışmalarına 2003 yılında başlanmış ve BOTAŞ'ın doğalgaz ana hattını 2005 yılında tamamlamasıyla bölge içerisindeki firmalara doğalgaz dağıtımı başlanmıştır (OSB Müdürlüğü, 2018).

Geçmişten günümüze Denizli Organize Sanayi Bölgesine yatırımlar artmıştır. 1997 yılında Denizli Organize Sanayi Bölgesinde 55 firma yer almaktadır. Bu firmaların 25'i tekstil sanayinde, 6'sı kimya, 2'si mermer sanayinde ve 22 firma ise diğer sanayi sektörlerinde faaliyet göstermektedir. 1997 yılında Denizli Organize Sanayi Bölgesinde 3041 kişi istihdam edilmektedir. İstihdamda tekstil sanayi 2022 kişi ile önde gelen sanayi sektörüdür. 620 kişi diğer sanayi sektöründe, kimya sanayinde 355 kişi ve mermer sanayinde ise 44 kişi çalışmaktadır (Grafik 15).



**Grafik 15:** Denizli Organize Sanayi Bölgesi İşçi Sayısı (1997)  
**Kaynak:** Denizli İli Çevre Durum Raporu (1997)



**Harita 10:** OSB Yerleşim Planı

**Kaynak:** OSB Müdürlüğü

2004 yılına bakıldığında ise Denizli Organize Sanayi Bölgesinde işletmede 135, inşaat halinde ise 26 firma bulunmaktadır. 135 firmanın 91'ini tekstil sanayi oluştururken; 13 firma kimya sanayinde üretim yapmaktadır (Tablo 20) .

**Tablo 20:** OSB Üretim Yapan Sanayi Sektörleri 2005

| Sektör Adı                    | Üretim     | İnşaat Halinde Olan Tesis Sayısı |
|-------------------------------|------------|----------------------------------|
| Tekstil Sanayi                | 91         | 12                               |
| Kimya Sanayi                  | 13         | 4                                |
| Plastik Sanayi                | 2          | -                                |
| Tarım Aletleri- Makine Sanayi | 4          | 2                                |
| Demir Dışı Met. San.          | 5          | 1                                |
| Cam San.                      | 3          | -                                |
| Kâğıt San.                    | 1          | 2                                |
| Demir-Çelik San.              | 5          | 3                                |
| Madeni Eş. San.               | 3          | -                                |
| Elektrik-Elektronik San.      | 1          | -                                |
| Elektrik Ür. Santrali         | 2          | -                                |
| Mermer Sanayi                 | 3          | -                                |
| Gıda San.                     | 1          | 1                                |
| Meslek-Bilim-Ölç.-Kont.       | 1          | 1                                |
| <b>Toplam</b>                 | <b>135</b> | <b>26</b>                        |

**Kaynak:** OSB Müdürlüğü, 2005 (Gözlükaya, T,2005)

Denizli Organize Sanayi Bölgesinde 2004 yılı itibarıyla fabrikalarda; 623 kişi yönetici, 1.605 kişi teknik, 1.545 kişi büro elemanı, 18.610 işçi olmak üzere toplam 21.769 civarında çalışan bulunmaktadır (Gözlükaya, 2005).

**Tablo 21:** OSB Üretim Yapan Sanayi Sektörleri 2018

| Sektör Adı                                        | Üretim     | İnşaat   | Etüd\Proje | Ara Veren | Toplam     |
|---------------------------------------------------|------------|----------|------------|-----------|------------|
| Gıda Ürünleri İmalatı                             | 1          |          |            |           | <b>1</b>   |
| Tekstil Ürünleri İmalatı                          | 109        | -        | 5          | 10        | <b>124</b> |
| Giyim Eşyalarının İmalatı                         |            |          |            |           | <b>1</b>   |
| Deri ve İlgili Ürünlerinin İmalatı                | 1          |          |            |           | <b>1</b>   |
| Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı                | 3          |          |            | 2         | <b>5</b>   |
| Kimyasal Ürünlerin İmalatı                        | 3          |          | 1          |           | <b>4</b>   |
| Kauçuk ve Plast. Ürn. İml.                        | 2          |          |            | 1         | <b>3</b>   |
| Diğ. Met. Olm. Min. Ürn. İml.                     | 14         |          | 3          |           | <b>17</b>  |
| Ana Metal Sanayi                                  | 4          |          |            |           | <b>4</b>   |
| Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı                | 9          |          |            |           | <b>9</b>   |
| Baş. Sınıflandırılmamış Mak.ve Ekip. İml.         | 4          |          | 1          | 1         | <b>6</b>   |
| Diğer Ulaşım araçların İmalatı                    | 1          |          |            |           | <b>1</b>   |
| Elektrik, Gaz, Buh. ve İklimlendirme Ürt. ve Dağ. | 4          |          | 1          |           | <b>5</b>   |
| Özel İnşaat Faaliyet                              | 2          |          |            |           | <b>2</b>   |
| Toptan Ticaret                                    | 2          |          |            | 1         | <b>3</b>   |
| <b>Toplam</b>                                     | <b>159</b> | <b>1</b> | <b>11</b>  | <b>15</b> | <b>186</b> |

**Kaynak:** OSB Müdürlüğü, 2019

Günümüzde ise Denizli Organize Sanayi Bölgesinde 159'u işletmede, 1'i inşaat aşamasında, 11'i etüd/proje kapsamında ve 15'i üretime ara vermiş olmak üzere toplam 186 firma bulunmaktadır (Tablo 21). OSB'de faaliyet gösteren sanayi tesisleri tarafından istihdam edilen işçi sayısı yaklaşık 26.248 kişidir. Bölgede yer alan fabrikaların tam kapasiteyle üretime geçmesi durumunda istihdamın tahmini olarak 30.000 kişi olması beklenmektedir.

#### **4.2.2. Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi**

Dericilik sektörü geçmişten günümüze Denizli'nin ekonomik yapısını oluşturan sanayi dallarından biri olmuştur. En eski sanayi dallarından biri olan bu sektörde faaliyet gösteren 100'den fazla deri işletmesi bulunmaktadır. Eskiden yerleşim alanı dışında kalan tabak esnafı, kentin gelişmesi ve büyümesi ile kentin ortasında kalan Tabakhane semtinde çalışmaya başlamıştır. Tabakhane esnafı mevcut işyerlerinde teknolojilerini geliştirememeleri sebebiyle ekonomik kayba uğrayınca, bölgenin sosyo-ekonomik yapısı ile sanayi gelişiminin sağlanması ve çevre kirliliğinin önlenmesi açısından, Denizli Deri İhtisas OSB kurulması planlanmıştır (Yavuzçehre, 2010).

1993 tarihinde Valilikçe Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na müracaat edilmiş, 1994 yılında yatırım programında yer almıştır. 28 genel müdürlüğün temsilcilerinden oluşan yer seçim komisyonunun ortak kararı ile Honaz İlçesi Kaklık Mahallesi Elmalı Tepesinde, Denizli'ye 34 km. uzaklıkta, 6. sınıf tarım arazisi olan yaklaşık 235 hektar alanda Deri İhtisas OSB için seçilmiş ve kamulaştırma yapılmıştır. Bu alanın seçilmesinde bir diğer etken ise üretim esnasında oluşan kokunun, insanlara verdiği rahatsızlıktan dolayı şehir merkezine uzak bir yer olmasıdır. 2000 yılında kamulaştırılan, 2003 yılında yatırım programına alınan Deri İhtisas OSB 2005 yılında başlayan altyapı projeleri 2008 yılında tamamlanmıştır. 2010 yılında sanayi parselleri tahsis edilmeye başlanan Deri İhtisas OSB o dönemde yaşanan ekonomik sıkıntılar, makine ve ekipmanların taşınamayacak kadar eski olması ve ulaşım sorunlarından dolayı dericiler bölgeye yerleşmekte gecikmişlerdir. 2012 yılında GEKA tarafından desteklenen 8 deri sanayi tesisi Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesine taşınmıştır. 2013 yılında arıtma tesisinin tamamlanmasıyla 63 hektarlık yerinde deri ve deri ile ilgili sanayicilerin hizmetine girmiştir. Deri İhtisas OSB 75 adet sanayi parseli bulunmaktadır. Alanda arıtma tesisi, sosyal tesis alanları, ticaret alanları, sağlık koruma

bandı, sanayi alanları ve yeşil alan bulunmaktadır (Harita, 11; Koizhaiganova ve Okca, 2015; Deri İhtisas OSB Müdürlüğü, 2019).

Deri İhtisas OSB Çardak Havalimanı'na 30 km, karayolu bağlantısına 4 km, demiryolu bağlantısına 5 km mesafedeki konumu ile tüm dericiler, deri kimyasalcıları ve deri makinaları yapımcıları için uygun bir ihtisas bölgesi haline gelmiştir (Akar, 2014).

Günümüzde Deri İhtisas OSB 10 adet deri sanayi tesisi faaliyet göstermektedir. Deri İhtisas OSB cazip hale getirilmesi ve aynı arıtma sistemini kullanabilen boya ve kimya sanayi sektörleri ile birleştirilerek 'Karma OSB'ye geçme planı gündeme gelmiştir (Denizli Valiliği, 2017).



#### AÇIKLAMALAR

##### Denizli Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi Yerleşim Planı

|                                                                                     |                     |                                                                                     |                  |
|-------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|------------------|
|  | Arıtma Tesisi       |  | Ticaret Alanları |
|  | Deri Sanayi         |  | Yeşil Alanlar    |
|  | Sağlık Koruma Bandı |  | Faaliyet Dışı    |
|  | Sosyal Tesis        |  | Yollar           |



0 0,1 0,2 0,4 Km

Elif ÖZDEL - 2019

**Harita 11:** Denizli Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi Yerleşim Planı

#### 4.2.3. Mermer Organize Sanayi Bölgesi

Honaz İlçesi Kaklık Mahallesi'nde Denizli merkeze 36 km uzaklıkta yer almaktadır. Toplam 170 hektar olan alan da 6 adet mermer kesim ve işleme fabrikası, 1 adet emprenye tesisi bulunmaktadır. Mermer İhtisas O.S.B. 23.11.2006 tarihinde tüzel kişiliğini kazanmıştır. Kamulaştırma ile proje çalışmaları ile Deri OSB'nin kullanmadığı 123.000 m<sup>2</sup> arazinin de Mermer OSB'ye devri için çalışmalar sürmektedir (Yavuzçehre 2010 ).

#### 4.2.4. Makine Organize Sanayi Bölgesi

Honaz ilçesi Gürlek Mahallesi'nde kurulması planlanan Denizli Makine İhtisas OSB Denizli-Ankara yolu üzerinde yer alacak olup Denizli OSB'ye 3 km uzaklıktadır (DSO, 2019).

Makine imalat sanayicilerinden gelen taleplerin üzerine ilk etapta 2.000.000 m<sup>2</sup>'lik ham arazinin kamulaştırılması planlanmaktadır. Parsel büyüklüklerinin 5.000 ile 10.000 arasında olacağı öngörülmektedir (DSO, 2019).

İhtisas OSB'lerde her türlü ihtiyacın giderilebileceği sosyal tesislerin yer aldığı bir yaşam alanı olarak kurgulanmış, aynı zamanda Denizli Makine İhtisas OSB'nde ortak kullanım alanları:

- i. ortak kullanım atölyeleri
- ii. metal laboratuvarı
- iii. makine ve metal konusunda ihtisaslaşacak eğitim kurumu (meslek lisesi vb.)
- iv. tedarikçi olabilecek küçük imalatçılar için kiralık işyerleri
- v. yük indirme ve bindirme merkezleri
- vi. kadın istihdamını artırmaya yönelik gündüz bakım evi
- vii. sağlık merkezi
- viii. cafe ve restoranlar
- ix. dinlenme amaçlı yeşil alanlar

x. tır parkı

xi. ibadet alanları

Önerilen alanın 650.000 m<sup>2</sup>'lik bölümü ilgili kurumlar ile yapılan görüşmeler sonucu rezerve edilmiş olup, kalan 1.350.000 m<sup>2</sup>'lik arazi üzerinde görevlendirilen harita mühendisi ve şehir plancısı tarafından projelendirilme çalışmaları yapılmaktadır. Bu alanın kamulaştırılması planlanmakta olup, kamulaştırma sürecinin tahminen 2 yıl sürmesi planlanmaktadır (DSO, 2019).

Kamulaştırma süreci sonrasında yol, su, enerji, kanalizasyon, biyolojik arıtma gibi alt yapı yatırımları ihale edilerek tüm altyapı çalışmalarının da 2 yıl gibi kısa bir sürede tamamlanarak sanayicinin hizmetine açılması planlanmaktadır (DSO, 2019).

## SONUÇ

İnsanoğlunun hayatı bir mekânda geçmektedir. Aynı zamanda insanların yaşamını sürdürmek için gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetler de belirli bir mekânda gerçekleşir. Belirli bir mekânda gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler, zamanla değiştirilebilen ve dönüşen bir ögedir. Ekonomik faaliyetlerden biri olan sanayi, tarihsel süreç içerisinde sürekli gelişmiş ve mekânsal olarak birçok farklı bölgede dağılışı göstermiştir. Sanayi bölgelerinin dünyada giderek artması düzensiz sanayi alanlarının oluşmasına sebep olmuştur. Bu rastgele dağılışı önlemek için sanayi bölgeleri fikri oluşmuştur. Zamanla şehrin dışında, ortak altyapı ve tesislerden oluşan ve planlı bir mekân olan organize sanayi bölgeleri ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde 1980’li yıllardan itibaren eski sanayi alanları önemini korumaya devam ederken iç bölgelerde de yeni sanayi merkezleri oluşmaya başlamıştır. Ülkemizde ihracata dayalı kalkınma planları uygulanmaya başlandığı dönemde ekonomik faaliyetler ve sanayinin mekânsal dağılımının belirli alanlarda yoğunlaştığı bilinmektedir. Bu mekânlardan biri de kendi potansiyelini kullanarak ihracatını gerçekleştirebilen yeni/yerel sanayi odaklarından biri olan Denizli’dir.

Ülke ekonomisiyle doğru orantılı gelişen Denizli sanayisi izlenen ekonomik politikalardan ve yaşanan değişimlerden etkilenmiştir. Türkiye’de 1950-1960’lı yıllara kadar devletin açmış olduğu sanayi kuruluşlarının gelişim gösterdiği dönemde Denizli’de Sümerbank İplik Fabrikası açılmıştır. Bu yıllardan sonra ekonomide izlenen politikaların değişmesi sonucu Denizli sanayisinde de değişimler yaşanmış liberal ekonominin izlerini taşıyan özel sektör tarafından açılan sanayi kuruluşları kurulmaya başlanmıştır. 1960’lı yıllardan sonra devletinde teşvikleriyle özel girişimler artmış ve tekstil sektörünün ön plana çıktığı sanayi gelişim göstermeye devam etmiştir. Aynı zamanda ülke içinde izlenen ithal ikameci politika sayesinde Denizli sanayisi ihracata yönelik atılımlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca Denizli’nin kalkınma da öncelikli iller kapsamına alınması, verilen teşviklerin artmasıyla sanayileşmesi hız kazanmış ve gelişimini sürdürmüştür. Ülkemizde planlı kalkınma döneminin başlamasıyla bölgesel gelişim farklılıklarının en aza indirilmesi böylece bilinçli ve dengeli kalkınmanın sağlanması için organize sanayi bölgeleri kurulmaya başlanmıştır. Türkiye’nin geleneksel sanayi merkezlerinden biri olan Denizli’de sanayinin 1970’li yıllardan sonra

gelişmesi, sanayi alanlarının yerleşim yerleri arasında kalmasına ve tesislerin genişleme, park yeri, depolama gibi ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmesine neden olmuş, kent çevresinde kurulan yeni sanayi bölgeleriyle merkezden çevreye desantralizasyon süreci başlamıştır. Bu desantralizasyon sürecinin en önemli akslarından biri de bünyesinde barındırdığı organize sanayi bölgeleri ve sanayi kümelenme alanları ile Honaz İlçesi'dir.

Honaz İlçesi'nde sanayinin günümüze kadar geçirdiği dönemler incelendiğinde 1960-1970 yılları arasında Denizli sanayisi kent merkezinden çevreye doğru bir kaçış gerçekleştiği ve yeni sanayi aksları olduğu bilinmektedir. Bu yeni sanayi akslarından birisi de Honaz'dır. 1975 yılından sonra ilçeye organize sanayinin kurulması ilçeye yeni bir soluk getirmiştir. 1980 sonrası sanayide başlangıç dönemine girilmiş ve sanayi alanında büyük bir gelişme sağlanmıştır. Birçok yeni sanayi tesisi kurulmuş ve devletin verdiği teşviklerle de bu sayı giderek artmıştır. Daha sonra 1980'li yıllarda büyüme dönemine giren Honaz'da farklı, mermer sanayi, kimya sanayi ve metal eşya sanayisi gibi farklı sektörlerde faaliyet göstermeye başlamıştır. 1991 yılından sonra 1998 yılına kadar yaşanacak olan olgunlaşma döneminde Honaz sanayisi giderek büyümeye ve çeşitlenmeye devam etmiştir. Ancak 1997 yılında yaşanan küresel ekonomik krizlerin izini Honaz'da da görmek mümkündür. 1998 yılından sonra toparlanma sürecinin başındayken tekrar bir krizle yani 2001 kriziyle karşı karşıya kalmış ve krizin etkisi 2003 yılına kadar hissedilmiştir. Bu kriz döneminden etkilenen firmalar sektör değişikliğine gittiği bilinmektedir. 2001 yılından sonra Honaz'da hızlı bir gelişme göstermeye başlayan taş ve toprağa dayalı sanayi, varlığını ve etkisini daha çok hissettirmeye başlamıştır. 2008 yılına kadar tekrar bir gelişim içine giren Honaz sanayisi 2008'de yaşanan küresel ölçekteki ekonomik krizden oldukça etkilenmiştir. Kriz sanayi sektörünü üretim, yatırım ve istihdam bazında etkilemiştir. Yıllar geçtikçe krizin etkisinden kurtulan sanayi sektörü günümüzde faaliyet alanlarını genişleterek yabancı ortaklık gerçekleştirerek ve uluslararası alanda gerçekleştirilen fuarlara giderek küresel pazarlara açılmayı gerçekleştirmiştir.

Honaz'da sanayi faaliyetlerinin gelişiminde hammadde, işgücü, teşvik imkânları, sermaye, ulaşım ve pazara yakınlık gibi faktörler etkili olmuştur. Bölgede yer alan köklü sanayi kuruluşlarının bilgi ve sermaye birikimi zamanla devlet teşvikleriyle desteklenmiş bunun sonucunda da ortaya çıkan firmalar Honaz sanayisinin temelini oluşturmuştur. Bu gelişmeler sonucunda tekstil, taş ve toprağa dayalı, ana metal, metal

işleme, gıda ve kimya gibi sanayi kolları ortaya çıkmıştır. Sanayi kollarının kurulmasında en önemli etken sermayedir. Sanayi kuruluşlarının büyük bir kısmının kendi öz sermayeleri ile kuruldukları ve aile işletmesi geleneğini sürdürdükleri sonucuna varılmış ayrıca öz sermayelerini ticaret yaparak ya da devlet desteği alarak büyüttükleri ortaya çıkmıştır.

Taş ve toprağa dayalı sanayinin ortaya çıkmasında hammaddeye yakınlık ön plana çıkmıştır. Diğer sanayi kollarında hammadde yakın çevreden ve çeşitli illerden temin edilirken; bazı hammaddeler ise yurtdışından ithal edilmektedir. Bazı sanayi kollarında ise hammaddeye yakınlık değil, hammadde gelişen ulaşım imkânlarıyla bölgeye taşınması daha sonra hammaddenin mamul maddeye dönüştürülerek pazara ulaşmasını sağlayan ulaşım faktörü ön plana çıkmaktadır. Ulaşım imkânlarının iyi olmasına rağmen bölgede bulunan Kaklık Lojistik Merkezi'nin aktif olarak çalışmaması bölgede üretim yapan firmaların ulaşım masraflarını arttırmaktadır. Ulaşımın karayolu ile sağlanması taşınan malların maliyetini artırmaktadır.

Sanayi faaliyetlerinin gelişiminde etkili olan diğer bir faktör ise işgücüdür. Honaz İlçesi sanayi sektörüne işgücü sağlayabilecekken ilçe halkı genellikle tarımla uğraşmaktadır. 1970'li yıllardan itibaren Denizli bazı Türkiye'de öne çıkmış ve tecrübe kazanmıştır. Bu yüzden tecrübeli işçiler Denizli merkezden servislerle taşınmaktadır. Firmaların mühendis, teknik eleman, dokumacı, makineci, tornacı gibi vasıflı eleman temininde zorluk çektikleri ve en büyük sorunlarının kalifiye eleman olduğu ortaya çıkmıştır.

Pazar alanının sanayi tesisinin kuruluş yeri üzerindeki etkisinde tüketiciye yakınlık, ulaşım olanakları ve büyük pazarlara yakınlık önemlidir. Çalışma alanı İzmir gibi büyük bir ulusal pazara yakın olması ve İzmir limanının etkisiyle de uluslararası pazara açılabilmesi bölgeyi çekici kılan etkenlerden birisidir. Ayrıca araştırma alanı gelişmiş ulaşım yolları üzerinde bulunmasıyla pazara açılmayı kolaylaştırmıştır. Pazar alanı üç kademeli bir yapı göstermektedir. Yerelde Denizli ve çevresi; ulusal da ülkemizin birçok farklı bölgelerinde bulunan iller pazar alanını oluşturmaktadır. Uluslararası pazarda ise Avrupa, Asya ve Amerika başta olmak üzere dünyanın birçok farklı bölgesine ihracat gerçekleşmektedir.

Sanayi kuruluşlarının Honaz İlçesi'nde dağılışına bakıldığında ise organize sanayi bölgesi etrafında kümelenen, ulaşım güzergâhlarına yakın alanlarda mekânsal dağılım gösteren ve hammadde kaynağı etrafında kümelenmeler şeklinde olduğu görülmektedir.

Sanayi faaliyetlerinin mekânsal dağılışının ana ulaşım güzergâhıyla sınırlı kaldığı Honaz İlçesi merkez mahallelerinde dağılış göstermediği görülmektedir. Bunun nedenlerinden birisi coğrafi olarak ilçenin güneyinde Honaz Dağı'nın yer alması diğer bir nedeni ise ilçenin kuzeyinde yer alan Colossae Antik Kenti'nin sit alanı ilan edilmesi sonucu burada imara izin verilmemesidir. Kocabaş ve Kaklık mahallelerinde ise traverten ve mermer rezervlerinden dolayı sanayi kuruluşları bu alan da doğal taş kümelenmesi oluşturmuştur.

Sanayi kuruluşlarının organize sanayi bölgesi ve etrafında kümelenmesinin nedeni ulaşım, altyapı imkânları, ucuz arsa fiyatları, nitelikli işgücü varlığı, rekabet ve işbirliğinin var olması vb. niteliklerine sahip olması firmaların bu bölgede yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Böylece firmalar sektörlerini ilgilendiren alt sektörlerle aynı mekânda bulunmanın avantajlarından yararlanarak uluslararası pazarda yer almaktadırlar. Uluslararası pazarda yer alan firmalar ise yakaladıkları avantajlarla üretime katkı sağlamış ve bölgenin potansiyelini arttırmışlardır. Ayrıca organize sanayi bölgelerinin devlet tarafından desteklenmesi, teşvik verilmesi bölgedeki firma sayısını arttırmış ve sermaye gelişimini desteklemiştir. Honaz İlçesi'nde yer alan Denizli Organize Sanayi Bölgesi, Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, kısmen faal durumda olan Mermer İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ve yeni açılacak olan Makine İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ile sanayi faaliyetleri açısından çekim merkezi haline gelmiştir.

Honaz İlçesi'nde sanayinin sektörel dağılımı incelendiğinde tekstil ve taş toprağa dayalı sanayinin daha fazla geliştiği ve dağılış gösterdiği ortaya çıkmıştır. Araştırma sahasında yer alan tekstil ve dokuma alanındaki firmalar genellikle fason üretim yapmakta ve bu ürünler başka firmalar adına etiketlenmektedir. Taş toprak sanayinde üretim yapan firmaların birçoğu mermeri hammadde şeklinde ihraç etmektedir.

Sanayi faaliyetlerinin yoğun olarak üretim yaptığı bölgelerde doğal kaynak kullanımı ve zararlı atıklardan dolayı çevre kirliliği oluşmaktadır. Sanayi faaliyetlerinin 1980’li yıllardan sonra başladığı Honaz İlçesi’nde sanayi kaynaklı çevre kirliliği henüz zararlı boyuta ulaşmamıştır. Bunun sebebi toplanma alanları olan organize sanayi bölgelerinde arıtma tesislerinin bulunmasıdır. Araştırma sahasında hava kirliliğinin oluşmasının sebebi organize sanayi bölgesinde üretim yapan kimya, mermer, tekstil boya ve baskı tesislerinin yoğun olmasıdır. Honaz’da hava kirliliği oluşturan katı/sıvı yakıt kullanımı ve sanayi tesislerinin emisyon izni almaları konusunda tedbir alınmıştır.

Araştırma sahasında yer alan sanayi kuruluşlarının genel olarak kalifiye eleman eksikliği, dövizdeki kur istikrarsızlığı, pazarda talep istikrarsızlığı, yatırım projelerini engelleyen kredi-sermaye sorunu gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

İthalatı ikame eden ve ihracat potansiyeli yüksek olan kuruluşlar devlet tarafından ekonomik olarak desteklenmeli, sanayiye verilen teşvik illerin ekonomik gelişmişliklerine göre verilmesi yerine sanayi üretim endekslerine göre verilmelidir.

Organize sanayi bölgesinde yer alan teknik lise de kalifiye eleman yetiştirilmesi için açılmış olmasına rağmen sanayi tesislerinin kalifiye eleman ihtiyacı devam etmektedir. Teknik lise tek bir sektörün değil tüm sektörlerin ihtiyacına uygun nitelikli eleman yetiştirmelidir. Kalifiye eleman yetiştirilmesi için teknik lise ile bölgedeki sanayi kuruluşlarının beraber yürüteceği projeler üretilmeli ve desteklenmelidir.

Sanayinin sahip olduğu finansman ve deneyim ile üniversitenin sahip olduğu bilgi ve eğitim sahibi insanları bir araya getirilerek; firmaların üretilen ürünlerinde ileri teknoloji kullanımı için teknoloji geliştirme merkezi kurulmalıdır. Pamukkale Üniversitesi bünyesinde yer alan Teknopark ile sanayi kuruluşları arasındaki ilişki geliştirilmelidir. Üniversite-Sanayi işbirliği çerçevesinde, üniversitelerin OSB’ler ortak proje geliştirmelerini sağlayacak araçlar geliştirilmelidir.

Honaz sanayi faaliyetlerinin gelişmesi sonucu ileri de sanayi kenti haline gelmesi sonucunda şehrin düzenli planlanması ve verimli tarım alanlarının kaybına yol açmayacak şekilde proje oluşturulmalıdır.

Demiryolu ulaşımı geliştirilmeli ve Kaklık Lojistik Merkezi’ne yükleri daha kolay ve hızlı şekilde taşınmasını sağlayacak kargo firmaları şubelerini açılmalıdır.

Böylece uluslararası pazara açılan İzmir Limanı'na sanayi kuruluşlarının entegre olması sağlanmalıdır.

Firmaların AR-GE ve yenilik sağlayacak alanlara yapılan yatırımlar artırılmalı ayrıca sanayi kuruluşları kendi markalarını oluşturarak piyasa rekabetine girmelidirler.

Organize sanayi bölgesinin yakınındaki kuruluşlarda bölgeye dâhil edilmeli ve imkânlarından yararlanması sağlanmalıdır. Ayrıca organize sanayi bölgesinde atıl durumda olan fabrikaların yeri doldurulmalıdır.

Organize sanayi bölgesi, bölgesel sanayi gelişimi için oldukça önemlidir. Çalışma alanında ekonomik gelişme süreci yalnız sanayi alanında değil turizm, tarım ve hayvancılık alanında desteklenmelidir. Böylece alanda tek boyutlu gelişmenin önüne geçilmesi sağlanacaktır. Sanayi kuruluşları Honaz kentine sosyal ve kültürel açıdan katkı sağlayacak projeler gerçekleştirmelidir. Honaz İlçesi sanayi yatırımlarından daha fazla yararlanmalı ve mevcut potansiyeli geliştirilmeli atıl durumdaki Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ve kısmen kullanılan Mermer İhtisas Organize Sanayi Bölgesi'nin durumu iyileştirilmelidir.

Araştırma sahasında bulunan organize sanayi bölgeleri; firmaların ve mekânın birlikte gelişimlerini sağlayan kümelenme ve yenilik sürecini geliştirmede önemli bir yer tutmaktadır. Organize sanayi bölgeleri ile planlı sanayileşmenin yaşandığı Honaz İlçesi'nin sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda gelecekte bir çekim merkezi haline gelmesi beklenmektedir.

## KAYNAKÇA

- AKAR, Y. (2014), Denizli Deri İhtisas Sanayi Organize Bölgesi, Güney Ege Dergisi, S:2, s:18-19, Denizli.
- AKBULAK, C. (1999), Türkiye’de Deri Sanayi Ve Biga Deri Sanayi’ne Coğrafi Bir Bakış, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- AKDAŞ, A. (2000), Sanayi Bölgelerinin Çevreye Olan Etkilerinin Peyzaj Planlama ve Tasarımı Açısından Denizli Kenti Örneğinde İrdelenmesi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- AKDEVE, E. (2008), Sanayi Kümelerinde Yenilik, İşletmelerarası İlişkiler Ve Yakınlıklar Organize Sanayi Bölgesinde Uygulama: Ankara 1. Organize Sanayi Bölgesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara.
- AKOĞLU, F. (2018), Denizli’de Dokumacılık Ve Dokuma Kooperatifinde İlkler: Kale Dokumacılar Kooperatifi Ve Denizli Dokumacıları Birlik Kooperatifi, Pamukkale Üni. Belgi Dergisi, C:2 S: 16, s: 928-943, Denizli.
- AKSEVER, F. (2019), Standartlaştırılmış Yağış İndeksi (Syi) Yöntemi İle Kuraklık Analizi Ve Kaklık (Honaz-Denizli) Ovasındaki Yeraltısuyu Değişimi, Süleyman Demirel Üniv., Mühendislik Fakültesi, Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Derg., 7(1), 152-160, Isparta.
- ALBAYRAK, A. (2006), Malatya’da Dokuma Sanayi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- ALPTEKİN, E. (2010), Tekstil Sektöründe Teknolojik Gelişme Ve Rekabet Gücü: Denizli Bölgesi Üzerine Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul.
- ALTIPARMAK, S. (2008), Cumhuriyet Dönemi Denizli’nin Sosyal Tarihi (1923-1950), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar.
- ARISOY, İ. (2005), Türkiye’de Sanayileşme ve Temel Göstergeler Açısından Sanayinin Gelişimi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C:14, s: 45-67, Adana.

- ARLI, A. (2009), Sosyal Mekânda Farklılaşma: Denizli’de Kırsal/Kentsel Dönüşüm (1990–2000), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul.
- ARNOTT, R. and WRIGLEY, N. (2001), Editorial, Journal of Economic Geography, pp: 1-4.
- ARPA, D. (2014), Türkiye’de Sanayileşme Sürecinde Organize Sanayi Bölgeleri Ve Niğde OSB Uygulaması, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Bilecik.
- ARSLAN, F. (2018), Türkiye’de Sürdürülebilir Üretimde Organize Sanayi Bölgelerinin Rolü: Manisa Organize Sanayi Bölgesi (Mosb) Örneği, Marmara Coğrafya Dergisi, S:37, s: 167-182.
- AVCIOĞLU, G. (2003), Sanayileşme Ve Küreselleşme (Denizli Tekstil Sanayi Örneği), Selçuk Üniversitesi, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- AYAŞ, N. (2003), ‘Bölgesel Rekabet Gücünü Geliştirmeye Yönelik Alternatif Bir Yaklaşım: Yeni Endüstriyel Bölgeler Yaklaşımı (Denizli Örneği)’ , Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Muğla.
- AYCAN, N. (2015), Küreselleşme - Bölgeselleşme Sürecinde Yerel Ekonomiler: Denizli İli Örneği - Madencilik Sektörü, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- AYDIN, M. (2016), 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Honaz, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:25, s:199-227, Denizli.
- AYDIN CAN, B. (2018), Kocaeli- Kandıra Gıda İhtisas Organize Sanayi Bölgesinin Ortaya Çıkarabileceği Sosyo-Ekonomik Etkilerin Saptanması Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İzmir.
- BARAÇ, Y. (2017), Küresel Krizin Tekstil Sektörüne Etkisi: Denizli Örneği, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- BAŞER, İ. (2005), Kobi’lerin Finansmanında Teşviklerin Yeri ve Önemi Denizli’de Teşvik Uygulaması, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.

- BATMAZ, N. ve ÖZCAN, A. (1997), Denizli Sanayi'nin Yapısal Özellikleri Ve Sorunları, 21. Yüzyıla Doğru Denizli Sanayii Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s:302-313, Ankara.
- BATMAZ, N. (2001), Gelişimi Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Denizli Ekonomisi, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- BAYHAN, M. vd., (2017), Denizli-Kaklık Lojistik Köyünün Swot Analizi İle Değerlendirmesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:9, S:22, 555-574, Burdur.
- BAYÜLKEN, Y. ve KÜTÜKOĞLU, B. (2012), Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Teknoparklar, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Oda Raporu, MMO/584, Ankara.
- BAYÜLKEN, Y. (2017), Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Teknoparklar, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Oda Raporu, MMO/675, Ankara.
- BEDİRİRHANOĞLU, P. ve YALMAN, P. (2009), Neo-liberal Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Sermaye: Gaziantep, Denizli ve Eskişehir'den İzlenimler, Praksis, C: 19: 241-266.
- BENKO, G., DUNFORD, M., (1991), Industrial Change and Regional Development, The Transformation of Industrial Spaces, Belhaven.
- BEŞTAŞ, T. (1997), Denizli Sanayi Odasının Organize Sanayi Bölgelerine Bakışı ve 21. Yüzyıla Doğru Hedefleri, 21. Yüzyıla Doğru Denizli Sanayi Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s: 324-329, Ankara.
- BURSALI, O. B. (2007), Marka Değerinin Tespiti Ve Denizli Tekstil Sektörü Üzerinde Uygulanması, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara.
- CABAR, H. (2006), Türkiye'de Girişimcilik Kültürünün Oluşmasında Etkili Faktörler Ve Denizli Örneği, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.
- CANGÖREN, E. (2011), Tarihsel Süreç İçinde İzmir Sanayisinin Alan Kullanımındaki Değişmeler, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

- CANSIZ, M. (2010), Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri Politikaları Ve Uygulamaları, DPT YAYIN NO: 2808, Ankara.
- CİLLOV, H. (1954), Türkiye’de Sanayi İstatistikleri, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Dergisi, C:16, S:1-4, s:176-196.
- CİLLOV, H. (1970), İktisadi İstatistiklerimizde 50 Yıllık Gelişmeler, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Dergisi, C:30, S:1-4, s:27-46.
- COOKE, P. (2001), Knowledge Economies: Clusters, Learning & Co-Operative Advantage, London, Routledge.
- COŞKUN, Ç. (2016), Organize Sanayi Bölgelerinin İstihdam Üzerine Etkileri: Manisa Organize Sanayi Bölgesi Örneği, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Manisa.
- ÇAM, H. (2011), Organize Sanayi Bölgeleri Ve Uygulanan Teşvik Politikalarının İşletmeler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Osmaniye Organize Sanayi Bölgesinde Uygulama, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Karaman.
- ÇAMLICA, Z. (2019), Organize Sanayi Bölgelerinde Kümelenme Eğilimi ve İşletme Performansı Üzerine Etkileri: TR32 Bölgesinde Bir Uygulama, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Aydın.
- ÇELİK, E. ve KELEŞ, D. (2014), Güney Ege Bölgesi Organize Sanayi Bölgeleri Araştırma Raporu, Ekonomik Araştırmalar Ve Planlama Birimi, GEKA.
- ÇETİN, A. C. (2006), Türk Tekstil Sektörü ve Türk Tekstil Firmalarının Etkinlik Düzeylerinin Belirlenmesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi S: 8(2), s:1-24.
- ÇETİN, M. ve KARA, M. (2008), Bir Kalkınma Aracı Olarak “Organize Sanayi Bölgeleri”: Isparta Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi Üzerine Bir Araştırma, Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S: 31, s: 49-68.
- DİNCER, B. vd., (2003), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT YAYIN NO:2671, Ankara.
- DİNLER, Z. (2005). Bölgesel İktisat, Ekin Kitabevi, Bursa.
- DOĞAN, M. (2013), Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış, Marmara Coğr. Derg., S.28, 211–231, İstanbul.

- DOĞAN, N. (2014), Türkiye’de Tekstil Sektöründe İstihdamın Geliştirilmesi; Denizli Ve Kayseri Örneği, Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- DOĞANAY, H., ÖZDEMİR, Ü., ŞAHİN, İ. F. (2011), Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Akademi, Ankara.
- DPT, Beş Yıllık Kalkınma Planları ( I.,II.,III.,IV.,V ., VI.,VII.,VIII., IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı), Ankara.
- DPT, (2001), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No:2502. Ö.İ.K. No: 523. Ankara.
- DPT, (2003), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü. İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Dinçer, B., Özaslan, M. ve Kvasoğlu, T., Yayın No: DPT:2671. Ankara.
- DUMANSIZOĞLU, M. (2017), Gebze Organize Sanayi Bölgesinin Gelişim Süreci Ve Mekânsal Etkileri, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.
- DUMANSIZOĞLU, M. ve DÖKER, M. F. (2017), Gebze Organize Sanayi Bölgesi’nin Mekânsal Etkileri, Türk Coğrafya Dergisi, S:69, 89-100.
- ENGİNCAN, P. (2016), Küresel Kent Mekanları ve Gündelik Yaşam: Sanayi Kenti Olarak Küreselleşen Denizli, İdealkent Dergisi, s:241-261.
- ERAYDIN, A. (2006), Değişen Mekân, Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003, Dost Yayınları, Ankara.
- ERENLER, G. vd., (2011), Denizli Tekstil Hazırgiyim Sektörü Bölgesel Yoğunlaşma (Kümelenme) Göstergeleri, Endüstri Mühendisliği Dergisi, C:23, S: 2, s:2-22.
- ERKEK, D. ve ÖZDEMİR, S. (2011), Mermer ve Traverten Sektörüne Küresel Ve Bölgesel Yaklaşım, GEKA.
- EROĞLU, N. (2007), Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923–1938), Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: 23, S: 2, s.3-73, İstanbul.

- ERSÖZ, H.Ö. (2016), Denizli Organize Sanayi Bölgesi Şirketlerinin Denizli Kentine Katkılarının İncelenmesi: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, *International Journal of Academic Value Studies*, 2 (3) : 68-77.
- ERTUĞRUL, İ. (2003), Denizli İmalat Sanayinde Verimlilik ve Ar-Ge Faaliyetleri, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- EYÜBOĞLU, D. (2005), 2000’li Yıllarda Organize Sanayi Bölgelerimiz, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara.
- GIBBS, D. and HEALEY, M. (1997), *Industrial Geography And The Environment*, *Applied Geography*, V. 17, p. 193-201.
- GLASMEIER, A. K. and LEE-CHUVALA, C. (2015), *Industrial Geography*, *International Encyclopedia Of The Social & Behavioral Sciences* (Second Edition), p.854-859.
- GLESNE, C. (2012), *Nitel Araştırmaya Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- GÜNCAN, Ç. (2007), Denizli İlindeki Tekstil Sektöründe İhracat ve İhracatın Sürdürülebilirliği, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- GÜNGÖRDÜ, E. (2012), *Coğrafi Mekanda Planlama ve Kalkınma İlişkisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- GÜRCAN, Ş. (2007), ‘Sponsorluk Yönetiminin Tutundurma Etkisi ve Denizli İli Tekstil Sektörü Üzerine Bir Uygulama’, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- GÜVENÇ, M. (1993), İstanbul Tekstil Sanayiinde Üretim Faktörlerinin Ekonomik Ve Mekânsal Dağılım Örüntülerinin Bazı Özellikleri Üzerine, *Toplum ve Bilim*, S: 56-61, s. 130-147.
- HANİLÇİ, R. (2006), Malatya Şehrinde Gıda Sanayi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- HAYTOĞLU, E. (2005), Varlık Vergisi Denizli Uygulaması, Dokuz Eylül Üniversitesi, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C:4, S:11, 159-185, İzmir.
- HAYTOĞLU, E. (2006), Denizli-Honaz’a Yapılan Mübadele Göçü, Dokuz Eylül Üniversitesi, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C:5, S:12, 47-65, İzmir.

- HAYTOĞLU, E. (2018), Denizli Kentinin Elektrik Tarihine Bir Bakış (1924-1954), Pamukkale Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Arş. ve Uyg. Mer. Yayınları, Belgi Dergisi, C:2, S:16, s:896-927.
- İNCEKARA, A. (2015), Dünya ve Türkiye Ekonomisi, İktisadi Araştırmalar Vakfı, s:12-29.
- KALKINMA BAKANLIĞI, (2013), İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, SEGE 2011, Ankara.
- KANBAK, A. (2013), İstanbul Sanayinin Kocaeli İline Mekânsal Etkileri, AİBU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:13, S: 2, Bolu.
- KARAALP, H. S. (2004), Sanayileşmeye Etki Eden Faktörler ve Denizli Sanayinin Yerleşimi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- KARAGÜL, K. (2007) İhracat Performansını Etkileyen Faktörlerin Analizi: Denizli’de Bir Firma Örneği, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- KARAKUYU, M. (2008), Hadımköy’ün Sanayileşme Süreci; Gelişme Nedenleri, Yapısı ve Sorunları, Marmara Coğrafya Dergisi, S:18, 21-49.
- KARATAŞ, A. (2006), Türkiye’de Kadın İşgücünün Durumu: Denizli Tekstil Sektöründe Kadın İşgücü Örneği, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Muğla.
- KARATAŞ, N. (2007), Organize Sanayi Bölgesinde Yer Alan Kümeleşme Süreci İçindeki Firmaların Yenilik Üretim Ve Gelişim Sürecine Etkileri (İzmir-Çiğli AOSB Örneği), TÜİK, 16. İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 333-351, Ankara.
- KARAYEL, S. (2010), Yenilikçi Bir Örgütlenme Modeli Olarak Kümelenme İle İşletme Performansı İlişkisi: Ayakkabıcılık Sektöründe Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Konya.
- KASALAK, K. (2012), Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye’de Sanayileşmeye Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Isparta.
- KASAPOĞLU, O. (2016), Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Yerel Ekonomiye

- Katkısı: Bartın Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Örneği, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Bartın.
- KAYA, İ. (2012), Coğrafyada Araştırma Yöntemleri, (Edt: Arı, Y. ve Kaya, İ.), Balıkesir.
- KAYGALAK, İ. (2011), Türkiye’de Sanayi Kümelenmesi: Uşak Örneği, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İzmir.
- KAYGALAK, İ. (2018), Türkiye İmalat Sanayisinde Yerelleşme ve Uzmanlaşma Eğilimleri, International Journal of Geography and Geography Education, 38, 171-186.
- KAZAK, P. (2012), İşletmelerde Personel Devrinin Nedenleri ve İşgörenlerin Eğitim Düzeyi İle İlişkisi -Denizli’deki Bir İşletmede Ampirik Bir Araştırma, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- KAZDAĞLI, H. (1998), Yeni Bölgesel Gelişme Yaklaşımları Doğrultusunda Denizli Ekonomisi, Anadolu’da Hızla Sanayileşen Kentler: Denizli Örneği, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını, Ankara.
- KELEŞ, R. (2015), 100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu, Cem Yayınevi, Ankara.
- KIRMACI, M. (2007), Denizli Dağları (Babadağ, Honaz Dağı) Biryofit Florası, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Aydın.
- KOÇ, V. (2007), Orta Ölçekli Yerleşim Alanlarının Geleceğe Yönelik Büyümesinde Alternatif İl İçi İçsel Çekim Alanları Denizli Örneği, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- KODAL, T. (2017), Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz’da Nüfus (1923-2013), Belgi Dergisi, C:2, S:14, s:496-536.
- KOIZHAIGANOVA, M. ve KOYUNCU OKCA, A. (2015), Geçmişten Günümüze Denizli’de Dericilik Faaliyetleri, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish or Turkic, V: 10/6, pp:603-618.

- KUŞ, B. (2016), Organize Sanayi Bölgelerinin Kentleşme Süreci İçindeki Yeri ve Önemi: Adana Hacı Sabancı Organize Sanayi Bölgesi Örneği, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Malatya.
- MACKINNON, D. and CUMBERS, A. (2007), An Introduction to Economic Geography Globalization, Uneven Development and Place, Pearson Education Limited, Essex, pp:354.
- MİLLER, E. W. (1997), Manufacturing. A Study Of Industrial Location, The Pennsylvania State University Press.
- MOLINA-MOLARES, F. (2001), European Industrial Districts: Influence Of Geographic Concentration On Performance Of The Firm, Journal Of International Management, V.7(4), pp:277-294.
- MORTAN, K. ve AROLAT, O.S. (2009), Denizli Ekonomisine Bakış, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- MOROSINI, P. (2004), Industrial Clusters, Knowledge Integration and Performance, World Development, V. 32(2), p. 305–326.
- MUTLUER, M. (1995), Denizli’de Sanayi Faaliyetleri ve Sorunları Üzerine Ekonomik Coğrafya Araştırması, Ege Üniversitesi, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İzmir.
- MUTLUER, M. (2003). Türkiye’de Yeni Gelişen Sanayi Odakları: Denizli-Gaziantep-Çorum, Ege Coğr. Derg., S.12, 13-27, İzmir.
- MUTLUER, M. (2004), Denizli Sanayi Performansının Küreselleşme ve Yeni Sanayi Odakları Açısından Değerlendirilmesi, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu I-KEAS, Cilt II, s. 40-50, DPT- Pamukkale Üniv. Yay., Ankara.
- NAS, İ. (2016), ‘Kentleşmenin Tarım Alanlarına Etkisinin Yasal Ve Yönetmelik Açısından İrdelenmesi: Denizli Örneği’, Bartın Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Bartın.
- NASEEM, S. M. (2013), Changing Industrial Geography In Asia: The Impact Of China And India, Journal Of Asian Economics, V. 27, p. 87,88.
- OECD, (1999), Boosting Innovation: The Cluster Approach, Paris.

- ORGAN, İ. (1998), Türkiye’de Uygulanan Teşvik Politikaları ve Denizli Örneği, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- ORHAN, T. (2019), Denizli İli Plan Açıklama Raporu, Denizli.
- ÖRNEK ÖZDEN, E. (2016), Kalkınma Aracı Olarak Organize Sanayi Bölgelerini Yeniden Kurgulamak, Megaron, 11(1), 106-124, İstanbul.
- ÖZÇELİK, S.(2005), XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat (Temettuat Defterlerine Göre), Fakülte Kitapevi, Isparta.
- ÖZDEMİR, M. (1990), Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri, TOBB 40. Yıl Yayınları, Ankara.
- ÖZDİPÇİNER, N. (1999), Denizli’de Sanayileşme ve Kentleşme Sempozyumu Bildiriler Kitabı, TMMOB Yayın No: 230, s:207-213.
- ÖZELÇİ ECERAL, T. (2006), Ekonomik Coğrafyaya Kurumsal Yaklaşım: Denizli Örneği, Değişen Mekân, Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003 (Der. Eraydın, A.), s:465-479, Ankara.
- ÖZGÜÇ, N. (1986–1987), Türkiye’de Sanayi Faaliyetlerinin Gelişmesi, Yapısı ve Dağılışı, İstanbul Üniv. Ede. Fak. Coğrafya Derg., 2, 35–70, İstanbul.
- ÖZGÜR, H. (2008), Denizli Ekonomisinin Durumu Ve Gelişimine İlişkin Farklı Açıklamalar, Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu (Türk Hakimiyetinin 800. Yılı Anısına), Bildiriler Kitabı, Cilt II, Pamukkale Üniversitesi, Denizli Valiliği ve Denizli Belediyesi, Denizli.
- ÖZPINAR, Y., SEMİZ, B., DOYGUN, Z. (2006). Zeytinlieğrek Sahası (Denizli - Kocabaş) Travertenlerinin Jeolojik Ve Petrografik İncelenmesi Ve Bu Sahaların Ocak Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi, Türkiye V. Mermer ve Doğaltaş Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 251-264, Afyonkarahisar.
- POLAT, İ. ve MUTLU, H. M. (2013), Stratejik Oryantasyon Ve Firma Performansı: Serbest Bölge Firmaları Üzerinde Ampirik Bir Çalışma, Paradoks Ekonomi-Sosyoloji ve Politika Dergisi, C:9, S:1, s: 5-26.
- PORTER, M. E. (1990). The Competitive Advantage Of Nations, Londra.
- RAMSDEN, L. (2010), Geographies Of Disadvantage In The Post-Industrial City,: A Critial Evaluation Of Polici, Practice And Partnership, University Of Strathclyde.

- ROSENFELD, S. (2003), Expanding Opportunities: Cluster Strategies That Reach More People and More Places, *European Planning Studies*, V.11, No.4, p.359-377.
- QUATAERT, D. (2011), Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü, (Çev.: T. GÜNEY), İletişim Yayınları, İstanbul.
- SCOTT, A. J. (1983), Industrial Organization and The Logic Of Intra-Metropolitan Location, II: A Case Study Of The Printed Circuits Industry in The Greater Los Angeles Region, *Economic Geography*, p.343-367.
- SARITAŞ, E. (2012), Uluslararası Pazarlamada İhracat Pazarlama Stratejileri ve Denizli Tekstil Sektöründe Bir Araştırma, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- SAVAŞ YAVUZÇEHRE, P. (2010), Kentsel Mekân Kullanımında Değişim: Denizli Kenti Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Isparta.
- SAVAŞ YAVUZÇEHRE, P. (2013), Küreselleşmenin Artan Etkisinde Denizli, İdeal Kent Dergisi, S:8, s: 220-227.
- SULAK, H. (2004), Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye İmalat Sanayi İşletmelerinin Verimlilik Düzeyi ve Rekabet Gücü ile Denizli Alt Bölgesi Çalışması, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- ŞAHİN, A. vd., (2016), Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi'nin Çevresindeki Yerleşmelere Olan Etkileri, *Türk Coğrafya Dergisi*, S.66, 71-81, İstanbul.
- ŞEN, Ö. (2016), Ekonomik Coğrafya Bağlamında Gaziantep İlinde Endüstriyel Kümelenme Analizi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Kahramanmaraş.
- ŞİMŞEK, G. (2009), Denizli Organize Sanayi Bölgesindeki Tekstil İşletmelerinin Kalite ve Müşteri Memnuniyetine Bakış Açıları, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- TAŞKIN KARAÇAM, N. (2006), Denizli Ekonomisi (1920-1980), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.

- TEKELİ, İ. (2010), Sanayi Toplumu İçin Sanayi Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TEMURÇİN, K. (2004), Isparta İli Ekonomik Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara.
- TEMURÇİN, K. (2004), Isparta İlinde Sanayiinin Gelişimi ve Yapısı., Ankara Üniv. Tür.Coğr.Arş. ve Uyg. Mer. Coğrafi Bilimler Dergisi, C.2, S.4, s.87-104, Ankara.
- TEMURÇİN, K. (2012), Bağcılar (İstanbul) İlçesi'nde Sanayinin Gelişimi ve Yapısı, Süleyman Demirel Üniv., Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Derg., S.26, 105-123, Isparta.
- TEMURÇİN, K. (2015), Large Scale Industrial Enterprises In Turkish Industry: Their Structures, Characteristics And Spatial Distribution, Studies Of The Industrial Geography Commission Of The Polish Geographical Society, Vol 29, No 1, s. 89-112.
- TEMURÇİN, K. ve ALDIRMAZ, Y. (2014), The Development And The Structure Of Industry In The District Of Ümraniye, Istanbul, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Vol:26, 207-233.
- TEMURÇİN, K. ve ALDIRMAZ, Y. (2017), İstanbul İlinde Tekstil, Dokuma ve Giyim Sanayi: Yapısı, Özellikleri ve Dağılışı, Türkiye Coğrafyası Araştırmaları Prof. Dr. Mesut Elibüyük'e Armağan, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- TEMURÇİN, K. ve ALDIRMAZ, Y. (2017), İstanbul İlinde Sanayi: Tarihsel Gelişim, Yapısal Değişim, Mekânsal Dönüşüm, Türkiye'de Mekânsal ve Bölgesel Dönüşümler, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta.
- TEZKIZAN, S. (2009), Gebze-Dilovası Arasında Sanayi Faaliyetlerinin Gelişimi Ve Çevreye Olan Etkileri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul.
- TURGUT, İ. E. (2010), Denizli Tekstil Sektöründe İhracat Teşviklerinin Pazarlama Faaliyetlerine Etkileri, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- TURHAN, Y. vd., (2012), Denizli Tekstil Sanayi Envanteri, GEKA, Denizli.
- TÜMERTEKİN, E. (1959), Türkiye Sanayiinin Coğrafi Temelleri, Türk Coğrafya Dergisi, S.18-19, s.16-54.

- TÜMERTEKİN, E. (2014), İstanbul İnsan ve Mekân, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E. ve ÖZGÜÇ, N. (2011), Ekonomik Coğrafya: Kalkınma ve Küreselleşme, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- TÜRKÖ, E. S. (2006), Organize Sanayi Bölgeleri Ve Yenilik: Erzurum Alt Bölgesinde Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- TÜRKÜN ERENDİL, A. (2000), Mit Ve Gerçeklik Olarak Denizli - Üretim Ve İşgücünün Değişen Yapısı: Eleştirel Kuram Açısından Bir Değerlendirme, Toplum ve Bilim, S: 86, 91-117, İstanbul.
- ULUCAN, H. (2018), Denizli Sanayisi: Avantajlar ve Sorunlar, Denizli Kent Ekonomisi, s: 360.
- VAROL, Ç. ve ECERAL, T. (2013), Denizli Tekstil Sanayi: Yerel Kalkınmada Bir Başarı Hikâyesi mi?, İdealkent Dergisi, S:8,180-199.
- YALÇINKAYA, B. (2018), İstanbul'da Organize Sanayi Bölgeleri ve Kentleşme Üzerindeki Etkileri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul.
- YAŞAR, O. (2004), Anadolu'da Son Dönemde Sanayileşme Yarışına Katılan İller, Atatürk Üniversitesi, Doğu Coğrafya Dergisi C:9 S:11 s:117-149.
- YILDIRIM, K. (2011), Sanayi Kümelenmesi Yaklaşımı İçerisinde Ankara Ostim Medikal Sanayi Kümelenmesinin Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2013), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YILMAZ, B. (2002), Avrupa Birliği Sürecinde Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomideki Yeri İle Finansman Sorunları Ve Denizli Örneği, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- YILMAZ, H. (2011), Organize Sanayi Bölgeleri'nin Kent Ekonomisine Katkısı: Malatya Örneği, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Malatya.

YÜCEL, F. (2015), Cumhuriyet Türkiye'sinin Sanayileşme Öyküsü, TTGV Yayını, Ankara.

### **Diğer Kaynaklar**

Denizli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Denizli 1/25000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı

Denizli Büyükşehir Belediyesi/ CBS Şube Müdürlüğü

Denizli Sanayi Odası 2014-2016 Stratejik Planı

Denizli Ticaret Odası- Denizli Ekonomik Durum Raporları (2014-2019)

Denizli Organize Sanayi Odası Kurum Kaynağı

Honaz Kaymakamlığı Kurum Kaynağı

Honaz Belediyesi Brifing Raporu

### **İnternet Kaynakları**

<https://sgm.sanayi.gov.tr> (Son Erişim: 29.09.2019)

<http://www.denizli.gov.tr/madencilik-sektoru> (Son Erişim: 27.05.2019)

<http://www.mta.gov.tr> (Son Erişim: 27.05.2019)

<https://denizli.tarimorman.gov.tr> (Son Erişim: 09.04.2019)

<http://www.dosb.org.tr> (Son Erişim: 30.07.2019)

<http://www.honaz.bel.tr> (Son Erişim: 19.06.2019)

<http://www.dso.org.tr> (Son Erişim: 11.06.2019)

<http://www.iso500.org.tr> (Son Erişim: 03.07.2019)

<https://www.immib.org.tr> (Son Erişim: 12.03.2019)

<http://www.tuik.gov.tr> (Son Erişim: 15.12.2018)

## ÖZ GEÇMİŞ

### Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Elif ÖZDEL

Doğum Yeri ve Yılı : Denizli/1992

Medeni Hali : Bekâr

### Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi  
Coğrafya Bölümü

### Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

1. İngilizce (Başlangıç)